

KKTC
YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ÖZEL EĞİTİM ANABİLİM DALI

OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU OLAN
ÖĞRENCİLERE GÜNLÜK YAŞAM BECERİLERİNİN
ÖĞRETİMİNDE VIDEO İLE MODEL OLMA
YÖNTEMİNİN ETKİLİLİĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatma MERDAN

LEFKOŞA

HAZİRAN, 2017

KKTC
YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ÖZEL EĞİTİM ANABİLİM DALI

OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU OLAN
ÖĞRENCİLERE GÜNLÜK YAŞAM BECERİLERİNİN
ÖĞRETİMİNDE VIDEO İLE MODEL OLMA
YÖNTEMİNİN ETKİLİLİĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatma MERDAN

TEZ DANIŞMANI

Yrd. Doç. Dr. Deniz ÖZCAN

LEFKOŞA

HAZİRAN, 2017

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Bu çalışma jürimiz tarafından Özel Eğitim Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS
TEZİ olarak
kabul edilmiştir.

Başkan: Doç. Dr. Murat TEZER, Yakın Doğu Üniversitesi

Üye: Yrd. Doç. Dr. Mukaddes SAKALLI DEMİROK, Yakın Doğu Üniversitesi

Üye: Yrd. Doç. Dr. Deniz ÖZCAN, Yakın Doğu Üniversitesi

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

...../...../2017

Doç. Dr. Fahriye Altınay AKSAL

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Ülkemizde son yıllarda OSB’ li bireylerin eğitimleri ve topluma kazandırılmaları ile ilgili sistematik uygulamalar sınırlı sayıda yer almaktadır. Uygulamalı davranış analizi yayınları incelendiğinde, alan dışından olan kişilerin sistematik öğretim sunumlarına yönelik çalışmalar yürütülmektedir. Bu durumu göz önünde bulundurarak ve deneklerin ergen olmaları sebebiyle akran öğretimi konusunda bu çalışmayı planladım. Çalışmada birçok kişinin emeği ve desteği vardır. Bundan dolayı:

Araştırmanın başlangıcından bitişine kadar katkılarıyla beni yönlendiren, çalışmanın tamamlanmasında benimle birlikte yorulan danışmanım Yrd. Doç. Dr. Deniz ÖZCAN, Doç. Dr. Mukaddes SAKALLI DEMİROK’ a teşekkür ederim.

Bu çalışmaya çok istekli olarak katılan normal akran model Cemre’ye, çocuklarını bu çalışmaya katılmalarına izin veren ailelerine de teşekkür ederim.

Yaptığımız bütün çalışmalarda her türlü sorunumuzu dinleyen ve her zaman vakit ayıran hocamın Yrd. Dr. Ahmet YIKMIŞ’ a ve manevi desteğini her zaman yanımda hissettiğim Doç. Dr. Gönül AKÇAMETE’ ye teşekkürlerim sonsuzdur. Ayrıca Yakın Doğu Üniversitesi’nde çalışan tüm hocalarıma teşekkür ederim.

Araştırmanın birçok aşamasında bana yardımcı olan sabırla desteklerini hep yanımda var oluşuyla hissettiren eşim Ensar MERDAN ile yabancı makaleleri tercüme edip beni destekleyen psikolog kızım Ezgi Didem MERDAN’ a teşekkür ederim.

Oğlumu bu tanıdan çekip almak onun hayatına öncelikle anne sonra eğitimci olarak dokunmak isterken özel eğitim camiasının içinde olmama vesile olan biricik oğlum Çağrı MERDAN’ a sonsuz teşekkür ederim.

ÖZET

OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU OLAN ÖĞRENCİLERE GÜNLÜK YAŞAM BECERİLERİNİN ÖĞRETİMİNDE VIDEO İLE MODEL OLMA YÖNTEMİNİN ETKİLİLİĞİ

MERDAN, Fatma

Yüksek Lisans, Özel Eğitim Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Deniz ÖZCAN

Haziran, 2017, 123 Sayfa

Bu araştırmanın amacı, otizm spektrum bozukluğu olan bireylere günlük yaşam becerilerinin öğretiminde video ile model olma yönteminin etkililiğini belirlemektir. Bununla birlikte araştırmaya katılan deneklerin kendileri, aileleri ve öğretmenlerinin günlük yaşam becerilerinin videoyla model olma yöntemi ile öğretilmesinin önemine, uygulanabilirliğine dair fikirleri araştırılmıştır.

Bu araştırmanın bağımlı değişkeni günlük yaşam becerilerinden sucuklu yumurta pişirme ve makarna pişirme becerisinin öğretilmesi; bağımsız değişkeni ise, video modeline dayalı hazırlanan öğretim programıdır. Tek denekli araştırma yöntemlerinden denekler arası yoklama evreli çoklu yoklama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın uygulama ve yoklama oturumları araştırmacının mutfağında gerçekleştirilmiştir. Videoyla model olma yönteminin OSB’li bireylerin günlük yaşam becerilerini kazanmalarında etkili olduğu ve uygulama oturumları sona erdikten sonraki izleme oturumlarında bu iki becerinin kalıcılığını sağladıkları; kazanılan beceri farklı ortam, farklı zaman ve farklı araç-gereçlerle genelledebildikleri görülmüştür.

Araştırmanın sosyal geçerlik bulgularında deneklerin kendileri, aileleri ve öğretmenleri bu iki beceriyi hızlı, etkin ve kalıcı şekilde öğrendiklerini belirtmiş ve video ile model olma yönteminin günlük yaşam beceri öğretimi için uygun bir yöntem olduğu görüşünde birleşmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Sucuklu yumurta pişirme becerisi, Makarna pişirme becerisi, Otizm, Video modeli, Günlük yaşam becerileri

ABSTRACT**THE EFFECTIVENESS OF VIDEO MODELING FOR TEACHING DAILY LIVING SKILLS TO CHILDREN WITH AUTISM SPECTRUM DISORDER****MERDAN, Fatma****Special Education Department, Master Thesis****Advisor: Assist. Prof. Dr. Deniz ÖZCAN****June-2017, 123 Pages**

The purpose of the present study is to examine the effectiveness of video modeling for teaching daily living skills to children with autism spectrum disorder. In addition, the ideas of the participants, their families and their teachers about the importance and practicality of the video modeling intervention have been investigated.

Dependent variables of the research are teaching the skills of cooking fried eggs with garlic sausage and the skills of cooking pasta; independent variable is the teaching program with video modeling. Multiple probe across subjects design from single subject research model has used as a research method. All training and following sessions have been done in the kitchen of the researcher. It has found that video modeling is effective on teaching common life skills to individuals with ASD. It has also demonstrated that these skills become permanent in subjects' lives and they could generalize these skills at other times, with various equipment and in different contexts.

In the findings of social validity; participants, their families and teachers has shared similar opinions that subjects had learned these two skills fast, effectively and permanently. Moreover, they have considered that video modeling is a proper method to teach daily living skills.

Keywords: skills of cooking fried eggs with garlic sausage, skills of cooking pasta, autism, video modeling, daily living skills

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	i
ÖNSÖZ.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem.....	1
1.2. Amaçlar.....	4
1.2.1.Alt Amaçlar.....	4
1.3. Araştırmanın Önemi.....	5
1.4.Sınırlılıklar.....	7
1.5.Varsayımlar.....	7
1.6.Tanımlar.....	7

BÖLÜM II

KURAMSAL TEMELLER

2.1. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireyler ve Eğitimleri.....	10
Milli Eğitim Bakanlığı Otistik Çocuklar Eğitim Merkezleri Yönergesi.....	10
2.1.1.Otizm Spektrum Bozukluğu.....	14
2.1.1.1.Tanı.....	15

2.1.1.2.Otizm Spektrum Bozukluğunun Alt Kategorileri.....	16
2.1.1.3.Otizmin Nedenleri.....	17
2.1.2.Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylerin Özellikleri.....	18
2.1.2.1.Bilişsel ve Akademik Özellikler.....	18
2.1.2.2.Otizm Spektrum Bozukluğunda Taklit Becerileri.....	18
2.1.2.3.Otizm ve Ortak Dikkat.....	19
2.1.2.4.Otizmde Jestler.....	20
2.1.2.5.Otizmde Alıcı Dil ve İfade Edici Dil Becerileri.....	20
2.1.2.6.Sosyal ve Duygusal Özellikler.....	21
2.1.2.7.Otizmde Oyun.....	22
2.2.Otizmde Kullanılan Yöntemler.....	22
2.3.OSB’li Bireylerin Eğitim Amaçları.....	25
2.3.1.Eğitim Amaçlarında Öğrenme Becerileri.....	26
2.4.Video Modeliyle Öğretim Yönteminin Etkinliğini İnceleyen Araştırmalar	28
2.5.Video ile Model Olma.....	32

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1.Araştırma Modeli.....	38
3.1.1.Tek Denekli Araştırma Yöntemleri.....	38
3.1.2.Denekler Arası Çoklu Yoklama Modeli.....	39
3.2 Bağımlı ve Bağımsız Değişken.....	40
3.2.1 Bağımlı Değişken.....	40
3.2.2 Bağımsız Değişken.....	40
3.3.Katılımcılar.....	40
3.3.1. Deneklerin Seçimi.....	41
3.3.2.Deneklerde Bulunması gereken önkoşul beceriler.....	43

3.4. Hedef Davranış Belirleme.....	45
3.5. Beceri Analizi.....	45
3.6. Akran Öğrenci Seçilmesi.....	45
3.7. Ortam.....	46
3.8. Öğretim, Yoklama ve İzleme Oturumları.....	46
3.8.1. Genelleme oturumları ortamı.....	47
3.9. Araç-Gereçler.....	47
3.9.1. Veri toplama araçları.....	47
3.9.2. Uygulama Öncesi Kullanılan Veri Toplama Araçları.....	47
3.9.2.1. Öğretmen Görüşme Formu ve Aile Görüşme Formu.....	47
3.9.2.2 Öğretmen Görüşme Formu Uygulaması.....	48
3.9.2.3 Aile Görüşme Formu Uygulaması.....	49
3.9.3. Hedef Davranışların Belirlenmesi.....	49
3.9.3.1. Uygulama Süresince Kullanılan Veri Toplama Araçları	49
3.9.3.2. Sucuklu Yumurta Pişirme Becerisi Yoklama, İzleme ve	
Genelleme Oturumları Veri Kayıt Formu	50
3.9.3.3. Makarna Pişirme Becerisi Yoklama, İzleme ve Genelleme	
Oturumları Veri Kayıt Formu	50
3.9.4. Öğretim Oturumları Veri Toplama Aracı.....	50
3.9.4.1. Sucuklu Yumurta Pişirme Becerisi Öğretim Oturumu Veri	
Kayıt Formu	50
3.10. Uygulama sürecinde kullanılan araç-gereçler.....	51
3.10.1. Sucuklu yumurta pişirme becerisini kullanan araç-gereçler.	51
3.10.2. Makarna pişirme becerisini kullanan araç-gereçler.....	51
3.11. Güvenirlik Verileri Veri Toplama Araçları.....	52
3.11.1. Gözlemciler Arası Güvenirlik Veri Toplama Aracı ve	
Uygulama Süreci.....	52

3.11.2 .Uygulama Güvenirliği Veri Toplama Aracı ve Uygulama Süreci.....	53
3.11.3. Sosyal Geçerlilik Veri Toplama Aracı ve Uygulama Süreci.....	54
3.11.3.1 Sınıf Öğretmenine Yönelik Sosyal Geçerlilik Formu.....	54
3.11.3.2 Ailelere Yönelik Sosyal Geçerlilik Formu.....	54
3.11.3.3 Öğrenciye Yönelik Sosyal Geçerlilik Formu.....	55
3.12.Uygulama Süreci.....	55
3.12.1.Başlama Düzeyi Yoklama Oturumları.....	56
3.12.1.1.Başlama Düzeyi Yoklama Oturumları Uygulama Süreci..	58
3.12.1.2. Günlük Yoklama Oturumları Uygulama Süresi.....	59
3.12.1.3.Öğretim Oturumları Uygulama Süreci.....	59
3.12.1.4. İzleme Oturumları.....	60
3.12.1.5.Genelleme Oturumları Uygulama Süreci.....	61
3.13.Verilerin Analizi.....	61
3.13.1.Sosyal Geçerlilik Verileri.....	62
3.13.2.Güvenirlik Verileri.....	63
3.13.2.1.Gözlemciler Arası Güvenirlik Verileri.....	63
3.13.2.2.Uygulama Güvenirliği Verileri.....	64

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1.Ailelerin Görüşlerine Yönelik Sosyal Geçerlilik Bulguları.....	66
4.2.Birinci Deneğe İlişkin Bulgular.....	67
4.3.İkinci Deneğe İlişkin Bulgular.....	69
4.4.Üçüncü Deneğe İlişkin Bulgular.....	70
4.5.Araştırmanın Sosyal Geçerlilik Bulguları.....	71
4.6.Ailelerin Görüşlerine Yönelik Sosyal Geçerlilik Bulguları.....	72
4.7.Sınıf Öğretmeninin Görüşlerine Yönelik Sosyal Geçerlilik Bulguları..	73
4.8.Deneklerin Görüşlerine Yönelik Sosyal Geçerlilik Bulguları.....	74

BÖLÜM V

SONUÇ ve TARTIŞMA

4.1.Sonuç ve Tartışma.....	78
----------------------------	----

BÖLÜM VI

ÖNERİLER

6.1.Uygulamaya Yönelik Öneriler.....	83
6.2.İleri Uygulamalara Yönelik Öneriler.....	83

KAYNAKÇA.....	85
---------------	----

EKLER.....	92
------------	----

TABLO LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo-1. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylerin Zeka Sınıflandırılması...	17
Tablo-2. Video ile Model Olma Yöntemi Kullanılarak Yapılan Çalışmalar.....	36
Tablo-3. Deneklerin Demografik Özellikleri.....	43
Tablo-4. Başlama düzeyi, günlük yoklama ve toplu yoklama oturumlarında kullanılan araç-gereçler, ortam ve uygulamayı yürüten kişi.....	57
Tablo-5. Deneklerin Öğretim, Günlük Yoklama, Toplu Yoklama, İzleme ve Genelleme Oturumlarına İlişkin Gözlemciler Arası Güvenirlik Verileri Uygulama Güvenirliği Verileri.....	63
Tablo 6. Uygulama Güvenirliği Verileri.....	65

ŞEKİLLER LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 1. Sucuklu yumurta pişirme becerisi genelleme oturumları doğru tepki yüzdeleri.....	69
Şekil 2. Makarna pişirme becerisi genelleme oturumları doğru tepki yüzdeleri.....	70
Şekil 3: Aybars, Ege ve Kerim’in sucuklu yumurta pişirme becerisini öğrenme düzeylerine ilişkin başlama düzeyi (BD), uygulama (U), izleme (İ) ve genelleme (G) verileri.....	76
Şekil 4: Aybars, Ege ve Kerim’in makarna pişirme becerisini öğrenme düzeylerine ilişkin başlama düzeyi (BD), uygulama (U), izleme (İ) ve genelleme (G) verileri.....	77

BÖLÜM I

1.GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problemine, amacına yapılan çalışmanın önemine yer verilirken çalışmada yer alacak olan kavramların tanımları belirtilirken çalışmanın sınırlılıklarına da yer verilmiştir.

1.1. Problem

Normal gelişim gösteren bireylerde, toplumda bağımsız olarak yaşamak için gerekli olan günlük yaşam ve kişisel bakım becerilerinin kazanılması, sahip oldukları zihinsel becerileri kullanarak ve çevrelerindeki kişilere model alarak ya da çok az yardımla gerçekleştirirken, özel gereksinimli çocukların bu becerileri öğrenmeleri için öğretim düzenlemelerinin yapılması gerekmektedir (Özyürek, 1983).

Yemek pişirme becerilerinin kazandırılmasında, öğrencilerin ele alınan yemek pişirme becerisindeki yapabildiklerine dayalı olarak beceri öğretim yaklaşımlarından uygun olan teknik seçilerek öğretim yapılabilir (Varol, 2005). Yemek pişirme becerilerinin kazandırılmasında davranışçı yaklaşım, gözlem yoluyla öğrenme gibi teknikler kullanılmaktadır. Gözlem yoluyla öğrenmede bireyin gözlediği davranışları tekrarlaması böylece izlenen modelin davranışlarını kazanması söz konusudur. Bireyin, modeli gerçek ortamda ya da televizyon, video ya da bilgisayar ekranından izlemesi sağlanmaktadır. Video ve bilgisayar teknolojisi gibi kolayca erişilebilen teknolojik yenilikleri içinde olduğu metotlarla OSB'li bireylere hedef davranış ve becerileri etkin bir şekilde öğretmek mümkün olmaktadır.

Yemek pişirme becerileri OSB'li bireyler için hazırlanan programlarda oldukça önemli bir amaç olarak yer alması; ev içi beceriler, mesleki veya işle ilgili gereksinimleri için önemli görülmektedir. Yemek pişirme becerisine sahip OSB'li bireyin annesinin sorumluluğunu paylaşacağı gibi annesinin yükünü hafifleteceği için anneyle ve aile bireyleri ile olan iletişimini arttıracaktır.

Normal gelişim gösteren bireyler yaşamları için bireysel bağımsızlıklarını, bilgi ve becerilerini iletişim aracılığıyla elde ederler. Oysa OSB'li bireyler sosyal ve

bağımsız becerilerini kazanmaları gerektiği dönemde kazanamadıkları için hep birilerine bağımlı kalırlar. Günümüz koşullarında bile OSB’li bireylerin sosyal yaşamları oldukça sınırlıdır. Bunun en büyük sebebi sergiledikleri davranış problemleri nedeniyle kendine ve çevresine zarar vermelerinin akranları ve yetişkinleriyle kuracakları sosyal etkileşime engel olmasıdır. Sosyal çevreden destek alamayan OSB’li bireylerin etkili biçimde iletişim kurması engellenir. Sosyal çevreden yeterli desteği alamayan OSB’li bireylerin bu nedenle sosyal gelişim düzeyleri zayıf kalmaktadır.

Günlük yaşam becerileri, ev içinde ve ev dışında bağımsız olarak yaşamı sürdürebilmek ve kişisel bakım ve görünüşü koruyabilmek için gerekli olan bütün becerileri içermektedir. Günlük yaşam becerileri, kişinin içinde yaşadığı toplumsal yerleşim alanında başarılı olması için gereklidir. Bu becerilerin büyük çoğunluğu kişinin kendini geçindirebilecek bir iş bulması için de gerekli becerilerdir (Varol, 2006). Varol (2010), günlük yaşam becerilerini ev içi becerileri (yemek hazırlama, yiyecek depolama, temizlik, giysi yıkama, ütü yapma, giysileri tamir etme, görünüşü düzeltme, telefon etme, misafir ağırlama, yatak yapma ve giyinme becerisi) ve toplum kaynak kullanma becerileri (şehir içi-dışı ve yakın çevrede seyahat etme, alışveriş yapma, lokantada yemek yeme, muayene olma becerisi) olarak sınıflamıştır.

Yetersizlikten etkilenmiş olsun ya da olmasın tüm bireylerin, toplumda bağımsız bir şekilde hayatların sürdürmeleri ve başarılı olabilmeleri için günlük yaşam becerilerini kazanmaları gereklidir (Varol, 2010, Snell, 1993; Haring, Kennedy, Adams, Conway, 1987). Bireylerin yaşadıkları topluma uyum sağlayabilmesi, toplumun geliştirdiği ilkeleri ve kuralları kazanması, çevresindeki bireylerle ilişki kurması öğrenmesiyle olanaklıdır. (Başaran, 1998) OSB’li bireylerin eğitimlerinin temel amacı başkalarına bağımlı olmadan yaşamlarını sürdürebilmeleri kendi kendilerine yeterli duruma gelip, toplumla uyumlu, üretken bir birey olmaları hedeflenmiştir. OSB’li bireylerin toplumsal yaşamda başarılı olmaları, öğrenim yaşantılarında onlara verilen eğitim hizmetlerinin niteliğiyle sağlanan destek hizmetlerinin özellikleri ile doğrudan ilişkilidir (Batu, Ergenekon, Gürsel, 2007). Bireylerin bilim ve teknolojiyle birlikte sürekli değişen topluma ayak uydurabilmeleri ve bağımsız olarak yaşamlarını sürdürebilmeleri için hayatın her döneminde eğitime gereksinimleri vardır (Yücesoy, 2002). Bütün çocukların eğitiminde olduğu gibi özel gereksinimli bireylerin eğitiminde de onların ileride

başkalarına bağımlı olmadan yaşamlarını sürdürmeleri, kendi kendilerine yeterli duruma gelmeleri ve toplumla bütünleşmeleri amaçlanmıştır (Cavkaytar, 2001). Bağımsız yaşam becerileri dört başlıkta toplanmıştır:

- Başarı için gerekli beceriler: Temel gelişim becerileri, yaşamda gerekli sayısal beceriler, yaşamda gerekli okuma, iletişim.
- Uyum için gerekli beceriler: Kendini tanıma, kişilik ve duygusal uyum, bireyler arası sosyal beceriler.
- Toplumsal uyum becerileri ya da Günlük yaşam becerileri: Öz-bakım becerileri, ev için beceriler, sağlık bilgisi, topluma ilişkin bilgi.
- Meslek öncesi ve meslek becerileri: işe hazır olma, meslekî davranışlar, işe uygun sosyal davranışlar (Cavkaytar, 2001).

Albert Bandura'nın gözleyerek öğrenme teorisi temel alınarak geliştirilmiş video modelle öğretim tekniği OSB olan bireylerin eğitimlerinde çeşitli becerilerin öğretiminde kullanılmaktadır. Video modelle öğretimi, bireyin kendisinden beklenen hedef davranış ya da becerinin model tarafından sergilendiği videoyu izlenmesi ve ardından bu davranış ya da beceriyi yerine getirmesi sürecinden oluşmaktadır (Akmanoğlu ve Tekin-İftar, 2011; Bellini ve Akullian, 2007, Tekin_İftar, 2012).

Video modelle öğretim sürecinde öğretilmesi hedeflenen becerinin; yetişkin model, akran model, bireyin kendi görüş açısından, bireyin kendisi veya karışık model kullanılarak öğretimi gerçekleştirilebilir. Alan yazını incelendiğinde video modelle öğretim tekniğinin oyun, akademik beceriler, öz bakım becerileri ve sosyal becerilerin öğretiminde etkili olan bir öğretim yöntemi olduğu görülmektedir (Charlop, ve ark., 2010; Mason ve ark., 2013; Rosenberg, Schwartz ve Davis, 2010; Shukla-Mehta ve ark., 2010).

OSB'li bireylerin görsel algıya dayalı öğrenme becerileri günlük yaşam becerilerindeki ihtiyaçlarının giderilmesi için teknoloji araçları ile yapılan çalışmaların gözle görülebilir bir başarı sağladığı belirtilmiştir. Özel gereksinimi olan çocukların günlük yaşamlarında belirli ihtiyaçlarını giderebilmeleri için teknolojiyi hayatlarına adapte etmek biz özel eğitimcilere için önemli bir unsurdur. Bu şekilde teknoloji araçları ile çocukların etkileşim sürelerinin kısa olmasından dolayı

ihtiyaçlarını bağımsız bir şekilde ve öğrenmelerine katkı sağlayarak gerçekleştirilmesi mümkündür (Ersöz ve Ceylan, 2013).

Video modeli ile öğretim yöntemi OSB’li bireylerle ev, okul veya farklı ortamda da kullanılabilmekte, anında geri dönüt alınabilmesi eğitsel denemelerin tekrar edilmesi de bireyin öğretilmek istenen beceriyi etkin bir şekilde öğrenmesinde katkıda bulunmaktadır. (Branham, Collins, Schuster ve Kleinert, 1999). Video modeliyle öğretim zaman açısından da başarılı bir yöntemdir. Belirli bir beceriyi öğretirken bir akran modeline her zaman ihtiyaç duyulmamasını sağlamaktadır (Rehfeldt ve diğerleri, 2003).

Video ile model olma uygulaması zaman, maliyet ve hızlı öğretim açısından önemli bir çalışma olmasının yanında öğretmenler, ebeveynler, bakıcılar ve gölge eğitimciler için uygun bir öğretim stratejisidir. Sık tekrar gerektiren kritik beceri basamaklarını öğretmek için öğretmen tekrar basamağını sunma imkanı bulurken öğretmen ve öğrenci açısından çalışmayı daha kolay hale getirme olanağı sağlayacaktır. Öğretmenler işlevsel birçok beceriyi tanımlamak ve bu becerileri birden fazla öğrenci ile tekrar çalışabilecekleri video modelini öğretim sürecinde kullanabilirler. (Turkan, 2007; Scruggs ve Graetz, 2006; Langone ve Aynes, 2005)

1.2. Amaçlar

Bu çalışmanın genel amacı 16-20 yaş arası 3 OSB’li öğrencinin günlük yaşam becerilerinin öğretiminde normal akran model ile sucuklu yumurta ve makarna pişirme becerilerin öğretiminde video ile model olma yönteminin etkililiğini incelemektir. Bu çalışmanın sonucunda amaca ulaşmak için aşağıdaki alt sorulara cevap aranacaktır.

1.2.1. Alt Amaçlar

- a) Video ile ilgili model olma yöntemi araştırmaya katılan OSB’li bireylere günlük yaşam becerilerinin (sucuklu yumurta ve makarna pişirme) kazandırılmasında etkili midir?
- b) Video ile model olma yöntemi araştırmaya katılan OSB’li bireylerin kazandığı günlük yaşam becerilerinin (sucuklu yumurta ve makarna pişirme) öğretiminden 7, 14, 21 gün sonra sürdürülmesinde etkili midir?

c) Video ile model olma yöntemi araştırmaya katılan OSB’li bireylerin günlük yaşam becerilerini (sucuklu yumurta ve makarna pişirme) farklı ortam (kendi evleri), kişi ve araç-gereçlere genellemesinde etkili midir?

d) Araştırmaya katılan OSB’li bireylerin öğretmenlerinin, ailelerinin ve kendilerinin video ile model olma yöntemiyle yapılan günlük yaşam becerilerinin (sucuklu yumurta ve makarna pişirme) kazandırılması hakkındaki görüşleri (sosyal geçerlilik nelerdir?)

1.3. Önem

OSB’li bireylerin günlük yaşam becerilerini kazanmaları ev ortamlarında ve iş çevrelerinde bu becerileri kullanmaları önem arz etmektedir. Bu araştırmada günlük yaşam becerileri arasında yer alan yemek pişirme becerisinin OSB’li bireyler için kendisine ve çevresindeki kişilere yaptığı yemeği sunması bu bireylerin başkalarına bağımlı olmadan yaşamını sürdürebileceği düşünüldüğünden bu araştırma önemli bulunmaktadır.

Ülkemizde OSB’li bireyler için hazırlanan eğitim programlarında genellikle akademik becerilere önem verildiği görülmektedir. Verilen bu akademik beceriler tanı bakımından farklılık sergileyen bireyler için sınırlılıklar yaratmaktadır. Bu sebepten dolayı akademik beceriler ya da iş becerilerindeki yeterliliğin bireyin toplumda bağımsız yaşaması için yeterli olmadığı görülmüştür. Bu nedenle bu çalışma eğitim programlarının yetersiz kaldıkları günlük yaşam becerilerinin öğretiminde daha fazla yer almasının önemini vurgulamaktadır. Günlük yaşam becerilerinde başarılı olabilen OSB’li bireylerin kendilerine olan güvenlerinin artması toplum tarafından sosyal olarak dışlanmalarını engellediği gibi bireyin bağımsız yaşama yönelik pratik becerilerinin geliştiği yapılan çalışmalarda yer verilmiştir.

Farklı yetersizlikleri olan bireylerin yaşadıkları çevreye ve bu topluma katılmalarının sağlanması ülkemizin gündeminde olan bir konudur. Dünyada engelleri kaldırma ya da engeli ile yaşarken bu bireylere sağlanacak uygun eğitim, çevre ve iş olanaklarının kazandırılması çalışmaları hızla yapılmaktadır. Dünyada yetersizliği olan bireylerin engelliliklerinin toplum tarafından kabul görüp ayrımcılığın önüne geçilmesi çağrısı yapılmaktadır. Ülkeler kendi içinde yetersizliği

olan bireyler için başkalarına bağımlı olmadan topluma yararlı, üretken, kendi kendine yeten bireyler haline gelmelerini amaçlamaktadırlar.

OSB'li bireylerin hafif yada ağır derecede gelişimsel yetersizliklere sahip olma durumları, yetersizliklerin getirdikleri özelliklerinin yanı sıra başta ebeveynler olmak üzere çevredeki bireylerin olumsuz ve yetersiz tutumları bu bireylerin öz bakım becerilerini öğrenmelerini ve devam ettirebilmelerini engellemektedir. (Farlow ve Snell, 2000). Öz bakım becerilerinin öğrenilmemesi ise bu bireylerin başka insanlara olan bağımlılığını arttırmaktadır. Bu becerilerin yaşamsal öneme sahip olması, günlük rutin içinde sıklıkla kullanılması sosyal kabul ve olumlu tutum geliştirmeye yardımcı olması, yaşam kalitesini artırarak kendi yaşam sorumluluğunu almaya katkıda bulunması gibi nedenlerle özellikle orta ve ileri derecede gelişimsel yetersizliğe sahip bireylere kazandırılması öncelikli amaç olmalıdır. (Farlow ve Snell, 2000; Tekin-İftar, 2002).

OSB'li bireylerin en temel yetersizlerinden biri de öz bakım becerilerinin eksikliğine bağlı sosyal etkileşim yoksunluğudur. Öz bakım becerilerini yerine getiren OSB'li bireyler çevresi ile sağlıklı ve nitelikli iletişim kurma becerisini sağladıklarında bağımsızlıklarını kazanacaklardır. Öz bakım becerilerine sahip bireyler, çevresinde kabul görüp ev, okul, çevre ile sağlıklı ilişkiler kurarak yaşadığı toplumun bir parçası haline gelerek sorunların üstesinden gelebilmektedirler. Çevresindeki bireylerle nitelikli iletişim kurmaları anlaşılamamaktan kaynaklanan öfke, kızgınlık ve saldırganlık gibi davranışların sönmesine neden olduğu görülmektedir

Video modeli öğretimi ile ilgili yapılan araştırmalarda, hem normal gelişim gösteren hem de özel gereksinimli çocuklara, taklit etme ve model olma yollarıyla değişik becerilerin kazandırılmasında etkili olduğu ortaya konmuştur (Cherlop-Cristy, 2000; Nikopoulos& Keenan, 2003; Charlop-Christy ve ark , 2000).

Bu araştırmada günlük yaşam becerilerinin OSB'li bireylerde video ile model olma yöntemini kullanarak OSB'li ergen bireylere sucuklu yumurta ve makarna pişirme becerisi kazandırılıyor olması nedeniyle önemlidir. Sucuklu yumurta ülkemiz geleneklerine göre her öğünde yenilebilen bir yemek türü olması, severek yenmesi ve son derece besleyici olması dolayısıyla katılımcılar için faydalı olacaktır. Makarna ise en ekonomik, en kolay bulunabilen ve en az malzeme ile hazırlanabilen bir

yemek türü olması nedeniyle pişirme becerilerinin kazandırılmasında önemli bulunmuştur. Bu yiyeceklerin OSB'li bireyler tarafından pişirilmesi çalışması ülkemiz için bir ilk olması ve tek denekli araştırma yöntemlerine örnek teşkil etmesi dolayısıyla ilgili literatüre katkı sağlaması ve bundan sonra yapılacak araştırmalara yol gösterebilmesi açısından önem arz etmektedir.

1.4. Sınırlılıklar

Araştırmanın aşağıda belirtilen noktalar açısından sınırlılıklar olduğu düşünülmektedir.

1. Bu araştırmada; iki günlük yaşam becerisi olan sucuklu yumurta ve makarna pişirme becerisinin öğretilmesi ile sınırlıdır.
2. Bu araştırmada; dikkatini en az 25 dk. süre ile görsel, işitsel açıdan bir etkinliğe yöneltebilen ve 30 dk. etkinliğe katılabilen, sözel yönergeleri takip edip uygulayan, ev araç-gereçlerini ayırt edebilen, motor davranışlarını taklit eden ve suyun kaynama derecesini bilen OSB'li bireylerle sınırlıdır.
3. Bu araştırmanın üç OSB'li birey ile sürdürülmesi bir sınırlılık olarak değerlendirilebilir.

1.5. Varsayımlar

Araştırmanın varsayımları aşağıda belirtilmiştir.

- 1) Araştırmaya katılan OSB'li bireylere üniversite hastanesi, rehberlik araştırma merkezi tarafından doğru teşhis konulduğu tarafından varsayılmaktadır.

1.6. Tanımlar

Özel Eğitim: Özel eğitim gerektiren bireylerin eğitim ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak özel olarak yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri ile özel eğitim gerektiren bireylerin bireysel yeterliliklerine dayalı, gelişim özelliklerine uygun ortamlarda sürdürülen eğitimidir (MEB, 2006).

Özel Gereksinimli Birey: Çeşitli nedenlerle bireysel özellikleri ve eğitim yeterlilikleri açısından akranlarına göre beklenen düzeyden anlamlı farklılık gösteren bireylerdir (MEB, 2006).

Otizm Nedir: DSM-5'in yeni tanımlamasında otizm tanı ölçütü; sözel ve sözel olmayan sosyal iletişim becerilerinde (dil ve konuşma) yetersizlik ve sınırlı ilgi ile yineleyici, takıntılı davranışlar olmak üzere iki başlık altında sınıflandırılmıştır. (Amerikan Psychiatric Association, 2013).

Günlük Yaşam Becerileri: Günlük yaşam becerileri, ev içinde ve ev dışında bağımsız olarak yaşamı sürdürebilmek ve kişisel bakım ve görünüşü koruyabilmek için gerekli olan bütün becerileri içermektedir (Varol, 2010).

Beceri analizi: Zincirleme davranışların öğretiminde davranışın kendisi oluşturan daha küçük davranışın (beceri basamaklarının) oluşum sırasına göre sıralanmasıdır (Tekin-İftar, 2012).

Sucuklu yumurta pişirme becerisi: Tavaya bir miktar yağı koyduktan sonra önceden kesilmiş sucukları tavaya yerleştirip ocağın altı yakıldıktan sonra sucukların ters yüz edilerek kızarması sonucu üzerine yumurta kırılıp pişirilmesi basamaklarından oluşmaktadır.

Makarna pişirme becerisi: Tencereye bir miktar su doldurulup kaynatıldıktan sonra tuz katılarak kaynamış suya makarnaların eklenmesi sonucu pişirilir. Pişirilen makarnalar soğuk suda bekletilerek süzülüp yağı konmuş tencerede süzgeçten alınan makarnalar yağ ile birlikte tuzlanarak karıştırılması basamaklarından oluşmaktadır.

Video ile Model Olma: Video modelle öğretim, var olan davranışı değiştirmek ya da yeni bir davranış öğretmek için canlı model yerine video teyp kullanılan ve öğretilmesi amaçlanan becerinin tüm basamaklarının öğretim öncesinde video teypten izletilmesi ile sunulan bilimsel dayanıklı uygulamalardan biridir (Bellini, Akullian ve Hopf, 2007; Charlop-Christly, Le ve Freeman 2000; Nikopoulos ve Keenan, 2006, Sansostive Powell-Smith, 2008).

Tek-denekli araştırma: Standart koşullar altında yinelenen ölçümler yapılarak uygulamanın etkilerinin her bir katılımcı üzerinde tek tek değerlendirildiği araştırmadır (Tekin-İftar, 2012).

Bağımlı değişken: Bağımsız değişken tarafından etkilenip etkilenmediği ortaya konan değişkendir (Tekin-İftar, 2012).

Bağımsız değişken: Bağımlı değişken üzerinde istendik değişkenliği yaratmak üzere uygulanan değişkendir (Tekin-İftar, 2012).

Etkililik: Davranış üzerinde istendik etkiyi yaratan güçtür (Tekin-İftar, 2012).

BÖLÜM II

KURAMSAL TEMELLER

2.1. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireyler ve Eğitimleri

31.05.2006 tarih ve 26184 sayılı resmi gazetede yayınlanan T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde özel gereksinimli birey, “çeşitli nedenlerle bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından beklenen düzeyden anlamlı farklılık gösteren birey” olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım; zihinsel,görme,işitme,ortopedik,sinir sisteminin zedelenmesi ile ortaya çıkan yetersizlik, dil ve konuşma güçlüğü, özel öğrenme güçlüğü, sosyal uyum güçlüğü, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, duyu ve davranış bozukluğu, otizmi, üstün veya özel yetenekli, süregen hastalığı ve birden fazla alanda yetersizliği olan bireyleri kapsamaktadır (MEB, 2006).

Özel eğitim, 31.05.2006 tarih ve 26184 sayılı resmi gazetede yayınlanan T. C. Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde “özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitim ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak için özel olarak yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri, bu bireylerin tüm gelişim alanlarındaki özellikleri ile akademik disiplin alanlarındaki yeterliliklerine dayalı olarak uygun ortamlarda sürdürülen eğitim” olarak tanımlanmaktadır (MEB, 2006).

Milli Eğitim Bakanlığı Otistik Çocuklar Eğitim Merkezleri Yönergesi

Tebliğler Dergisi : ARALIK 2004/2567

Madde 1- Bu Yönergenin amacı, 3-15 yaş grubundaki otistik çocukların eğitim-öğretim görmelerini sağlamak üzere faaliyet gösteren Otistik Çocuklar Eğitim Merkezlerinin (OÇEM) kuruluşu ve otistik çocuklara sunulacak hizmetlerle ilgili işleyişe ilişkin esas ve usulleri belirlemektir.

Madde 3- Bu Yönerge, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu, 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu, 3797 sayılı Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun, 4306 sayılı Kanun, 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanununu, Millî Eğitim Bakanlığının Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği ile

Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliğine dayanılarak hazırlanmıştır.

Madde 5- Otistik çocukların eğitim-öğretim faaliyetleri aşağıdaki genel ilkelere uygun olarak düzenlenir ve yürütülür:

- a) Eğitime her çocuğun performansı belirlenerek başlanır.
- b) Otistik çocukların eğitiminde bireyselleştirilmiş ve erken eğitim esastır.
- c) Otistik çocuğu grup/kaynaştırma eğitimine hazırlamak ya da devam eden grup/kaynaştırma eğitimini desteklemek amacıyla gerektiğinde birebir eğitim verilir.
- d) Performans özellikleri açısından birbiriyle uyuşan 2-4 otistik çocuk ile grup eğitimi yapılır.
- e) Sosyal ve akademik beceriler yönünden gelişmiş çocuklar, performanslarına uygun kaynaştırma programlarından yararlandırılır.
- f) Kaynaştırma eğitimi uygulaması sürecinde kaynaştırma eğitimi alan otistik çocuğa, diğer öğrencilere, sınıf öğretmenine, branş öğretmenine ve/veya ailelere özel eğitim desteği sağlanır.
- g) Otistik çocuklarda gözlemlenen problem davranışlar, eğitimin bir parçası olarak nitelendirilir, problem davranışın ortadan kaldırılması için uygun yöntem ve teknikler kullanılır.
- h) Eğitim-öğretim sırasında ilerleme kaydeden otistik çocukların performanslarına uygun olarak belirlenen hedeflere göre eğitim-öğretime devam edilir.
- ı) Eğitim-öğretimde; ortam, materyal, plân ve yöntemler otistik çocuğu merkez alır.
- j) Bu çocukların sosyal gelişimlerinin sağlanmasına yönelik gezi, tören ve benzeri etkinlikler, bir program çerçevesinde düzenlenir.
- k) Otistik çocukların eğitim-öğretim sürecinde bireysel özelliklerine uygun öğrenme/öğretme strateji, yöntem ve tekniklerden yararlanılmasına özen gösterilir.
- l) Kaynaştırma eğitiminin yapıldığı okulun personeli ile ailelerin ve toplumun özel eğitim konusunda bilgilendirilmeleri için gerekli tedbirler alınır.
- m) Otistik çocuklara resim, işaret ve benzeri yollarla iletişim becerileri kazandırılır.

Madde 6- Otistik çocuklar için;

- 1- Otistik Çocukların Eğitimi Programı.
- 2- 36-72 Aylık Çocuklar İçin Okul Öncesi Eğitim Programı.
- 3- İlköğretim Okulu Programı.
- 4- İlköğretim Okulu Orta Düzeyde Öğrenme Yetersizliği Olan Çocuklar Eğitim Programı.
- 5- Eğitim Uygulama Okulu Eğitim Programı.
- 6-Öğretmenler Tarafından Hazırlanacak Kaynaştırma, Birebir ve Grup Eğitim Programları Uygulanır.

Madde 9- Otistik çocukların tıbbî tanılması, çocuk-ergen ruh sağlığı ve hastalıkları kliniği bulunan hastanelerdeki uzmanlarca yapılır.

Madde 10- Otistik çocukların eğitsel tanılması, rehberlik ve araştırma merkezlerinin özel eğitim bölümlerinde yapılır. Eğitsel tanı sonrasında EK-3'te yer alan ölçütler göz önünde bulundurularak OÇEM'e eğitsel yöneltme yapılır. Eğitsel yöneltme kararı, Özel Eğitim Hizmetleri Kuruluna iletilir. Özel Eğitim Hizmetleri Kurulu, yöneltme raporunu değerlendirerek yerleştirme kararı alır. Bağımsız OÇEM'lerde eğitim-öğretim gören ve eğitsel performansı kaynaştırma eğitimi düzeyine gelmiş olan otistik çocukların ilköğretim okuluna geçişi için değerlendirme raporu hazırlanır. Rehberlik araştırma merkezlerine gönderilen bu rapor, Eğitsel Tanılama, İzleme ve Değerlendirme Ekibince tekrar değerlendirmeye alınarak, eğitsel yöneltme ve yerleştirme süreci yeniden başlatılır. Bağımsız OÇEM'de eğitim gören otistik çocukların değerlendirilmesi sonucunda, kaynaştırma eğitiminden yararlanmasının uygun olduğu belirlenmiş ise kuruma en yakın ilköğretim okulundan, yarı zamanlı kaynaştırma eğitimi ile yararlanması için gerekli düzenlemeler yapılır.

Otistik Çocuklar Eğitim Merkezleri

Merkezin Tanımı

Madde 16- Otistik çocuklar eğitim merkezleri, ilköğretim okullarının bünyesinde açılmış ya da özel eğitim sınıfı seviyesinde faaliyet gösteren bağımsız olarak açılan, tıbbî ve eğitsel tanısı konulmuş otistik özellikler gösteren, 3-15 yaş grubundaki çocukların bireyselleştirilmiş eğitim programlarıyla kaynaştırma, grup ve birebir eğitim uygulayan özel eğitim kurumlarıdır.

Merkezin Amacı

Madde 17- Türk Millî Eğitiminin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak merkez:

- a) Okul, aile, rehberlik ve araştırma merkezinin iş birliği sonucunda otistik çocukların özelliklerinden kaynaklanan yetersizliklerini en aza indirmek ve tüm gelişim alanlarındaki potansiyelini en üst düzeye çıkararak yaşadığı toplumun bağımsız ve üretken bir üyesi olması yönünde çaba gösterilmesine katkı sağlar.
- b) Merkeze ve/veya kaynaştırma eğitimine devam eden her otistik çocuk için bireyselleştirilmiş eğitim planının geliştirilmesini bu uygulamanın başarıya ulaşması için destek hizmetlerin verilmesini sağlar.
- c) Merkezlerdeki eğitimi ve/veya kaynaştırma eğitimini desteklemek amacıyla aile eğitimi programlarının hazırlanmasını ve uygulanmasını sağlar.

Madde 22- OÇEM'lerde verilecek eğitim-öğretim hizmetlerinin etkinliğini arttırmaya yönelik olarak, üniversiteler ve diğer ilgili kuruluşlarla ve hâlen otistik çocukların eğitimi, eğitsel terapisi ve tedavisi amacıyla açılmış ve çalışmalarını sürdürmekte olan kurumlarla iş birliği yapılır.

Otistik çocukların kaynaştırma eğitimi, Bağımlı OÇEM'lerde otistik çocuğun bulunduğu ilköğretim okulunda performansına uygun bir sınıfla ilişkilendirilerek verilir. Bağımsız OÇEM'de ise eğitsel performansı kaynaştırma eğitimi alacak düzeye gelen otistik çocukların, Özel Eğitim Hizmetleri Kurulu kararıyla kuruma en yakın ilköğretim okulunun performansına ve yaşına uygun bir sınıfında yarı zamanlı kaynaştırma eğitimi alması sağlanır. Bağımsız OÇEM, öğrencinin devam ettiği ilköğretim okuluna, yarı zamanlı kaynaştırma eğitimi süresince destek eğitim hizmeti verir.

2.1.1.Otizm Spektrum Bozukluğu

Otizmi 1943'te yazdığı bir makalesinde açıklayan Amerikalı çocuk psikiyatristi Leo Kanner, şizofreni tanısı almış çocuklarla çalışırken farklı bir davranış sergileyen içe kapanık, aşırı yalnızlık belirtilerinden yola çıkarak üç temel özelliğe dikkat çekmiştir. Bunlardan ilki, aşırı yalnızlıktır. Bu çocukların çevrelerindeki bireylerle ilişki kuramadıkları gözlenmiştir. İkinci özellik, aynılığı koruma isteğidir. “Bu çocukların kendi ve çevresindeki davranışlar engellendiğinde büyük tepki verdikleri gözlenmiştir” (Kanner, 1943). Üçüncü özellik ise hiç konuşmamaları, konuşmalar bile iletişim kurma amaçlı olarak kullanmadıklarıdır. Kanner (1943) bazı farklı özellikler de gözlemlemiş ancak her çocukta farklılık göze çarptığı için bunları belirtmemiştir. Kanner'ın yine yaptığı gözlemlerde bu çocukların hepsi beden ve zihinsel olarak çok sağlıklı bireyler ve zeki görünen güzel çocuklardır (1943). Bazıları müziğe, resme, isim ve sayılara şaşırtıcı derecede ilgisi ve başarısı olduğunu gözlemlemiştir. “Erken çocukluk otizmini (Early infantile autism)” bulan Avusturyalı psikiyatrist Hans Asperger (1944), Kanner'la aynı yıllarda Almanya'da otistik psikopatisi olarak adlandırdığı benzer özellik sergileyen çocukları tespit etmiştir. Kanner (1943)'in bulduğu bu yaygın gelişimsel bozukluk tanısı dünyada kabul gören tanımlamadır. İlk tanı ölçütlerini de Kanner belirlemiştir. Kanner (1943) otistik çocuklarda belirlediği dokuz özelliği temel alarak bu özellikleri ölçüt olarak kullanılmasına önermiş, bu ölçütler de halen geçerliliğini korumuştur. Şu anda daha da geliştirilerek en son halini alması Amerika Psikiyatri Birliği tarafından sağlanmıştır. Bu birliğin en son DSM-IV'te (The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders) tanı ölçütleri üç bölüme ayrılmış; her bölüm de alt maddelere ayrılmış olup toplamda 12 tanı ölçütü oluşturulmuştur (American Psychiatric Association, 2013). En son DSM-IV'te Asperger'in tanımladığı çocukların otistik çocuklara benzer özellikler sergiledikleri ancak daha üst düzeyle işlevlere sahip çocuklar olarak görülmüş bu nedenle uluslararası alanda ayrı bir tanı (Asperger Sendromu) olarak adlandırılmıştır (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2001)

Kanner (1943) bu çocukların içe kapanık olması sebebiyle Yunanca'da aut ve ism olup kendine dönük anlamına gelen (autism) otizm olarak adlandırılmıştır. Otizm semptomları taşıyan kişilere “otist” otizmden etkileme anlamında ise otistik kavramı kullanılmaktadır (Beeci, 2013). Otizm spektrum bozukluğunda, OSB'li kişilerin davranış biçimleri kişiden kişiye değişiklik göstermektedir. Yapılan çalışmalar da

OSB'nin nörolojik beyin anormalliklerinin gelişimiyle ilişkili olabildiğini göstermektedir (Beeci, 2013).

2.1.1.1.Tanı

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) Uluslararası Hastalıkları Sınıflandırılması Organizasyonu (ICD-10) otizmi tanılamış ve DSM-4'te otizm, “başkalarıyla etkileşimde zorlama; konuşma, dil ve iletişim güçlükleri (örneğin gecikme) konuşma, ekololi, tek düze rutinlere ve çevreye aşırı bağlılık; takıntılı, kendini uyarıcı, yineleyici davranışlara sahip olma ve duygusal uyarana aşırı ya da sıra dışı tepkilerine gibi yetersizlikler” olarak tanımlanmıştır (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2001) .

Bu tanımlara göre;

Sosyal etkileşimde güçlük: Arkadaşlık ilişkileri geliştirememek, pek çok şeyi başkalarıyla birlikte değil kendi başına yapmayı yeğlemek, başkalarıyla gözlemeyi kurmakta zorlamak, çevresindeki kişilerin yaptıklarıyla ilgilenmemek ve bu kişiler kendisiyle ilgilendiğinde kayıtsız kalmak.

İletişim-dil-konuşma güçlükleri: Dil ve konuşma gelişiminde akranlarının gerisinde olmak ya da hiç konuşmamak, başkalarıyla sohbet başlatanda ve sürdürmede zorlamak, bazı sözleri tekrar tekrar ve ilişkisiz zamanlarda sorgulamak.

Sınırlı ilgi ve yineleyici-takıntılı davranışlar: Belli konularda ayrı bilgi sahibi olma (örnek: uçakların çalışma sistemleri, dünyadaki bitki örtüleri), günlük yaşamdaki düzen değişikliklerine karşı aşırı tepki vermek, bazı nesnelerle tek tıp hareketlerde bulunmak (örnek: nesne söndürme, ip döndürme, kalem sallama) sıra dışı beden hareketleri yapmak (örnek: sallamak, sürekli el çırpma el kollara değişik şekiller vermek) şeklinde ortaya çıkmaktadır (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2001)

DSM-5'in yeni tanımlamasında otizm tanı ölçütü; sözel ve sözel olmayan sosyal iletişim becerilerinde (dil ve konuşma) yetersizlik ve sınırlı ilgi ile yineleyici takıntılı davranışlar olmak üzere iki başlık altında sınıflandırılmıştır (American Psychiatric Association, 2013).

Otizm gibi Yaygın Gelişimsel Bozukluk (YGB) grubunda yer alan bozuklukların en önemli özelliği, bilişsel, dil, sosyal ve motor becerileri kazanmadaki güçlüklerdir

(Peeters, 1995). Beş ayrı kategoride yer alan ve bunlardan birisi olan otizm “Çocuklarda üç yaş öncesi ortaya çıkan sözel ve sözel olmayan iletişim yetersizliği sosyal etkileşimin yanında çocuğun eğitimsel performansını olumsuz yerde etkileyen gelişimsel bir bozukluk olarak tanımlanmaktadır. Otizmle birlikte ortaya çıkan özellikler yinelenen, tekrarlayan davranışlar, basma kalıp hareketler günlük rutinlerin değişikliği ve çevresel değişiklere dikeç (çevresindeki aynılığı koruma) ve alışılmadık duygusal deneyimler olarak sıralanabilmektedir (Kirk, Gallagher ve Anastasian, 2002).

2.1.1.2.Otizm Spektrum Bozukluğunun Alt Kategorileri

- 1.Otistik Bozukluk
- 2.Asperger Sendromu
- 3.Başka Türlü Adlandırılmayan-Yaygın Gelişimde Bozukluk
- 4.Rett Sendromu
- 5.Çocukluğun Dezintegratif Bozukluğu

Otistik çocuklar bireysel farklılıklar gösteren heterojen bir gruptur (Sevin ve arkadaşları,Doutsch-Smith,1998). Otistik çocukları 4 gruba ayırmıştır.

1. Grup: Atipik grup olan en az otistik belirtileri sergileyen ve en üst düzey zekâyâ sahip çocuklar yer alır.
2. Grup: Hafif derecede otistik olup orta düzeyde zihinsel becerileri ve işlevsel dil becerilerine sahip olan gruptur.
3. Grup: Orta derecede zihinele sahip sallanma, el çırpma, sosyal tepkilerde ve konuşmada sınırlılık yaşayan gruptur.
4. Grup: Ağır otistik grup olarak adlandırılmıştır. Ağır zihinele sahip içe kapanık iletişim kurmayanlar bu grupta yer almaktadır.
5. Grup: Kabul edilen tüm otistik bireylerin %5’ini oluşturan Otistik Savant olarak bilinen gruptur.

Otistik bozukluk gösteren öğrencilerin çoğunda değişik düzeylerde zihinsel yetersizlikler görülmektedir(Turnbull,Shank,Aktve Leal,2002).Tablo-1’de Amerika Birleşik Devletleri’ne ilişkin OSB’li bireylerin zeka sınıflandırılmasına yer verilmiştir.

Tablo-1.Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylerin Zeka Sınıflandırılması

Düzy	Zeka Puanı
Normal zeka düzeyi	Otistik bozukluk gösteren bireylerin yaklaşık %20’si
Hafif ve orta düzey	Otistik bozukluk gösteren bireylerin yaklaşık %30’u
Ağır ve çok ağır yetersizlik düzeyi	Otistik bozukluk gösteren bireylerin yaklaşık %42’si

2.1.1.3.Otizmin Nedenleri

Otizmin günümüzde o kadar çok çalışma yapılmasına rağmen hangi nedenden dolayı oluştuğuna dair net bir açıklama yapılamamaktadır. Halen gizemli bir yanı bulunan bu tanıya eşlik eden beyinden kaynaklanan bazı problemlerin yanı sıra genetik yapıdan kaynaklandığı ifade edilmektedir. Genetik bulgularda henüz kesin veriler elde edilememiştir. Genlerle yapılan çalışmalarda çevresel faktörlerinde etki ettiği belirlemiştir.

Otizme yol açan tek bir neden yoktur, birçok nedeni olabilir. Algı, algılamayı olumsuz yönde etkileyen beyindeki anomaliler (farklılıklar) ile biyokimyasal dengesizliklerdir. (Kirk ve ark, 2002) Bu düşüncelere Schopler ve Bristol’un 1980’de otizmin nedenlerine ilişkin tek bir nedenden ibaret değildir dedikleri bilgiler de dünyada kabul görmüştür.

2.1.2.Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylerin Özellikleri

2.1.2.1.Bilişsel ve Akademik Özellikler

Otistik bozukluk gösteren öğrencilerin bilişsel ve akademik özellikleri arasında en önemli sınırlılık hafızaya ilişkin ezberlemede yaşanan güçlüklerdir. Birçok araştırmacı tarafından vurgulanan özelliklerin başında bu öğrencilerin, başkalarının inanışlarını, duygularını, görüş ve düşüncelerinin olduğunu anlamada yetersizlik göstermektedirler (Turnbull ve Wehmeyer, 2007). Hardwin, Baron-Cohen ve Hill, (1997).

Otistik bozukluk gösteren öğrenciler problem çözme stratejisi geliştiremezler. Problem çözme becerilerindeki yetersizlikler akademik becerilerini de etkilemektedir. ''Zihin Kuramı'' (Theory of Mind)'na göre motivasyondaki yetersizlik otistik bozukluk gösteren öğrencilerin bilişsel ve akademik becerilerin başarısında en büyük sorunların başında gelmektedir.

2.1.2.2. Otizm Spektrum Bozukluğunda Taklit Becerileri

OSB'li bireylerde taklit becerilerinde sosyal iletişim alanında belirgin yetersizlikler, yineleyici davranışlar ve sınırlı ilgi alanları ile karakterize edilmektedir (APA, 2013).

OSB'li bireylerin akranlarında farklı olarak göz kontağı kurma, ortak dikkat ve taklit becerilerinde sınırlılıkların olduğu bilinmektedir (Charman ve ark., 1997; Dawson ve ark., 1999; Lord, 1993; Rogers ve ark., 2003; Stone ve ark., 1997). Normal gelişim gösteren küçük çocuklar annelerinin, akranlarının ve çevrelerindeki diğer kişilerin hem hareketlerini hem de sözlerini taklit ederek bilgi ve deneyim kazanmaktadırlar. Diğer bir deyişle gözleyerek öğrenmenin temeli olan taklit becerisi bireyin olgunlaşması ile birlikte gelişimine devam etmektedir (Topbaş, 2003). Ancak sosyal ve zihinsel gelişimin önemli bir göstergesi ve ön koşulu olan taklit becerilerinde (Ledford ve Wolery, 2011). OSB'li çocuklar güçlük yaşamaktadır. Erken dönemden itibaren bireyin yeni davranışlar edinerek kavram öğrenme sürecinde önemli bir rolü olan taklit becerisinin (Schuler, 2003; Kaiser ve Roberts, 2011; Ledford ve Wolery, 2011; Wareyn ve Roeyers, 2013). OSB'li bireylerde sınırlı olması sebebiyle tüm gelişim alanlarının bu sınırlılıktan olumsuz bir biçimde etkilendiği düşünülmektedir. Taklit becerileri dil konuşma becerilerinde anlamlı bir

öğrenmeye zemin hazırladığı ifade edilmektedir. Taklit becerileri normal gelişim gösteren bireyler için önemli olduğu kadar OSB'li bireyler içinde önem arz etmektedir. Taklit becerilerinin gelişmesi çocukların daha üst ve işlevsel beceri edinmelerine temel oluşturan öğrenmeye hazırlık becerileri arasında yer almaktadır. Taklit becerileri ile sistematik eğitime mecbur kalmadan da çevresindeki yaşlılarını gözleyerek pek çok beceriyi öğrenebilirler. Taklit becerilerinin nihayi amacı bireylerin genellenmiş taklit becerilerinin edinimidir. Genellenmiş taklit becerileri sayesinde çocuklar yeni karşılaştığı bir davranışı model, ipucu ve pekiştirme gibi öğretimsel öğeler olmaksızın taklit edebilmesi anlamına gelmektedir (Kırcaali-İftar-Kurt ve Ülke-Kürkçüoğlu).

2.1.2.3. Otizm ve Ortak Dikkat

OSB'li bireylerin jest ve mimik / sözel ifade kullanarak farkındalık belirtmekte yetersiz kalmaktadırlar. Ortak dikkat becerisi başkasıyla dikkate girişme karşılık verme ve ortak dikkat başlatma olarak ikiye ayrılmaktadır. Ortak dikkat girişimine karşılık vermek; iletişim ortağının işaret ettiği nesne veya olaya bakma ve dönüp iletişim ortağına bakarak paylaşılan duruma ilişkin jest mimik / veya sözel ifadeyle farkındalık belirtmektir. Ortak dikkat başlatmaksa iletişim ortağının dikkatini, kendisi için ilginç olan bir nesne veya olaya yöneltmesini sağlamak; yani, iletişim ortağıyla göz kontağı kurarak ilginç olan durumu parmağıyla işaret etmesidir. Ortak dikkat dil gelişimine katkıda bulunduğu gibi zihinsel, sosyal, duygusal ve kişiler arası etkileşime ve zihin kuramının gelişimine de katkıda bulunur. (Sheinkopf ve diğ. 2004). OSB'li bireylerin ortak dikkat becerisini diğer insanlarla kurmada yetersizdirler. OSB'li bireyler yaşlıları gibi karşısındaki bireylere olay ve durumlara ya da objelere dikkatlerini yönelterek başkalarının davranışlarını ve bu davranışların sonuçlarını algılayıp taklit edemezler. Bu durum OSB'li bireylerin öğrenme fırsatlarını kaçırmalarına sebep olmaktadır. Toplulukları gözleyerek bireylerin davranışlarını ve sonuçlarını gözlemlemek yerine yalnız kalmayı seçen OSB'li bireyler topluluğa ait kuralları sistemli bir şekilde öğrenemezler. OSB'li bireylerde gözlemlenen sosyal etkileşim ve iletişim problemlerin OSB'nin ayırt edici özellikleri olarak görülmekte ve sosyal alanda görülen problemler OSB'yi diğer yetersizlikten ayıran en temel ölçütler olarak nitelendirilmektedir (Kanner, 1943; Koegel ve Koegel, 1995). OSB'li bireylerin ortak dikkate yanıt vermede ve ortak dikkati başlatmada sınırlılıklar sergilediklerini ortaya koymaktadır (Lawton ve Kasari, 2012;

Leekam, Hunnisett, ve Moore, 1998; Whalen ve diğ., 2006). OSB'li bireylerin işaret etme ve ortak dikkat becerilerini, ilgileri paylaşmaktan ziyade diğerlerinin davranışlarını kontrol etmek için kullandıkları da belirtilmektedir. (Wong ve Kasari, 2012). Çocuklarda ilk sözcüklerin gelişiminden önce ortaya çıkan bu son derece kritik söz öncesi dönem becerisi, gelişimsel süreçte daha sonraki evrelerde gözlemlenen üç temel becerinin de en kritik öncülüdür (Schertz ve Odom, 2003). Söz konusu becerileri (Carpenter, Nagell, ve Tomasello, 1998; Paparella ve Kasari, 2004) ve sosyal etkileşim becerileri (Adomsan ve Russel, 1999) ve çocuğun başkalarının zihinsel süreçlerinin farkında olduğunu gösteren zihin kuramı becerileridir (Baron-Cohen, 2000). Tüm bu teorik yönelimler ayrı tutulamazken her birinin, diğerinin bazı elementleri içinde barındırmaktadır. Ortak dikkat becerileri desteklenmek istendiğinde birden fazla alanın desteklenmiş olacağı unutulmamalıdır.

2.1.2.4.Otizmde Jestler

Jestler iletişim amacıyla gerçekleştirilen el, parmak, yüz ifadeleri vücut pozisyonlarını içermektedir. (Iverson ve Thal, 1998). Jestler dil gelişiminin bir parçası ya da dil gelişiminin erken dönem işareti olarak ele alınmaktadır (Gullberg, Bot ve Volterra, 2010). OSB'li bireylerde sözel olmayan iletişim becerilerinde olan jestlerin kazanımında gecikmeler, jestler yolu ile iletişim kurmada sınırlılıklar (Wetherby, 2006) ve dil gelişiminde bozukluklar olarak görülmektedir (DSM V, 2013).

2.1.2.5. Otizmde Alıcı Dil ve İfade Edici Dil Becerileri

Erken çocukluk döneminden itibaren dil edinimi OSB'li bireylerde yeterli düzeyde gelişim göstermemektedir. Otizm dil edinimini zorlaştıran ve engelleyen bireyin sosyal etkileşimini ve iletişim kurma becerisini kısıtlayan gelişimsel bir nörolojik hastalıktır. Dil, kendi içinde alıcı dil ve ifade edici dil olarak ikiye ayrılır. Alıcı dil, söylenenlerin ve yazılanların anlamlandırılması ile ilgilidir. İfade edici dil ise duygu ve düşüncelerin sözel ve yazılı aktarımı için hedef sözcüklerin seçilmesini, dil bilgisi kurallarına uymasını içerir. Ayrıca uygun edimsel öğelerin kullanımı da (göz kontağı, sohbet sırasına uyulması vs.). Dilin bir parçasıdır (Kayıran, 2011;1). Dil edinimi dilin doğal olarak öğrenilmesi durumudur. Dil edinimi, öğrenme olmaksızın doğal yolla dilin kazanılmasını anlatır. Edinim için gerekli olan, doğal iletişim ortamı ve katılımıdır (Kocaman ve Osman, 2000;40). Ancak zihinsel,

fiziksel, duygusal ve duygusal engel, uyarıcı yoksulluğu, uyarım eksikliği ve sık hastalanma dil edinimini ve gelişimini etkileyen temel etmenlerdir (Dönmez ve diğ., 2000;49).

OSB’li bireylerin alıcı dil biçim bilgisi, alıcı dil anlam bilgisi (semantik) ve ifade edici dil bilgisi, biçim bilgisi, ifade edici dil, anlam bilgisi düzeylerinde “dil cümle bilgisi” ve dilin yapısal düzenlemesinde normal gelişim gösteren akranlarına gören sınırlılıklar yaşamaktadırlar. OSB ile ilgili belirlenen semptomların oldukça yaygın bir çerçevede yer almasına rağmen konuşma dilinin kazanımı ve iletişim becerilerinin geliştirilmesinde yaşanan yetersizlikler neredeyse tüm OSB’li çocukların ortak özelliğidir (Kaiser ve Hancock, 2002; Montgomery, 2003). OSB’li çocukların dil ve iletişim becerilerini kazanmaları için çeşitli düzenlemeler yapılmaktadır. Bu düzenlemelerin amacı OSB’li çocukların öğrenmelerini olumsuz yönde etkileyen konuşma kazanımını sağlamak ve iletişim güçlüklerini azaltmaktadır (Lewi ve Norwich, 2005).

Otistik bozukluk gösteren çocukların yaklaşık %50’si ifade edici dil becerilerinden yoksundur. Amaçlı iletişim başlatmakta sınırlılıklar yaşamaktadırlar.

2.1.2.6. Sosyal ve Duygusal Özellikler

Duygusal problemler, otistik bozukluğu olan bireylerin görsel, işitsel, tat alma ve koklama duyularının yanında, el-kol çırpma-sallanmanın dışında, ısırma, vurma ve kafasını vurma gibi kendini uyarıcı davranışları sıklıkla sergilerler. Bu davranışlar öğrencilerin etiketlenmesine, sosyal kabulün engellenmesine neden olabilmektedir. Öğrencilerin yaşadıkları problemler öğrenmelerini güçleştirdiği gibi, tüm öğrenim alanlarını da olumsuz etkileyebilmektedir (Friend, 2006).

DSM-IV-TR, otistik bozukluk gösteren öğrencilerin sosyal etkileşimdeki sınırlılıklarını dört başlık altında toplamaktadır.

- Sözel olmayan davranışlardaki bozukluklar
- Yetersiz akran ilişkileri
- Başkaları ile başarılı iletişim
- İlgi ve zevk almayı kendiliğinden paylaşmadaki sınırlılıklar ve karşılıklı etkileşimdeki yetersizlikler.

2.1.2.7.Otizmde Oyun

Dil gelişim alanını destekleyen oyun kurma ve oyun oynama becerisi OSB’li bireylerde bir nesneye takılıp kalma ve sürekli aynı nesne ile ilgilenme becerilerini sergiledikleri için oyun kurup başlatma becerilerinden yoksundurlar. OSB’li bireylerin tanılama ölçütlerinde sosyal ve hayali oyunlardaki yetersizlikler bu çocukların diğer gelişimsel gecikmesi olan çocuklardan ayıran önemli bir belirtidir. OSB’li bireylerin okul öncesi döneminde oyun etkinlikleri niteliğini (uygunluk, çeşitlilik, yaratıcılık, karmaşıklık) ve niceliğinin (süre, sıklık). Aynı yaş grubundaki normal gelişim gösteren ve gelişimsel gecikmesi olan akranlarından farklı olduğunu desteklemektedir (Rutherford, Young, Hepburn, Rogers, 2007).

Oyun çocukların çevrelerinde olup bitenlerin anlamlandırma ve dünyayı tanımalarında en başta gelen keşif araçlarıdır (Landreth in 2002). Oyuncaklar çocuğun dünyası, oyun ise çocuğun dilidir. Oyun çocukların büyümelerine özellikle sosyal ve bilişsel gelişimine katkıda bulunan önemli bir süreçtir (International Play Therapy Association) [IPA], 2016. Normal gelişim gösteren çocuklar oyun yolu ile kişiler arası olumlu ilişkiler kurarken çözüm üretmeyi de öğrenirler. Oyun yolu ile çocuklar içsel çatışmalarını, hissettikleri duygularını çevrelerindeki kişilere sergilerler. Bu ifade etme becerisi çocuğu dünya ile olan ilişkisini öğrenmesine neden olur.

OSB’li bireylerde çevreye ve kişiye karşı karşılıklı oyun kurma becerisinde kapalı oldukları için kişilerarası olumlu ilişkiler kuramadıkları için duygu ve davranış problemleri sergilemektedirler. OSB’li çocukların yaşlıları ile bir arada iken kaygı ve saldırganlık davranışları sergilediklerinde çocukların oyundan kaçmasına yol açmaktadır. Bu durum yaşlıları ile oyun kurma ya da oyuna dahil olma becerisini engellemektedir. Oyun kurabilen OSB’li bireylerin oyun sırasında düşüncelerinde değişiklik hislerini düzenleme ve kaygılarını azaltmaya yönelik oyun becerisinin yardımcı olduğu gözlemlenmektedir.

2.2. Otizmde Kullanılan Yöntemler

Otizm spektrum bozukluğuna sahip çocukların dil becerilerini geliştirmek ve çevresindeki bireylerle iletişim kurmasını sağlamak, bağımsız yaşamları ve yaşam kalitesinin artırılması için oldukça önemlidir. Araştırmalar dil ve iletişim

becerilerinin öğretiminde sağaltıcı yöntemlerin de doğal öğretim yöntemlerinin de başarılı olduğunu ortaya koymaktadır (Erbaş, 2003). Fakat doğal öğretim yöntemlerinin dilin sosyal iletişimsel kullanımının hedeflenmesi, kazanılan becerilerin genellenmesini ve sürdürülebilirliğini de hedeflenmesi , doğal öğretim yöntemlerinin sağaltıcı yöntemlere göre daha etkili olduğunu ortaya koymaktadır (Hancock ve Kaiser, 2002). OSB’li çocukların ifade edici iletişim becerilerinin geliştirmede geliştirilmiş bütünleştirici model etkililiğini ortaya koymuştur (Hancock ve Kaiser, 2012). Geliştirilmiş bütünleştirici model, dil ve iletişim becerileri yönteminde hem davranışçı etkileşimci hem sosyal etkileşimci yaklaşımları harmanlayan bir doğal dil öğretim yöntemidir (Hancock ve Kaiser, 2006). Geliştirilmiş bütünleştirici model çevresel düzenleme karşılıklı etkileşim ve bütünleştirici model olmak üzere üç temel bileşenden oluşur. OSB’li bireylerin günlük yaşam becerilerinde yaşadıkları zorlukların başında doğal ipuçlarını yakalayıp değerlendirememeleridir. Doğal ipuçları bireylere yapmaları gereken günlük işleri, etkinlikleri hatırlatan olaylardır (Koyama ve Wang, 2011). OSB’li bireyler bir konuda beceriye sahip olsalar bile harekete geçme konusunda zorlanabilmektedirler. Bu durum OSB’li bireylerin bağımsız yaşamlarını zorlaştırmaktadır. Bu noktada günlük rutinlerde ya da yapılacak etkinliklerde bağımsızlıklarını destekleyecek uygulamalar arasında olan etkinlik çizelgelerini bireye bir dizi etkinliği yerine getirmeye yönlendiren fotoğraf ya da sözcüklerden oluşan, görsel destek sistemidir (Birkan, 2013).

OSB’li bireylerin eğitimine yönelik derlenen ve değerlendirilen uygulama modelleri beş grupta tolanmıştır (Kırcaali-İftar, Tekin-İftar., 2012; 242). Bu modellerden bir tanesi “Diğer modeller’dir”. Bu model içine yer alan Teacch (Treatment and Education of Autistic and Related Communication-Handicapped Children) yaklaşımı ve Miller yaklaşımıdır. OSB’li bireylerin günlük yaşam becerilerini yaparken ihtiyaçlarını karşılamak ve sosyalleşebilmesi için dil becerilerini kullanması gerekmektedir. Oysaki OSB’li bireylerin birçoğu ya sınırlı konuşma ya da hiç konuşmamaktadırlar. Temel düzeyde konuşma becerilerini kazansalar dahi günlük hayatta kullanmadıkları ve çevrelerine karşı kendilerini kapattıklarından dolayı günlük yaşam içerisinde isteklerinin anlaşılabilmesi durumu sonucu problem davranışa dönüşebilmektedir. Bu davranışlar öfke, ağlayarak tepinme, krize dönüştürme ya da kendine zarar vermeye kadar gidebilmektedir.

Kanıtı dayalı yöntemleri çalışmaya erken yaşta başlanmalı ve sürdürülmelidir. Yukarıda belirtilen davranışların söndürülmesinde bu yöntem etkili olabilmektedir.

Son yıllarda OSB'li bireylerin sayısında hızlı bir artış görülmektedir. Bu sebeple OSB'li bireylerin eğitimlerinde kullanılan uygulamaların bu bireylerin özelliklerine göre eğitim ortamlarının düzenlenmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Bilimsel açıdan eğitimin etkililikleri sorgulanmaktadır. OSB'li bireylerin eğitiminde kullanılacak uygulamaların seçimini kolaylaştırmak için (Odom ve meslektaşları (2008) uygulama modellerinin belirlenen ölçütlere göre değerlendirme çalışması yapmışlardır. Bu çalışmada OSB'li bireylerin eğitime yönelik uygulamalar iki gruba ayrılmıştır.

- 1) Odaklanmış uygulamalar:** Belirli davranışların belirli bir zaman diliminde geliştirmeyi amaçlayan uygulamalardır.
- 2) Kapsamlı uygulamalar:** OSB'li bireylerinin temel sorunlarına odaklanan, geniş ölçüde değişimler oluşturmayı hedefleyen yoğun ve uzun süreli uygulamalardır.

ESDM (Early Start Denver Model-Otizimde Denver Erken Müdahale Modeli) ESDM, 1981 yılında OSB'li çocukların temel sorunlarına odaklanarak bütün gelişim alanlarını desteklemek amacıyla geliştirilen oyun temelli bir erken yoğun eğitim modelidir. Ülkemizde bilinen ETEÇOM, ise (Resposive Teaching) 2006 yılında bir program haline gelmiş; Birincil bakıcıyla çocuğun günlük rutinler sürecinde daha nitelikli etkileşim kurmayı sağlayarak çocuğun gelişimini destekleyen bir programdır.

OSB'li bireylerin dünyayı algılama ve bakış açıları farklıdır. Bu onlara has özel bir durumdur bu nedenle eğitimleri çok boyutlu ve farklı açılardan farklı metotlar kullanarak verilmelidir. Eğitimin yanında davranış problemlerine yönelik eğitimlerde verilmelidir. Otizmin net bir tedavisi bulunmadığından en önemli ve iyi tedavinin erken yaşta başlanacak olan eğitim olduğu belirtilmiştir. Eğitim sürecinde bilimsel araştırmalarla kanıtlanmış uygulamalar kullanılmalıdır. Eğitimin içine aileyi dahil edip aileyi de eğiterek okuldaki uygulamaların devamı ve sürekliliğini de evde sağlanmasına olanak verilmelidir. OSB'li bireylerin gittiği kreş, okul ya da herhangi bir eğitim kurumunun öğretmenleri ile aile bilgi alışverişinde bulunarak gelişim aşamalarını birlikte takip etmelidirler.

OSB’li bireyleri diğerlerinden ayıran bazı özellikler vardır. Bu özellikler farklı öğrenmelerle nitelikli eğitim verilirse yaşla birlikte birçok davranış problemi değiştiği gibi kendisine zarar verme davranışları söndüğü görülmektedir. OSB’li bireyler farklı öğrenirler. Klasik eğitim sistemini kullanarak verilen eğitim etkili olmayabilir. Eğitim sistemini OSB’li bireylere yönelik eğitim sorunlarını ortadan kaldırmaya yönelik sistem ve yöntemler geliştirilmiştir. OSB’li bireylerin en büyük sorunu iletişim yetersizliğidir. Bu sorunu gidermeye yönelik farklı eğitim programları geliştirilmiştir. Bu yöntem ve programlar şunlardır. TEACCH yaklaşımı, The Picture Exchange Communication System, Activity Schedules ve yardımcı teknolojiler kullanılmaktadır. Ayrıca Uygulamalı Davranış Analizi (Applied Behavior Analysis) kullanılmaktadır.

Alanyazında otistik özellik gösteren bireylerin görsel uyarıları işitsel uyarılara kıyasla daha çabuk ve kolay algıladıkları ifade edilmektedir (Grandin, 2005). Görsel algıya dayalı video modellerle öğretim oldukça yoğun biçimde kullanıldığı yöntemlerin başında gelmektedir (Bondy ve Frost, 1994).

2.3. OSB’li Bireylerin Eğitim Amaçları

Sözel iletişim; sözlü ve yazılı semboller, yüz ve vücut ifadeleri, işaret dili, jest ve mimik gibi davranışlarla bilgiyi alma, anlama ve anlamlandırma karşısındaki kişiye ifade etme becerisi.

Öz bakım; yeme-içme, tuvalet eğitimi, kişisel beden temizliği becerileri.

Ev yaşantısı; ev eşyalarının temizliği, ev güvenliği, alışveriş planı hazırlama ve yiyecek hazırlama becerileri.

Sosyal beceriler; karşılıklı iletişim kurma, beden dilini kullanma, basit selamlaşma ve vedalaşma, öfke nöbetleri ve kıskançlık gibi uygun olmayan davranışları otokontrol ile engellemeyi öğrenme, arkadaşlık kurma becerilerini kazanma.

Toplumsal kaynakları kullanma; alışveriş yapma, toplu taşıma araçlarını kullanma, seyahat etme becerilerini yapabilme.

Kendini yönlendirme; başladığı işi bitirme, gerektiğinde yaşatlarında ya da yetişkinlerden yardım isteme, problem çözme becerisini kazanma, plan yapıp plan

dahilin de kişisel aktivitelerini okul, kurs, spor gibi sürdürebileceği etkinliklere devam etme becerisini sağlama.

Sağlık ve güvenlik; hastalıklardan ve mikroplardan korunma, dengeli ve sağlıklı beslenme, ilk yardım kurallarına uyma, temizlik ve deterjan ürünlerini tanıma, yenilip içilmeyeceğini bilme becerisini sağlama.

Akademik beceriler; okul, ev ve çevrede öğrenme ile ilişkili bilişsel yetenek ve becerileri kazanma.

Serbest zaman etkinliği; iletişim ve etkinliği başlatma, sürdürme ve çevresindeki kişilerle ev, toplumsal etkinliklere katılarak kendi becerisini sergilemeyi kapsamaktadır.

Bağımsız yaşamda kazandırılacak bu beceriler, OSB’li bireylerin meslek öncesi ve mesleki becerilerini elde etmek için toplumla uyumlu yaşamın gerekli temel beceriler olacaktır.

Bireyin bağımsız yaşamda var olabilmesi için ilk olarak meslek öncesi ve mesleki becerilerden işe hazır olma, mesleki davranışlar ve mesleğe uygun sosyal davranışlar sergilemesidir. İkinci önemli aşama günlük yaşam becerilerinde sayısal bilgiler, okuma-yazma ve iletişim gibi alt beceri alanlarından oluşmaktadır. Son olarak günlük yaşam becerileri, öz bakım becerileri, kendini tanıma, sosyal çevrede duygusal uyum ve iletişim becerilerini sağlamanın yanında sağlık bakımı ve toplumsal bilgi, alt beceri alanlarından oluşmaktadır (Cavkaytar, 2001).

2.3.1. Eğitim Amaçlarında Öğrenme Becerileri

Her OSB’li çocuk yeni bir bilgiyi öğrenirken hafızasına farklı kaydeder. Bu çocukların bireysel olarak öğrenme becerileri onların öğrenme yöntemini ortaya koymaktadır. Öğrenme yöntemi farklılıklar gösterir. Bu farklılıklar kişisel özelliklerine göre belirlenirken çevresel faktörlere dikkat edilmesi önemlidir.

Ortamdaki ses, ışık, koku, oturma biçimi ve düzeni gibi sabitlik durumlar OSB’li çocukların öğrenme durumlarını etkilemektedir.

Bilinçli çalışma sistemi kazandırma da istikrar, başladığı işi bitirmedeki devamlılık, motivasyon ve kararlılık gibi duygu durumu faktörlerine dikkat edilmelidir.

Okul içindeki takım çalışmalarında, evde anne-baba ve kardeş eşliğindeki çalışmalarda, katıldığı kurs, gösteri gibi topluluk önünde becerilerini sergilemesindeki toplumsal faktörlere dikkat edilmelidir.

OSB'li bireylerde görsel algıya dayalı görsellik, seslere karşı duyarlılık, işitsel ve davranışla model olma yöntemiyle yapılan çalışmalar bireyin fizyolojik faktörlerine dikkat edilmelidir.

Görsel algıya dayalı öğrenmeyle bellekte kaydetmesi öğrenmenin kalıcılığını sağlamak ve günlük yaşamda genelleyerek öğrendiklerini ifade etmesi, davranışsal olarak sergilemesi, algıda seçicilik ve hafıza gibi psikolojik faktörlere dikkat edilmelidir.

OSB'li bireylerin öğrenme becerilerinde farklılıkların olması bu durumun uygun öğrenme biçiminde anne-baba ve eğitimci yol gösterici olup çocuğa kazandırıldığı takdirde bir süre sonra çocukların çalışma biçimlerinde başarılı ve tutarlı durum sergiledikleri görülmektedir.

Çocuğun kendisine uygun bir öğrenme becerisi kazandırılmaya çalışırken çocuğun kendi kapasitesini fark etmesi bu becerileri sık uyaran vermeden yavaş yavaş destek azaltılarak geri çekilmesi bu çocukların bireysel çalışma becerilerinin kazanmalarına katkı sağlayacaktır.

Bu çalışmalarda çocukların dikkat süreleri göz önünde bulundurulmalıdır. Bu durum çocukların zamanı verimli kullanma, öğrenme hızı, odaklanma ve zamandan kazanma becerilerini sağlar. OSB'li çocukların rutinleri vardır. Rutinlerini ders sırasında bozmadan ilgileri dahilinde sürekliliğin devamı önemlidir.

Ders çalışma sırasında kısa-öz cümle kurun. Onunla inatlaşmayın. Öğrenme sistemini kazanmış OSB'li çocuklarda aktif ders başarısı artar. Akademik becerilerde dikkat süreleri artarken hata yapma olasılığı ortadan kalkmaktadır. Görsel algı ve algıda seçicilik gelişirse masa başı ve sınıf içinde performansı artar. İşitsel algıda iyi olduklarında dinleme becerisi gelişir. Dinleme, algılama ve düşünme becerisini arttırdığı için anlama-anlamlandırmanın gelişmesi demek OSB'li çocukların duygu, öfke kontrolünü sağlamada destekleyici bir faktör olarak çocukların sözel becerilerini arttırmada etkili olmaktadır.

Sözel becerileri artan OSB'li çocukların okuduğun anlama, somut ve soyut kavramlarının geliştirirken düşünme becerilerini desteklemektedir.

2.4. Video Modeliyle Öğretim Yönteminin Etkinliğini İnceleyen Araştırmalar

Video teknolojisi gözleyerek öğrenme kuramında ortaya çıkmış bir öğretim tekniğidir. Amerika'da uzun yıllar önce bu teknik kullanılmaya başlanmıştır. Gözleyerek öğrenme kuramı savunucuları özellikle iletişim becerilerini öz bakım becerilerinin kazandırılmasında araç olarak videonun kullanılması gerektiğini belirtmektedirler. OSB'li bireyler yaşatlarını gözleyerek bazı davranışı öğrenebilirler. Yaşatları bilgi ve beceriyi davranışa ilişkin öğretilmeden de kazanırken OSB'li bireyler gözlemleyerek davranışları öğrenip taklit edebilirler. Ancak bu davranışlar sınırlıdır.

Otizm dünyada olduğu kadar ülkemizde de çok ilgi duyulan ve anlaşılabilmesi için yapılan çalışmaların, araştırmaların sonucunda halen kesin bir sonuç elde edilemeyen nöro gelişimsel bir bozukluktur. OSB'li bireylerin görsel algıya dayalı gelişimsel özelliğinden yararlanma yollarından birisi gözleyerek öğrenme metodunu içeren video ile öğretim tekniğidir. OSB'li bireylerin görsel algıyla dikkat toplama, bilgiyi işleyerek hafızaya kaydetmesi için teknolojiden yararlanmak şart olmuştur. Günümüzde teknoloji her alanda olduğu gibi eğitim sektöründe de yer almıştır. Bilimsel ve tıbbi çalışmalarda etkili olduğu kadar eğitim sektöründe de etkisini göstermiştir. Zamandan tasarruf sağlar tekrar edilebilir, taşınabilir ve bilginin her koşulda genellenebilir olması teknolojinin eğitim sektöründeki önemini arttırmıştır. Video modelle öğretim, bireye kendisine kazandırılacak hedef davranışın ya da herhangi bir becerinin bir model tarafından sergilenen ve ardından gözleyerek bu beceriyi ya da hedef davranışı yerine getirmesini içermektedir.

Ülkemizde günlük yaşam becerileri ile ilgili araştırmalarda Özokçu, 1997'de ön koşul becerilere sahip 8 zihinsel yetersizliği olan bireyleri ile dönüşümlü sağaltımlar deseni kullanarak dikiş dikme becerisi (teğel yapma ve düğme dikme) çalışmıştır. Cavkaytar, 1998'de ön koşul becerilerine sahip 3 zihinsel yetersizliği olan birey ve anneleri ile beceriler arası çoklu yoklama modeli kullanarak 1. denekte tırnak kesme, bıçakla salatalık soyup doğrama, gömlek ütöleme becerisi, 2. denekte bulaşık makinesi kullanma, elektrik süpürgesi kullanma, ayakkabı bağlama becerisini 3.

denekte elektrikli fırın kullanma, çamaşır makinesini kullanma ve hazır çorba yapma becerilerini çalışmıştır.

Bozkurt, 2001’de ön koşul becerilerine sahip zihinsel yetersizliği olan ve down sendromlu olan 4 öğrenci ile yoklama evreli davranışlar arası çoklu yoklama modelini kullanılarak sandviç hazırlama, sıcak içecek hazırlama ve servis yapma becerisini çalışmıştır. Fiscus, Schuster, Morse ve Collins, 2002’de Taylor, Collins, Schuster ve Kleinert 2002’de ön koşul becerilerine sahip ileri düzeyde zihinsel yetersizliği olan 4 öğrenci ile çoklu yoklama modeli kullanarak yemek hazırlama becerisi ile çamaşır yıkama ve kurutma becerilerini çalışmışlardır.

Esirgemez-Aykut, 2007’de ön koşul becerilerine sahip zihinsel yetersizliği olan 2 birey ile uygulamalı dönüşümlü uygulamalar modeli kullanarak hazır çorba pişirme ve teğel yapma becerisini çalışmıştır. Goodson, Sigafos, O’Reilly, Cannella ve Lancioni, 2007’de ön koşul becerilerine sahip gelişimsel yetersizliğe sahip ve otizmlili 4 yetişkin birey ile çoklu başlama modelini kullanarak yemek masası hazırlama becerisini çalışmıştır.

Halisküçük, 2007’de ön koşul becerilerine sahip zihinsel yetersizliği olan ve down sendromlu 3 öğrenci ile denekler arası çoklu yoklama modeli ile makarna pişirme becerisini çalışmıştır. Saygın, 2009’da ön koşul becerilerine sahip zihinsel yetersizliği olan 2 birey ile uyarlamalı dönüşümlü uygulamalar modelini kullanarak tişört ütüleme ve ped değiştirme becerisini çalışmıştır. Doğan, 2010’da ön koşul becerilerine sahip zihinsel yetersizliği olan 1 birey ile beceriler arası çoklu yoklama modeli kullanarak çay demleme, çay servisi yapma ve vileda ile paspas yapma becerisini çalışmıştır.

Genç, 2010’da ön koşul becerilerine sahip otistik özellikler gösteren 4 birey ile uyarlamalı dönüşümlü uygulamalar modeli kullanarak;

1. denek: kakaolu süt hazırlama, sandviç hazırlama
2. denek: mısır patlatma, sıcak çikolata hazırlama
3. denek: toz içecek, çikolatalı ekmek hazırlama
4. denek: çikolatalı ekmek hazırlama, kahvaltı gevreği hazırlama becerilerini çalışmıştır.

Öncül, Yücesoy-Özkan, 2010'da ön koşul becerilerine sahip orta ve ileri düzeyde zihinsel yetersizliği olan 3 yetişkin birey ile denekler arası yoklama evreli çoklu yoklama modeli kullanılarak, 1. Denek: Hijyen ped değiştirme, 2. Denek: Dış fırçalama, 3. Denek: Para tanıma becerilerini çalışmıştır. Doğan, 2013'te ön koşul becerilerinde sahip görme + zihinsel yetersizliğe sahip 1 birey ile beceriler arası çoklu yoklama modeli kullanılarak meyve sıkacağı kullanma, sandviç hazırlama ve havlu ütöleme becerisi çalışılmıştır.

Ergenekon, 2013'te ön koşul becerilerine sahip 3 otizmli kaynaştırma öğrencisi ile yoklama denemeli davranışlar arası çoklu yoklama modeli kullanılarak otizmli çocuklara videoyla model olma kullanılarak ev kazalarında basit ilk yardım becerilerinin öğretimi çalışılmıştır. Göç (2014) , ön koşul becerilerine sahip özel gereksinimli 3 ergen ile tek denekli araştırma yöntemlerinde davranışlar arası yoklama evreli çoklu yoklama modeli kullanılarak bulaşık makinesi kullanma becerisi, hazır çorba pişirme becerisi, tişört ütöleme becerisini video ile model olma yöntemini kullanarak çalışmıştır.

İnce ve Çaka, 2015, ön koşul becerilerine sahip OSB'li tanısı almış 13 yaşında birey ile iş becerisinin öğretimi için önceden hazırlanmış (BÖP) uygulanmış olup grafiksel analiz tekniği kullanılarak kargo operatörlüğü becerisi kazandırılmıştır.

Schreibman, Whalen ve Stahmer (2000) 3-6 yaş arası otistik çocukta uygunsuz davranışları azaltılmasında kişinin kendi bakış açısı ile izlediği video modellemenin etkililiği araştırılmıştır. 3 öğrenciye daha sonra yaşayacakları olayları gösteren videolar seyrettirilmiştir. Gelecek olayları önceden videoda izleyen bir öğrencinin rahatsız edici davranışlarında hemen azalma görülmüştür; diğer iki öğrencinin davranışları ise zamanla düzelmiştir. Sonuçlar incelendiğinde; gelecek olaylardaki uygunsuz davranışları azaltmak ve yok etmek için bu yöntemin olumlu etkileri olduğu görülmüştür.

Rehfeldt, Dahman, Young, Cherry ve Davis (2003) video modeli kullanarak hafif ve ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan üç yetişkin bireyle sandviç hazırlama becerisini öğretimi için akran yetişkinin sandviç hazırlama videosu seyrettirilmiştir. Öğrenciler dikkatlerini başka yöne çevirdiklerinde videoyu seyretmeleri için sözel uyarılar verilerek doğru tepkiler için övgüde bulunulmuştur. Çalışmaya katılan yetişkinlere sandviç hazırlama becerisinin öğretiminde video modelinin etkili olduğu

görülmüştür. Yetişkinlerin öğrendiği beceriyi öğretim bittikten bir ay sonra da korudukları ve farklı materyallere de genelleyebildikleri görülmüştür.

Wert ve Neisworth (2003), 4 otistik öğrenciye bağımsız olarak bir nesne isteme ve hareketin gerçekleşmesini rica etme becerilerinin öğretiminde video öz modelleme yönteminin etkililiği araştırılmıştır. Evdeki oyun seanslarında videoya kayıt edilmiş sonrasında yetişkinlerin ipucu verdiği kısımlar (materyalleri tutarak sorular sordukları kısımlar) ve soruları modelledikleri yerler çıkarılarak düzenlenmiştir. Video öz modelleme uygulamasının öğrenciler üzerinde doğru tepkilerinde artış olduğu görülmüştür.

Genç (2010) araştırma 5-6 yaş aralığında 4 otistik erkek öğrenci ile tek denekli araştırma modellerinden uyarlamalı dönüşümlü uygulamalar modeli kullanılarak yapılmıştır. Çalışmada çocuklara yiyecek-içecek hazırlama (kakaolu süt hazırlama-sandviç hazırlama, toz içecek hazırlama, çikolatalı ekmek hazırlama, mısır, patlatma-sıcak çikolata hazırlama ve çikolatalı ekmek hazırlama-kahvaltı gevreği hazırlama) becerilerinin öğretiminde eş zamanlı ipucuyla öğretimin yalnız sunulduğu ve video model ile birlikte sunulduğu öğretim uygulamalarının etkililik ve verimliliklerinin farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda 3 denekten hedef davranışların her iki uygulamayla ölçüt karşılar düzeyinde öğrendiklerini göstermiştir. Dördüncü denekte video model ile birlikte sunulan eş zamanlı ipucuyla öğretimin öğretim uygulamasının daha etkili olduğu gözlenmiştir. Bu denekte eş zamanlı ipucuyla öğretimin yalnız sunulduğu öğretim uygulamasıyla üzerinde çalışılan beceride belirli bir düzeyde öğrenme gerçekleşmiş olmasına rağmen ölçüt karşılanamamıştır. İki öğretim uygulaması verimlilik açısından karşılaştırıldığında; elde edilen bulguların tüm deneklerde tutarlı bir biçimde yinelenemediği görülmektedir. Deneklerin birinde tüm parametreler açısından eş zamanlı ipucuyla öğretimin yalnız sunulduğu öğretim uygulaması daha verimli olmuştur. 3 denekte video modelle sunulan eş zamanlı ipucuyla öğretimin ölçüt karşılanıncaya kadar gerçekleşen oturum sayısı ve deneme sayısı açısından yalnız sunulan eş zamanlı ipucuyla öğretime kıyasla daha verimli olduğu görülmüştür. Verimlilik bulguları, deneklerden ikisinde video modelle sunulan eş zamanlı ipucuyla öğretimin daha verimli olduğu görülürken; diğer iki denekte yalnız sunulan eş zamanlı ipucuyla öğretimin video modelle sunulan eş zamanlı ipucuyla öğretime kıyasla daha verimli olduğu görülmüştür. Bu çalışmada eş zamanlı ipucuyla öğretimin yalnız sunulduğu

öğretim uygulamasıyla video modelle sunulduğu öğretim uygulaması arasında verimlilik değişkeni açısından önemli bir fark görülmemiştir.

Göç (2014) yapılan çalışmada özel gereksinimli 3 ergen birey ile bulaşık makinesini kullanma becerisi, hazır çorba pişirme becerisi, tişört ütülme becerisinin öğretiminde video ile model olmanın etkililiğini incelemiştir. Araştırmada, özel gereksinimli 3 öğrenci ile tek denekli araştırma yöntemlerinden davranışlar arası yoklama evresi çoklu yoklama modeli kullanılarak yürütülmüştür. Bulgularda 3 denekte bulaşık makinesini kullanma becerisi, hazır çorba pişirme becerisini ve tişört ütülme becerisini farklı ortam, farklı-gereçlere ve farklı kişilere genellediği gözlenmiştir. Ayrıca denekler bulaşık makinesini kullanma, hazır çorba pişirme ve tişört ütülme becerilerini ortamlar arası, araç-gereçler arası ve kişiler arası genellemeyi gerçekleştirmişlerdir.

2.5. Video ile Model Olma

Video ile öğretim yöntemi yapılan alan çalışmalarında uzun yıllar öncesine dayanmaktadır. Albert Bandura'nın gözleyerek öğrenme teorisini temel alarak geliştirilmiş video modelle öğretim tekniğidir. Amerika'da OSB'li bireylerin eğitimlerinde bu teknik çok önceleri başlanarak kullanılmıştır.

Video modelle öğretim bireyin kendisinden beklenen hedef davranış ya da becerinin model tarafından sergilediği videoyu izlemesinden oluşmaktadır (Akmanoğlu ve Tekin-İftar, 2011; Bellini ve Akullion, 2007, Tekin-İftar, 2012). Video modelle öğretim sürecinde öğretilmesi hedeflenen becerinin yetişkin model, akran model, bireyin kendi görüş açısından, bireyin kendisi veya karşılıklı model kullanılarak öğretim gerçekleştirilebilir.

Video model ile öğretim tekniğinin öz bakım beceriler oyun, akademik beceriler ve sosyal becerilerin kazandırılmasında etkili olan ve bilimsel bir yöntem kabul edildiği görülmektedir (Charlop, ve ark., 2010; Mason ve ark., 2013; Rosenberg, Schwartz ve Davis, 2010; Shukla-Mehta ve ark., 2010).

Video modelle öğretim becerisi sosyal becerilerinin geliştirilmesinde bilimsel dayanaklı uygulamalar içerisinde yer almaktadır. OSB'li bireylerin öz bakım becerilerinden tuvalet eğitimlerinde; sorun yaşandığı ve uzun zaman dilimine

yayıldığından videoyla model olma çalışması yapılarak hem öğrenci hem de aile için kısa sürede tuvalet eğitiminin kazanılması gerçekleştirilecektir.

OSB’li bireylere kazandırılan becerinin eğitim ortamında, ev ortamında ve diğer toplumsal ortamlara genelleyebilmelerini desteklemek onların gelişimlerini pozitif açıdan sonuçlar doğurması için videoyla öğretim modeli çok önemlidir. Bu sebeple uygun biçimde hazırlanmış eğitim programını yapılandırılmış bir ortamda verildiğinde çok etkili olduğu görülmektedir. Toplumsal uyum becerilerinde sınırlılık yaşayan OSB’li çocuklarda video modelle eğitim verildiğinde etkili sonuçlar elde edildiği gözlemlenmiştir (Branham, Collins ve Kleiert, 1999). Video modeliyle öğretim zaman açısından başarılı bir yöntemdir. Belirli bir beceriyi öğretirken olması gereken akran modele her zaman ihtiyaç duyulmamasını sağlamaktadır (Rehfeldt ve diğerleri, 2003).

Alan yazında OSB’li bireylerin görsel algıya dayalı uyaranları, işitsel uyaranlara kıyasla çok daha çabuk ve hızlı algıladıkları ifade edilmektedir.(Grandin,2005; Quill,1997).

Günümüzde eğitime en büyük desteği gelişen teknolojik araçların sağladığı görülmektedir. Teknolojideki gelişmeleri eğitimle birleştirerek normal gelişim gösteren bireylerin yararlandığı kadar özel gereksinimli bireylerinde eğitim öğretiminde gözlem ve modelleme yoluyla öğrenmelerine destek vererek ilerleme fırsatı vermektedir. Model olma ve taklit etme süreçlerine dayanan eğitimde pek çok alanda etkili bir öğretim modeli olan video ile model olma öğretimi iyi bir yöntemdir (Nikopoulos ve Keenan, 2003).

Model olma ve taklit etme gözleyerek öğrenmenin iki temel sürecidir. Model olma ve taklit etme süreci ayrılmaz bir bütün olarak düşünülmektedir. “Model olmada, modelin bir davranışı sergilemesi, performansının diğer bir kişi, gözleyen için ipucu oluşturması ve gözleyen kişinin davranışı taklit etmesi ile gerçekleşen bir süreç” olarak tanınmaktadır (Charlop-Christy vd. 2000).

Video ile model olma, bireyin bir becerinin tüm alt basamaklarının bir akran, yetişkin ya da kendisi tarafından sergilendiği video kayıtlarını izleyerek bu davranışları tekrar etme sürecidir (Matuszny ve Turkan, 2007). Video ile model olma yönetiminde model kullanılmadan deneyin bir beceri ya da davranışın yapılmasını

kendi bakış açısında izlemesi gerçekleştirildiğinde beceriyi kendisinin de yaptığını hissettiği uygulamalara yer verilebilir (Schreibman, Whalen ve Stahmer, 2000; McCoy ve Hermansen, 2007).

Video ipucu; öğretim oturumu sırasında belirlenen süre içerisinde bireyin doğru tepki vermede başarısız olması durumunda öğretim oturumu içerisinde videoyu tekrar seyrettirilmesi olarak tanınmaktadır.

Video teknolojisi öğretimi ile **(a)** videoyla geri bildirim (video feedback), **(b)** video ipuçları (video prompting), **(c)** video ile model olma (video modeling), **(d)** bilgisayar destekli video öğretimi olarak dört şekilde gerçekleştirilebilir (Mechling, 2004). Bu model sıklıkla kullanılan bilimsel dayanlı uygulamadır.

Bir çok çalışmanın yapılmış olmasına rağmen OSB’li bireylerin hayatında sosyal beceriler günlük yaşam becerileri, öz bakım becerileri ve akademik becerilerin yanı sıra meslekî becerilerin kazandırılması onları toplumsal yaşama entegre etmede önemli rolü oynamaktadır. Meslekî eğitim programları kapsamlı olmalıdır; OSB’li bireylerin sadece iş ortamında değil aynı zamanda ev ve toplumsal ortamlarda da başarılı olmasını sağlamalıdır (Birkan, 2012).

Yapılan çalışmalar ergen OSB’li bireyler için dünyada olduğu gibi ülkemizde de sınırlı sayıda bulunmaktadır. Video ile model olma uygulamaları temelinde bireylerin bilgi ve becerileri davranışa ilişkin öğretim yapılmadan ya da bireyin davranışın sonucu yaşayarak öğrenmesi gerekmeden diğer bireylerin bu davranışları sergilemelerini gözleyerek öğrendikleri görüşüne dayanan gözleyerek öğrenme kuramı bulunmaktadır (Akmanoğlu, 2008; Nikopoulos ve Keenan, 2006).

Model olma ve taklit etme süreçlerine dayanan video modeli ile öğretim pek çok farklı becerilerinin öğretiminde etkili olan hem normal gelişen öğrenciler hem de özel gereksinimli öğrenciler için kullanılabilen bir öğretim yöntemidir (Charlop-Christy vd., 2000; Nikopoulos ve Keenan, 2003).

OSB’li bireyler görsellere daha iyi tepki ve dikleri görsel algıya dayalı çalışmalarda bilgiyi işleme becerilerinde resim, videoların kullanılması kaçınılmaz hale gelmektedir (Kellems ve Morningstar, 2012). OSB’li bireylerin eğitim gereksinimlerinin karşılanmasında video ile model öğretim stratejilerine yer

verilmektedir (Banda, Dogae ve Matuszny, 2011; Hodgson, 2005; Nikopoulos ve Keenan, 2006; Quill, 1995).

OSB'li bireylerle öğretim yapılan video ile model olma yöntemi sürecinde en yaygın olarak kullanılan cihazlar arasında taşınabilir dijital video disc (DVD) oynatıcılar (Mechling ve diğ., 2009), dizüstü bilgisayarlar (Bidwell ve Rehfeldt, 2004; Canella-Malone ve diğ., 2006). Taşınabilir medya oynatıcılar (Apple video iPad, iPad ve iPhone) (Bereznak, Aynes, Mechling ve Alexander, 2012; Cihak, Fahrenkrog, Aynes ve Smith, 2010, Kagohora ve diğerleri., 2011; Kellems ve Morningstar, 2012).

OSB'li bireyler, taşınabilir medya oynatıcıları olan iPad, iPad ve iPhone gibi araçlarını iyi kullanıyor olmaları bireylere davranış ya da becerinin sergilendiği doğal ortamlarda, toplumsal ortamlarda izleme ve bağımsız olma fırsatı sunması, uzman ve araştırmacılar tarafından günlük yaşam becerileri, mesleki becerilerin öğretilmesinde tercih edilmesini sağlamaktadır.

Video ile model olma yönteminde kalıcı başarı sağlamak için video modellerle öğretim basamakları sıralı takip edilmelidir. **(a)** Hedef beceri belirleme, **(b)** hedef beceriye ilişkin video klip hazırlama, **(c)** öğretim öncesinde çocuğa hazırlanan klibi izlettirme, **(d)** gerektiğinde hedef davranışa etkinlik bağlamı içinde yetişkin ya da akran tarafından model olma, **(e)** çocuğun ilgili uyarana dikkatini yöneltmesi için çocuğa ipuçları ve pekiştireçler sunma, **(f)** video klipteki gösterilen beceriyi gerçekleştirmesi için çocuğa fırsat sunma basamakları yer almaktadır.

Alan yazın incelendiğinde ülkemizde zihinsel yetersizliği olan bireylerde çalışmalara rastlanmış olup OSB'li bireylerde sınırlı sayıda araştırma günlük yaşam becerilerini öğretilmesinde yer almasından dolayı video ile model olma yönteminin etkililiği incelenmiştir. Video ile model olma yöntemi kullanılarak yapılan çalışmalar aşağıda tablo-2 de verilmiştir

Tablo-2 Video ile Model Olma Yöntemi Kullanılarak Yapılan Çalışmalar

Kaynak	Hedef Becerileri	Denekler	Araştırma Modeli
Halisküçük,2007	<i>Makarna pişirme</i>	<i>Önkoşul becerilerine sahip zihinsel yetersizliği olan ve down sendrumlu 3 öğrenci.</i>	<i>Çoklu yoklama modeli.</i>
Esirgemez-Aykut,2007	<i>Hazır çorba pişirme ve teğel yapma</i>	<i>Önkoşul becerilerine sahip zihinsel yetersizliği olan 2 öğrenci.</i>	<i>Uyarlamalı dönüşümlü</i>
Saygın,2009	<i>Tişört ütüleme ve ped değiştirme</i>	<i>Önkoşul becerilerine sahip zihinsel yetersizliği olan 2 öğrenci</i>	<i>Uyarlamalı dönüşümlü</i>
Doğan,2010	<i>Çay demleme, çay servisi yapma ve vileda ile paspas yapma</i>	<i>Önkoşul becerilerine sahip zihinsel yetersizliği olan 1 öğrenci</i>	<i>Çoklu yoklama modeli</i>
Genç,2010	<i>Kakaolu süt ve sandviç hazırlama,mısır patlatma,sıcak çikolata hazırlama,toz içecek ve çikolatalı ekmek hazırlama</i>	<i>Önkoşul becerilerine sahip otistik özellik gösteren 4 öğrenci</i>	<i>Uyarlamalı dönüşümlü</i>
Öncül,Yücesoy-Özkan,2010	<i>Hijyen ped değiştirme,diş fırçalama,para tanıma becerisi</i>	<i>Önkoşul becerilerine sahip orta ve ileri düzeyde zihinsel yetersizliği olan 3 öğrenci</i>	<i>Çoklu yoklama modeli</i>
Ergenekon,2012	<i>Ev kazalarında basit ilkyardım</i>	<i>Önkoşul becerilerine</i>	<i>Yoklama denemeli davranışlar arası çoklu</i>

Tablo 2'nin devamı

	<i>becerileri</i>	<i>sahip olan otizmlili 3 öğrenci</i>	<i>yoklama modeli</i>
<i>Doğan,2013</i>	<i>Meyve sıkacağı kullanma,havlulu ütüleme ve sandviç hazırlama</i>	<i>Önkoşul becerilerine sahip görme+zihinsel yetersizliği olan1 öğrenci</i>	<i>Çoklu yoklama modeli</i>
<i>Ergenekon,2013</i>	<i>Ev kazalarında basit ilkyardım becerilerinin öğretimi</i>	<i>Önkoşul becerilerine sahip otistik özellik gösteren 4 kaynaştırma öğrencisi</i>	<i>Çoklu yoklama modeli</i>
<i>Göç,2014</i>	<i>Bulaşık makinası kullanma,hazır çorba pişirme ve tişört ütüleme</i>	<i>Önkoşul becerilerine sahip özel gereksinimli 3 ergen birey</i>	<i>Çoklu yoklama modeli</i>
<i>İnce ve Çaka,2015</i>	<i>Kargo operatörlüğü</i>	<i>Önkoşul becerilerine sahip1 OSB'li birey</i>	<i>BÖP-Grafiksel analiz</i>
<i>Kaya ve Yücesoy Özkan,2016</i>	<i>Mısır patlatma ve meyve sıkma becerileri</i>	<i>Önkoşul becerilerine sahip 4 OSB'li birey</i>	<i>Uyarlamalı,dönüşümlü uygulamalar modeli</i>
<i>Çattık ve Ergenekon,2016</i>	<i>Toplumsal kaynakları kullanma becerilerinden elektrik faturası ödeme,tramvaya binme ve restaurantta yiyecek ve/veya içecek siparişi verme</i>	<i>Önkoşul becerilerine sahip hafif ve orta düzeyde zihinsel yetersizliği olan 3 birey</i>	<i>Yoklama denemeli çoklu yoklama modeli</i>
<i>Ergenekon,Tekin- İftar,2016</i>	<i>Günlük yaşam ve oyun becerileri</i>	<i>Önkoşul becerilerine sahip olan otizmlili 3 öğrenci</i>	<i>Uyarlamalı,dönüşümlü uygulamalar modeli</i>

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde OSB'li bireylerin günlük yaşam becerilerinin (sucuklu yumurta pişirme ve makarna pişirme) öğretiminde video ile model olma yönteminin etkililiği değerlendirilmiştir.

Bu bölümde, araştırmanın modeli, bağımlı ve bağımsız değişkeni, denekler ve seçimi, kullanılan veri toplama araçları, uygulama süreci, video ile model olma yöntemine göre eğitim materyalleri araç-gereçler, ortam, verilerin toplanması ve verilerin analizi konularında bilgilere yer verilmiştir.

3.1.Araştırma Modeli

OSB'li bireylerin günlük yaşam becerilerinin öğretiminde video ile model olma yönteminin kullanılması konulu bu çalışmada, tek denekli araştırma yöntemlerinden denekler arası çoklu yoklama modeli kullanılmıştır.

Aşağıda tek denekli araştırma yöntemleri ve bu yöntemlerden denekler arası yoklama evreli çoklu yoklama modeli açıklanacaktır.

3.1.1.Tek Denekli Araştırma Yöntemleri

Uygulamalı davranış analizi, çeşitli bağlamlarda meydana gelen insan davranışlarının çevresel etmenlerde sistematik uyarlamalar yaparak değiştirmek amacıyla yürütülen psikolojik hastalıklar, zihinsel yetersizliği olan çocuklar ve atipik özellik gösteren bireylerde davranış değiştirmek için yürütülen araştırmalar olarak yer almaktadır. Günümüzde bağımlı değişkenler, okuma-yazma, matematik becerilerine değinen çeşitli özellikleri kapsamaya başlamıştır (Bailey ve Burch, 2002; Kazdin, 1982; Kennedy, 2005).

Tek denekli araştırmalar, psikoloji, özel eğitim, sosyal hizmet ve psikiyatri alanlarında yaygın olarak kullanılmaktadır (Bailey ve Burch, 2005; Barlow ve Hersen, 1984; Cooper, Heron, Heward, 1987; Honner ve diğ., 2005; Kazdin, 1982; Kennedy, 2005).

1950’lerde uygulamalı davranış analistleri, Skinner tarafından ortaya atılan davranışsal ilkelerin tipik ve atipik gelişim gösteren birey davranışları üzerindeki etkilerine ilişkin olarak tek denekli araştırmalar yürütmeye başlamışlardır (Kazdin, 1982; Kennedy, 2005; Richards ve diğ., 1999). Kazdin (1982) Skinner’ın deneysel analiz araştırmalarının özelliklerini şu şekilde belirtmiştir;

- (a) Davranışsal değerlendirme yöntemi olarak davranışların sıklığının belirlenmesi.
- (b) Davranışsal analizlerin her biri denek üzerinde birbirinden bağımsız olarak yürütülmesi.
- (c) Davranışların deneysel uygulama öncesinde, sırasında ve sonrasında sürekli gözlenmesi ve kaydedilmesi nedeniyle istatistiksel analize gereksinim duyulmaması (Elif-Tekin-İftar).

Tek denekli araştırmalarda başlama düzeyi evresi ve uygulama evresi olarak iki deneysel evreden oluşur. Bu iki evre doğrudan kayıt teknikleri kullanılarak sürekli veri toplanır toplanan verilerin doğruluğundan emin olmak için güvenilirlik analizleri yapılır. Tek denekli araştırmalar öğretime çok benzemektedir. İkisi arasında en temel benzerlik ise ikisinde de soru sormaktır.

3.1.2.Denekler Arası Çoklu Yoklama Modeli:

Çoklu yoklama modelleri üç grupta toplanır

- a) Davranışlar arası çoklu yoklama modeli
- b) Denekler arası çoklu yoklama modeli
- c) Ortamlar arası çoklu yoklama modeli

Bu çoklu yoklama modellerinin hangisi kullanılırsa kullanılsın model iki biçimde tasarlanır. Bunlar yoklama denemeli çoklu yoklama modelleri ve yoklama evreli çoklu yoklama modelleridir.

Bir öğretim ya da davranış değiştirme programının etkililiğini birden fazla durumda değerlendirmeyi amaçlayan çoklu yoklama modelleri çoklu başlama düzeyi modellerinin bir uyarlamasıdır. Çoklu yoklama modeli çoklu başlama modellerinde çok fazla benzemekle birlikte çoklu başlama modelinden ayrıldığı en temel özelliği

çoklu yoklama modelinde sürekli başlama düzeyi verisi toplanmamasıdır (Tekin-İftar, 2012).

Çoklu başlama düzeyi modellerinde olduğu gibi, çoklu yoklama modellerinde de iki temel ön koşul özellik vardır. Bildiğiniz gibi ön koşul özellikler model de deneysel kontrolün sağlanması açısından son derece önemlidir. Bu ön koşul özellikler durumların birbirinden bağımsız olması işlevsel olarak benzer olması gerekmektedir (Tekin-İftar, 2012).

Bu araştırmada eş zamanlı olarak en az üç deneğin davranışlarını gözlemek ve kaydetmek, fazla zaman ve emek gerektirmesi nedeniyle araştırmacı açısından zorluğa yol açacağı düşünüldüğünden çoklu başlama modeli yerine çoklu yoklama modeli kullanılmıştır. Uzun süre başlama düzeyi verisi toplanması, denekte bıkkınlığa neden olabileceği, tekrarın deneğin öğretim oturumlarını olumsuz yönde etkileyebileceği göz önüne alınarak tek denekli araştırma yöntemlerinden denekler arası çoklu yoklama model araştırma deseni seçilmiştir.

3.2 Bağımlı ve Bağımsız Değişken

3.2.1 Bağımlı Değişken

Araştırmanın bağımlı değişkeni günlük yaşam becerilerinden sucuklu yumurta pişirme ve makarna pişirme becerisinin öğretilmesidir. “Sucuklu yumurta pişirme”, “makarna pişirme” becerisi için beceri analizi yapılmıştır. Beceri analizi oluşturulduktan sonra bir özel eğitim öğretmenin ve öğretim görevlisinin görüşleri alınmıştır. Alınan görüşler doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Bağımlı değişkenler öğrencilerin gereksinimleri doğrultusunda belirlenmiştir.

3.2.2 Bağımsız Değişken

Bu araştırmanın bağımsız değişkeni video modeline dayalı olarak hazırlanan öğretim programıdır.

3.3. Katılımcılar

Bu bölümde araştırma denekleri ve deneklerin seçimi video model beceri basamaklarını gerçekleştiren model akran açıklanmaktadır.

3.3.1. Deneklerin Seçimi

Araştırma Kocaeli ilinde bulunan Özel Sezgi Cem Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi'ne devam eden OSB tanısı almış araştırma için belirlenen ön koşul özelliklerine sahip üç öğrenci belirlenmiştir. Çalışmaya başlamadan önce bu deneklerin aileleri ile görüşme yapıp araştırma hakkında bilgilendirme sunumu yapıldıktan sonra araştırmaya katılımı için anne-babalardan yazılı izin alınmıştır. “Öğrenci,anne-baba izin formu”(Ek-1).Denekler video ile model olma stratejisi ve araştırmanın bağımlı değişkeni olan günlük yaşam becerilerine sahip öğretim alma çalışması bulunmamaktadır. Sezgi Cem Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi'ne devam eden öğrencilerden öğretmenleri ve aileleri ile görüşülerek öz-bakım, günlük yaşam becerileri alanlarında benzer becerilere sahip olup olmadıkları belirlenmiştir.

Belirlenen ön koşul beceriler:

- A) En az 15 dakika görsel uyaranlara dikkatini yönltebilme
- B) En az 25 dakika etkinliğe katabilme
- C) Alıcı ve ifade edici dil ve becerilere sahip olma
- D) En az 4 basamaklı sözel yönergeleri takip etme
- E) Video izleyebilecek görsel yeterliliğe sahip olma
- F) Ev araç gereçlerini tanıma
- G) Suyun kaynamasını bilme

Araştırmaya katılan deneklerin ön koşul becerilerine sahip olup olmadıkları günlük yaşam becerilerinden aldıkları eğitim performanslarından bilgisayar karşısında ilgi sürelerinin değerlendirilmesinden gözlemler yapılarak karar verilmiştir.

Birinci denek: Aybars, iyi düzeyde zihinsel beceriye sahip 18 yaşında OSB tanısı almış bir erkek öğrencidir. Kocaeli'nde yaşamaktadır. İş okulu ikinci sınıfa devam etmektedir. Öz-bakım ve günlük yaşam becerilerinin bir kısmının istenilen düzeyde yerine getirmektedir. Mutfakta beslenmede kullanılan tabak, kaşık, çatal, bardak, çaydanlık, su ısıtıcısı gibi araçları ayırt edebilmektedir. Bağımlı olarak sürahiye su doldurabilmekte, sürahidan bardağa su boşaltabilmekte, kaşık ve çatal kullanabilmektedir. Öğrenciye ev, ev işleri ile ilgili bir sorumluluk verilmemektedir. İnce ve kaba motor becerilerine sahiptir. Kendisine yöneltlen 4-5 sözcüklü sözel

yönergeleri takip ederek bağımsız olarak yerine getirmektedir. Kendisine yöneltilen sorulara 4-5 sözcükten oluşan cümleler ile ifade ederek sorunun mahiyetine göre cevaplar verir. Akademik becerilerde: okuma-yazma ve okuduğu metin ile ilgili sorulara cevap verme becerisine sahiptir. Okuma becerilerinde parçaya göre neden, nasıl, niçin sorularına cevap verir. Okuduğu paragrafı kısaca özetleyebilir. 2 basamaklı ve 3 basamaklı doğal sayılarda toplama, çıkarma, çarpma ve bölme becerilerinin yerine getirir. Sosyal becerilerden sınıf ve servis kurallarına uyan sınıfta görev alıp sorumluluklarını yerine getiren bir öğrencidir. Olumsuz özelliklerinden takıntılara sahip olan ve çok hızlı okuma becerisine sahip öğrencidir. Bu nedenle bazen okuduğunun anlaşılmasında güçlük yaşanır.

İkinci denek: Ege, iyi düzeyde zihinsel beceriye sahip 18 yaşında OSB tanısı almış bir erkek öğrencidir. Kocaeli ilçesinde yaşamaktadır. Endüstri Meslek Lisesi 3. sınıf bilgisayar bölümü kaynaştırma öğrencisidir. Öz-bakım ve günlük yaşam becerilerinin bir kısmının istenilen düzeyde yerine getirmektedir. Öğrenciye ev işleriyle ilgili masa toplama ve silme ayrıca dağınıklığı toplama ile ilgili sorumluluklar verilmektedir. İnce ve kaba motor becerilerine sahiptir. Kendisine yöneltilen 4-5 sözcüklü sözel yönergeleri takip ederek bağımsız olarak yerine getirmektedir. Kendisine yöneltilen sorulara 4-5 sözcükten oluşan cümleler ile ifade ederek sorunun mahiyetine göre cevaplar verir. Akademik becerilerde: okuma-yazma ve okuduğu metin ile ilgili sorulara cevap verme becerisine sahiptir. Okuma becerilerinde parçaya göre neden, nasıl, niçin sorularına cevap verir. Okuduğu paragrafı kısaca özetleyebilir. 2 basamaklı ve 3 basamaklı doğal sayılarda toplama, çıkarma, çarpma ve bölme becerilerinin yerine getirir. Sosyal becerilerden sınıf ve servis kurallarına uyan sınıfta görev alıp sorumluluklarını yerine getiren bir öğrencidir. Olumsuz özellikleri: çok çabuk sinirlenen bazen de vurma davranışını sergileyen olumsuz problem davranışlara sahiptir.

Üçüncü denek: Kerim, iyi düzeyde zihinsel beceriye sahip 20 yaşında OSB tanısı almış bir erkek öğrencidir. Kocaeli’nde yaşamaktadır. Güzel Sanatlar Lisesi müzik bölümü mezunu olup, özel bir piyano kursuna devam etmektedir. Öz-bakım ve günlük yaşam becerilerinin bir kısmının istenilen düzeyde yerine getirmektedir. Ev işleri ile ilgili masa toplama, yemek ısıtma, servis yapma, dağınıklığı toplama ve yatağını düzeltme gibi sorumluluklar verilmektedir. Kendisine yöneltilen 4-5 sözcüklü sözel yönergeleri takip ederek bağımsız olarak yerine getirmektedir.

Kendisine yöneltilen sorulara 4-5 sözcükten oluşan cümleler ile ifade ederek sorunun mahiyetine göre cevaplar verir. Akademik becerilerde: okuma-yazma ve okuduğu metin ile ilgili sorulara cevap verme becerisine sahiptir. Okuma becerilerinde parçaya göre neden, nasıl, niçin sorularına cevap verir. Okuduğu paragrafı kısaca özetleyebilir. 2 basamaklı ve 3 basamaklı doğal sayılarda toplama, çıkarma, çarpma ve bölme becerilerinin yerine getirir. Sosyal becerilerden sınıf ve servis kurallarına uyan sınıfta görev alıp sorumluluklarını yerine getiren bir öğrencidir.

Seçilen üç deneğin 3,5 yaşında tanı konduktan sonra aileleri tarafından düzenli olarak özel eğitim merkezine devam etmiş olup 3 denek ek derslerle yoğunlaştırılmış eğitim almışlardır. Seçilen 3 denek anaokuluna gitmiş olup ilk ve ortaokul bölümlerini kaynaştırma öğrencisi olarak bitirmişlerdir.

Tablo-3.Deneklerin Demografik Özellikleri

Öğrenci	Cinsiyet	Yaş	Okula devam süreleri	Özür grubu
Aybars	Erkek	18	2 yıl	Otizm
Ege	Erkek	18	3 yıl	Atipik Otizm
Kerim	Erkek	20	Lise mezun	Otizm

3.3.2. Deneklerde Bulunması gereken önkoşul beceriler

Araştırmaya katılacak olan deneklerin bazı ön koşul becerilerine sahip oldukları rehabilitasyon öğretmeniyle görüşülerek ve uygulamacının gözlenmenin sonucu belirlenmiştir. Bu beceriler; *) Görsel olarak etrafında bulunan nesneleri tanıma becerisi; *) Kendine verilen sıralı sözel yönergeleri takip edilme becerisi; *) Uygulamacının yaptıklarını taklit edilme becerisi; *) Etkinlik sırasında en az 5 dakika süre ile yerinde durabilme becerisi; *) İki elini kullanabilme becerisi; *) İpucunu bekleme becerisi

Görsel Olarak Etrafında Bulunan Nesneleri Tanıma Becerisi: Öğretim süresince kullanılan mutfak araç ve gereçlerinden tabak, kaşık, çatal, su ısıtıcısı, sürahi, tava, spatula, tuzluk, bıçak, süzgeç gibi araçların isimleri söylendiğinde denek tarafından mutfak araç ve gereçleri gösterilmesi olarak tanımlanmıştır. Uygulamaya katılacak

deneklere, çalışmada kullanılacak araç-gereçlerin isimleri söylendiğinde gösterme becerisine bakılmıştır.

Kendisine Verilen Sıralı Sözel Yönergeleri Takip Edebilme Becerisi: Uygulama ve yoklama oturumlarında, deneklerin, uygulamacı tarafından “al, koy, süz, kes, karıştır, boşalt” gibi kendisine yöneltilecek sözel yönergelere tepki vermelidir. Deneklerin bu ön koşul beceriye sahip olup olmadıklarını belirlemek üzere deneklerin rehabilitasyon merkezindeki öğretmenleriyle görüşülmüş, çalışmada kullanılacak sözel yönergelerin yerine getirip getiremeyeceği kontrol edilmiştir.

Uygulamacının Yaptıklarını Taklit Edebilme Becerisi: Uygulamacı bir etkinliğin yapılmasında model olunduğunda, bireyin etkinliği izleyerek, uygulamacıdan sonra aynı etkinliği tekrarlamasıdır. Deneklerin bu ön koşul beceriye sahip olup olmadıklarını belirlemek üzere deneklerin rehabilitasyon merkezindeki öğretmenleriyle görüşülmüş, uygulamacı tarafından tespit edilmiştir.

Etkinlik Sırasında En Az 5 Dakika Süre İle Yerinde Durabilme Becerisi: Deneklerin bu ön koşul beceriye sahip olup olmadıklarını belirlemek üzere deneklerin rehabilitasyon merkezindeki öğretmenleriyle görüşülmüş, ayrıca merkezde uygulamacı tarafından, araştırmadan bağımsız bireysel bir çalışma düzenleyerek deneklerin etkinlik sırasında beş dakika süre ile dikkatini çalışma üzerine yoğunlaştırıp etkinliğin yerine getirilmesine bakılarak değerlendirme yapılmıştır.

İki Elini Kullanma Becerisi: Uygulamacı deneklerin, yapılması istenen bir becerinin gerçekleştirilmesinde her iki elini de gerektiği zamanlarda kullanıp kullanmadığına bakmak için rehabilitasyon merkezinde deneklerle araştırmadan bağımsız olarak bireysel bir çalışma düzenlenmiştir.

İpucu Bekleme Becerisi: Deneklerin bu ön koşul beceriye sahip olup olmadıklarını belirlemek üzere deneklerin rehabilitasyon merkezindeki öğretmenleriyle görüşülmüş ve ayrıca uygulamacı tarafından, araştırmadan bağımsız bireysel çalışmadan; deneklerin öğretim sırasında hedef uyaran verildikten sonra gerçekleştirmesi gereken etkinliği bilmiyor ya da emin değil ise belirlenen süre sonunda kendisinin desteklenmesini beklemesi tespitinin çalışması düzenlenmiştir.

Araştırmaya katılan bu üç deneğin yukarıda sıralanan ön koşul becerilere sahip oldukları görülmüştür.

3.4.Hedef Davranış Belirleme

Araştırmada deneklerin rehabilitasyon merkezindeki öğretmenleri ve anneleriyle görüşülerek ve ayrıca gözlem yapılarak sucuklu yumurta pişirme ve makarna pişirme becerilerinin öğretime karar verilmiştir. Görüşme sırasında, annelere yöneltilen sorularda **a)** Çocuğunuzun mutfakta hangi becerileri yerine getirmesine izin veriyorsunuz? **b)** Çocuğunuzun mutfakta yerine getirip getiremediği beceriler nelerdir? **c)** Çocuğunuza ne tür mutfak becerilerinin kazandırılmasını istersiniz? Belirlenen sucuklu yumurta ve makarna pişirme becerilerin zorluk düzeyleri birbirine yakındır. Bu iki beceride zincirleme becerilerdir; fakat birbirinden bağımsız becerilerdir; bir becerinin öğrenilmesi diğer becerinin öğrenilmesini kolaylaştırabilmektedir. Bu yüzden bu beceriler belirlenmiştir.

3.5.Beceri Analizi

Sucuklu yumurta ve makarna pişirme becerileri zincirleme becerilerdir. Bu iki becerinin analizleri de ileriye zincirleme olarak yapılmış ve öğretimin tüm basamakların bir anda öğretim şeklinde gerçekleştirilmiştir. Beceri analizinde her bir basamak yazılmış, sonrasında iki özel eğitim uzmanının görüşleri alınmıştır. Bu görüşler doğrultusunda beceri analizinde düzeltmeler yapılarak tekrar bir üniversitede görevli iki özel eğitim öğretim görevlisi uzman eğitimcilerin görüşleri alınmış, yapılan beceri analizini kullanılması için karar verilmiştir. Sucuklu yumurta pişirme becerisi (EK-6) ve makarna pişirme becerisi oluşturulmuştur. (EK-7)

3.6. Akran Öğrenci Seçilmesi

Video ile model olma çalışmasının CD çekimlerini gerçekleştirmek için bu çalışmaya gönüllü katılmak isteyen normal akran araştırmanın öğretim oturumlarında kullanılan sucuklu yumurta pişirme ve makarna pişirme becerilerinin video kliplerinde yer alan akan model, kız meslek lisesi çocuk gelişimi bölümünden mezun anaokulunda görev yapan birey, uygulamacı tarafından seçilmiştir. Akran modele uygulamacı, çalışılacak öğretim programı için 2 adet çekim yapılacağını, bu çekimlerde sucuklu yumurta ve makarna pişirme becerilerini gerçekleştireceği

anlatılmıştır. Bu çalışma için hazırlanan beceri analizi hakkında bilgi verilmiş, beceri basamaklarını sırayla yapması istenmiştir.

Hazırlanan video klipte OSB'li bireylerin çalışacağı becerinin ortamı model akranın çekim yapıldığı ortamla aynı olmasına özen gösterilmiştir. Videonun çekim aşamaları deneklerin erkek OSB'li bireyler olması sebebiyle akran model, beceri basamakları hızını yavaş yapmaya özen göstermiştir

3.7.Ortam

Çalışma deneklerin eğitim aldığı Sezgi Cem Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi'nde ve eğitmenin mutfağında yürütülmüştür.

3.8. Öğretim, Yoklama ve İzleme Oturumları

Tüm oturumlar deneklerin eğitim aldığı Sezgi Cem Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi ve uygulamacının mutfağında bire bir öğretim düzenlemesi biçiminde haftanın yedi günü 13:00-17:00 saatleri arasında sucuklu yumurta pişirme ve makarna pişirme becerilerinin öğretimi yoklama ve izleme oturumları sürdürülmüştür. Sucuklu yumurta ve makarna pişirme becerilerinin öğretim, yoklama ve izleme oturumları uygulamacının mutfağındaki çalışma görüntülerini kaydeden uluslararası özel bir şirketten emekli, teknik öğretmen olan uygulamacının eşi çalışma ortamında bulunmuştur.

Hedef becerilerin öğretim materyali olan video görüntüleri becerilerin öğretildiği ortamda çekilmiştir. Hedef becerilerden sucuklu yumurta pişirme ve makarna pişirme becerilerinin öğretimi yapıldığı araştırmacının mutfağı 3x3 ebatlarındadır. Uygulama mutfağında uygulamacı ve öğrencinin birlikte çalışabileceği uzun L şeklinde bir tezgah mevcuttur. Tezgahın kısa bölümünde dört gözlü ve otomatik çakmaklı bir fırın bulunmaktadır. Fırının sağ tarafında buzdolabı yer almaktadır. Tezgahın uzun bölümünde orta yerde bulunan lavabo ve lavabonun altında bir adet çöp kutusu yer almaktadır. Lavabonun sol tarafında gömme bulaşık makinesi yer almaktadır. Lavabonun sağ tarafındaki boş alan ise öğretim oturumlarında klipleri izleyebilmek için kullanılmıştır. Tezgahın karşısında ise öğretim oturumlarında pişirilen makarna ve sucuklu yumurtanın yenmesi için servis edilecek bir adet masa ve 4 adet sandalye bulunmaktadır. Ayrıca uygulamacı

tarafından çalışılacak hedef beceri ile ilgili tüm araç-gereçler video klipte olduğu gibi çalışma öncesinde mutfakta tezgah üzerinde hazır bulundurulmuştur.

3.8.1. Genelleme oturumları ortamı

Genelleme oturumları, denekleri evlerinin mutfak bölümünde gerçekleştirilmiştir. Genelleme oturumlarında uygulamacı tarafından hedef beceri kazandırılmak için evde kullanılan tüm araç-gereçler çalışma öncesinde mutfakta tezgah üzerinde hazır bulundurulmuştur.

3.9. Araç-Gereçler

3.9.1. Veri toplama araçları

Araştırmada kullanılan veri toplama araçları öğrencilerin günlük yaşam becerileri öz-bakım ve sosyal gelişim becerilerindeki gereksinimleri belirlemek, araştırma verilerini toplamak, video ile model olma yönteminin uygulayıcı tarafından güvenilir şekilde uygulanıp uygulanmadığını belirlemek ve araştırmanın sosyal geçerliliğine yönelik çalışmaları saptamak için geliştirilmiştir. Bu bölümde her bir amaç için geliştirilen ve kullanılan veri toplama araçları ile ilgili açıklamalar da yer almaktadır.

3.9.2. Uygulama Öncesi Kullanılan Veri Toplama Araçları

Deneklerin günlük yaşam becerileri öz-bakım ve sosyal gelişim becerilerindeki gereksinimleri belirlemek amacıyla “öğretmen görüşme formu ve aile görüşme formu” geliştirilerek uygulanmıştır.

3.9.2.1.Öğretmen Görüşme Formu ve Aile Görüşme Formu (EK-2 VE EK-3)

Görüşme formlarının öğretmen görüşme formu ve aile görüşme formunda görüşmelerde elde edilecek bilgilerin kayıt edileceği sütunlar yer almıştır. Beceriler listesi açıklama kısmı öğretmen ve aileye yöneltilecek açık uçlu sorular her bir beceri alanını içeren beceriler ve cevapların işaretleneceği kayıt çizelgesi oluşturulmuştur. OSB’li bireylerin sahip oldukları günlük yaşam becerilerini ve gereksinimlerini belirleyebilmek amacıyla “Öğretmen Görüşme Formu” ve “Aile Görüşme Formu” hazırlanmıştır.

“Öğretmen Görüşme Formu” ve “Aile Görüşme Formu” geliştirilirken Özel Eğitim alanında kullanılan formlar incelenmiştir. Öğretmen görüşme formu ile aile görüşme formu; kimlik bilgisi, amaç, uygulama yönergesi, beceri basamakları listesi ve görüşmeden elde edilen bilgilerin kayıt edileceği sütunlardan meydana gelmiştir.

Kimlik bilgileri bölümünde; öğretmen ve öğrenciye ait bilgiler, araştırmacının adı-soyadı ve tarih yer almaktadır. Amaç bölümünde formun geliştirilme nedeni yazılı olarak açıklanmış, uygulama yönergesinde ise görüşme formunun nasıl uygulanması gerektiği maddeler halinde belirtilmiştir.

Beceriler listesindeki açıklama kısmında öğretmene ve aileye yöneltilecek açık uçlu sorular, her beceri alanını içeren cevapların işaretleneceği kayıt çizelgesinden oluşmaktadır. Öz-bakım becerileri (giyinme, yemek yeme, temizlik ve kişisel bakım becerileri) sosyal beceriler (kendini tanıtma, zamanı verimli kullanma, karşılaştığı probleme çözüm önerisi getirme, gerektiği durumlarda başkalarına yardım isteme, gerektiği durumlarda teşekkür ve özür dileme kalıplarını kullanma) günlük yaşam becerilerinden (yemek hazırlama, temizlik, giysi katlama telefon etme, yatak yapma, giyinme becerileri, görünüşü düzeltme, misafir ağırlama) oluşmaktadır. Beceri listesi, günlük yaşam becerileri dışında adı geçen alanlar içerisinde beceriler kolaydan zora doğru bir gelişim sırası takip ederek düzenlenmiştir. Her beceri alanının başında açıklama kısmı yer almış ve uygulama yönergesinde bu durum belirtilmiştir. Öğretmen görüşme formunda elde edilen bilgilerin kaydedilebilmesi görüşme formunun üzerinde +/- koyarak öğretmenin vereceği farklı açıklamalar açıklama sütunundaki yer alan boşluğa yazılarak bilgiler kaydedilmiştir.

3.9.2.2. Öğretmen Görüşme Formu Uygulaması

Öğretmen görüşme formu, Sezgi Cem Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi'nde görev yapan öğretmenlerle bire bir uygulanmıştır. Öğretmenle kullanım yönergesinde yazılan açıklamalar doğrultusunda sorular sorulmuştur. Öğretmenin verdiği cevaplar, öğrencinin bağımsız olarak beceriyi yapıyorsa beceri ile ilgili evet/hayır sütununun altına + işareti koyarak; ipucuyla yapıyorsa evet/hayır sütununun altına – işareti koyarak işaretlenmiştir. Görüşmede öğretmen adı geçen beceri ile ilgili farklı bilgi veriyorsa, onlar da “Açıklama sütununun altına yazılmıştır.” Görüşme sonunda öğretmene teşekkür edilerek görüşme bitirilmiştir.

3.9.2.3 Aile Görüşme Formu Uygulaması

Aile görüşme formu, Sezgi Cem Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi'ne devam eden OSB'li bireylerin ailelerini uygulanmıştır. Aile ile bir araya gelinerek görüşmenin amacı açıklanmış ve kullanım yönergesinde yazılan sorular aileye sorulmaya başlanmıştır. Ailenin verdiği cevaplarda beceriyi bağımsız olarak yapıyorsa evet/hayır sütununun altına + işareti koyarak; yardımla yapıyorsa evet/hayır sütununun altına - işareti koyarak işaretlenmiştir. Aile beceri ile ilgili ek bilgi veriyorsa, onlarda “açıklama” sütununun altına yazılmıştır. Görüşmeye katılımlarından dolayı aileye teşekkür edilerek, görüşme sonlandırılmıştır.

3.9.3. Hedef Davranışların Belirlenmesi

Hedef belirleme; video modelli öğretim uygulaması öncesinde OSB'li bireylere öğretilecek becerinin belirlenmesi için bireyin güçlü ve zayıf yönleri hakkında çevresel değerlendirmelere başvurulmuştur. Okul, rehabilitasyon öğretmeni ve ailesinden elde edilen verilere dayalı olarak birey için belirlenen hedef beceri için beceri analizi oluşturulmuştur. Hedef becerinin nesnel, gözlenebilir ve ölçülebilir biçimde tanımlanması gerekir (Heflin ve Alaima,2007).

Öğretmen, aile görüşme formlarından, hazırlanan beceri kontrol listesinden çıkarılan bilgiler doğrultusunda, öğrencilerin gereksinim listesi hazırlanmış bu listeden iki ortak beceri belirlenmiştir. Belirlenen beceriler üç denek için de sucuklu yumurta pişirme ve makarna pişirme becerisidir.

3.9.3.1. Uygulama Süresince Kullanılan Veri Toplama Araçları

Araştırmada yoklama, izleme ve genelleme oturumlarında öğrencilerin kazanılan becerilerin farklı ortam, araç-gereç ve kişilere genellenip, genellenmediğini saptamak; kazanılan becerilerin öğretimden 7, 14, 21 gün sonra da sürdürüp sürdüremediğini OSB'li bireylerin günlük yaşam becerilerinin öğretilmesinde video ile model olma yönteminin etkililiğini ortaya koymak amacıyla veri toplanmıştır. Araştırmada başlangıç düzeyi, günlük yoklama, izleme ve genelleme oturumlarında öğrencilerin düzeyini belirlemek amacıyla her beceri için veri kayıt formu geliştirilmiştir.

3.9.3.2. Sucuklu Yumurta Pişirme Becerisi Yoklama, İzleme ve Genelleme Oturumları Veri Kayıt Formu (EK-4)

“Sucuklu Yumurta Pişirme Becerisi Yoklama, İzleme ve Genelleme Oturumları Veri Kayıt Formu” geliştirilerek Sezgi Cem Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi’nin uygulama mutfağında sucuklu yumurta pişirme süreci uygulamacı tarafından bizzat yapılmış süreç videoya çekilmiştir. Video kayıtları izlenerek sucuklu yumurta pişirme beceri basamakları ileri zincirleme yöntemiyle analiz edilmiştir. Beceri analizi veri kayıt formunun beceri basamakları bölümünü oluşturulmuştur. Veri kayıt formunun kayıt sütunu “Doğru Tepki, Yanlış Tepki ve Tepkide Bulunmama” bölümlerinden oluşmuştur.

3.9.3.3. Makarna Pişirme Becerisi Yoklama, İzleme ve Genelleme Oturumları Veri Kayıt Formu (EK-5)

“Makarna Pişirme Becerisi Yoklama, İzleme ve Genelleme Oturumları Veri Kayıt Formu” geliştirilerek Sezgi Cem Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi’nin uygulama mutfağında makarna pişirme süreci uygulamacı tarafından bizzat yapılmış süreç videoya çekilmiştir. Video kayıtları izlenerek makarna pişirme beceri basamakları ileri zincirleme yöntemiyle analiz edilmiştir. Beceri analizi veri kayıt formunun beceri basamakları bölümünü oluşturulmuştur. Veri kayıt formunun kayıt sütunu “Doğru Tepki, Yanlış Tepki ve Tepkide Bulunmama” bölümlerinden oluşmuştur.

3.9.4. Öğretim Oturumları Veri Toplama Aracı

3.9.4.1. Sucuklu Yumurta Pişirme Becerisi Öğretim Oturumu Veri Kayıt Formu (EK-6)

“Sucuklu Yumurta Pişirme Becerisi Öğretim Oturumu Veri Kayıt Formu” geliştirilerek Sezgi Cem Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi’nin uygulama mutfağında sucuklu yumurta pişirme süreci uygulamacı tarafından bizzat yapılmış süreç videoya çekilmiştir. Video kayıtları izlenerek sucuklu yumurta pişirme beceri basamakları ileri zincirleme yöntemiyle analiz edilmiştir. Beceri analizi veri kayıt formunun beceri basamakları bölümünü oluşturulmuştur. Veri kayıt formunun kayıt

sütunu “Doğru Tepki, Yanlış Tepki ve Tepkide Bulunmama” bölümlerinden oluşmuştur.

“Makarna Pişirme Becerisi Öğretim Oturumu Veri Kayıt Formu” geliştirilerek Sezgi Cem Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi’nin uygulama mutfağında makarna pişirme süreci uygulamacı tarafından bizzat yapılmış süreç videoya çekilmiştir. Video kayıtları izlenerek makarna pişirme beceri basamakları ileri zincirleme yöntemiyle analiz edilmiştir. Beceri analizi veri kayıt formunun beceri basamakları bölümünü oluşturulmuştur. Veri kayıt formunun kayıt sütunu “Doğru Tepki, Yanlış Tepki ve Tepkide Bulunmama” bölümlerinden oluşmuştur.

3.10. Uygulama sürecinde kullanılan araç-gereçler

3.10.1. Sucuklu yumurta pişirme becerisini kullanan araç-gereçler

Çalışmada ocak, tava, sıvı yağ, çatal, spatula, sucuk, yumurta ve tuz kullanılmıştır. Ayrıca becerinin öğretim oturumlarında akran modelin yer aldığı video klipleri denek izletmek üzere 37 mm ekran masaüstü bir bilgisayar ile video görüntülerin yer aldığı CD’ler kullanılmıştır. Öğretim CD’leri araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Yapılan beceri analizi sonrasında sucuklu yumurta pişirme becerisi için araç-gereçler araştırmacının mutfağında hazırlanmıştır. Beceri analizi doğrultusunda akran model tarafından sergilenmiş ve araştırmacı tarafından video kaydı alınmıştır.

3.10.2. Makarna pişirme becerisini kullanan araç-gereçler

Çalışmada ocak, tencere, su dolu sürahi, süzgeç(26 cm çapında iki kulplu), tahta kaşık, makarna, yağ, tuz, tabak kullanacaktır. Ayrıca becerinin öğretim oturumlarında akran modelin yer aldığı video klipleri denek izletmek üzere 37 mm ekran masaüstü bir bilgisayar ile video görüntülerin yer aldığı CD’ler kullanılmıştır. Öğretim CD’leri araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Yapılan beceri analizi sonrasında makarna pişirme becerisi için araç-gereçler araştırmacının mutfağında hazırlanmıştır. Beceri analizi doğrultusunda akran model tarafından sergilenmiş ve araştırmacı tarafından video kaydı alınmıştır.

3.11. Güvenirlik Verileri Veri Toplama Araçları

Araştırmada iki güvenirlik verisi toplanmıştır. Bunlar gözlemciler arasında güvenirlik ve uygulama güvenirliliğidir.

3.11.1. Gözlemciler Arası Güvenirlik Veri Toplama Aracı ve Uygulama Süreci

Gözlemciler arası güvenirlik, araştırmanın her evresinde bağımsız iki gözlemciler tarafından yansız olarak seçilmiş oturumlarda, hedef davranışa (bağımlı değişkeni) ilişkin veri toplanması sağlanarak hesaplanır (Erbaş, 2012). Gözlemciler arası güvenirlik iki bağımsız gözlemcinin birbirinden bağımsız ancak eş zamanlı (aynı oturumları) olarak hedef davranışın olup olmadığını ilişkin değerlendirmenin karşılaşmasıdır (Kazdin, 1982; Albert ve Tourtman, 2009).

Denekler arası çoklu yoklama modelinin uygulanmasında öncelikle, deneklerin sucuklu yumurta pişirme becerisi ve makarna pişirme becerisine ilişkin performansını belirleyebilmek amacıyla başlama düzeyi verilere toplanmıştır. Veriler bireysel oturumlarda toplanmış olup beceri analizi kullanılarak kaydı yapılmıştır. Beceri analizi kaydı deneğin zincirleme bir davranışın beceri analizi verisi basamaklarından her birine gösterdiği tepkilerin kaydıdır (Tekin ve Kırcaali-İftar, 2001).

Uygulamalar araştırmada (Görüş birliği / görüş ayrılığı + görüş birliği) X 100 formülü kullanılmaktadır (Kazdin, 1982). Tek denekli araştırmalarda gözlemciler arası güvenirlik kat ayısı %80 olduğunda, gözlemcilerin genellikle gözlemlerinde hem fikir olduğu var sayılmaktadır (Erbaş, 2012). Araştırmanın gözlemciler arası güvenirlik verileri Sezgi Cem Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi'nde yüksek lisansını bitirmiş özel eğitim alanında görev yapan öğretmen tarafından toplanmıştır. Araştırmacı gözlemciye günlük yaşam becerisi öğretim programı hakkında, video modeli ile ilgili öğretim ve güvenirlik verisi toplama konusunda bilgi vermiştir. Gözlemciye öğretim yönteminin nasıl uygulandığı ve veri toplama formlarını nasıl kullanacağı konusunda bilgi verilmiştir? Araştırmacının uygulama kayıtları ve gözlemciler arası güvenirlik değerlendirmesi yapan gözlemcinin video kayıtlarını izleyerek kayıt tutması ve bu iki kaydın ne kadar tutarlı olup olmadığı hesaplanmıştır.

Uygulama; anne-baba, kardeşler, akran vb. alandan olmayan tarafından gerçekleştiriliyorsa araştırmanın amaçlarından biri de bu kişilerin uygulamayı ne kadar güvenilir uyguladıklarını test etmekse, güvenilirlik verileri yoklama ve uygulama oturumlarını en az %30’unda toplanmalıdır (Kırcaali-İftar ve Tekin, 2001). Gözlemciler arası güvenilirlik verileri “Görüş birliği / (görüş ayrılığı + görüş birliği) X 100” formülü kullanılarak hesaplanmıştır. Güvenirlik hesaplamalarında %80 gözlemciler arası güvenilirlik kat sayısı kabul edilebilir, %90 ve üstü ideal güvenilirlik kat sayısı olarak kabul edilmektedir (Kırcaali-İftar ve Tekin, 1997).

3.11.2. Uygulama Güvenirliği Veri Toplama Aracı ve Uygulama Süreci (EK-8)

Uygulama güvenirligi, bağımsız değişken güvenirligi olarak da bilinmektedir. Uygulama güvenirliginde, araştırmada yer alan bağımsız değişkenin ne derece plânlandığı gibi uygulandığı belirlenmektedir. Diğer bir deyişle uygulama güvenirliginde plânlanan uygulamanın ne kadar doğru olarak uygulandığına bakılmaktadır (Bilingsley, White ve Munson, 1980; Kazdin, 1982; 2001). Uygulama güvenirliginde uygulama ile ilgili tüm değişkenlerin uygulama planında hedeflendiği / yazıldığı gibi uygulanıp uygulanmadığı değerlendirmektedir. Bu amaçla uygulama planında gerçekleşmesi beklenen uygulamacı davranışları belirlenir ve uygulama güvenirligi formu hazırlanır. Bir ya da daha fazla gözlemci uygulamacının bu davranışları yerine getirip getirmediğini, uygulama güvenirligi formuna işaretler. Uygulama güvenirligi verileri, “Gözlenen uygulamacı davranışı / Planlanan uygulamacı davranışı X 100” formülü ile hesaplanmıştır. Araştırmada uygulama oturumlarının en az %30’unda uygulama güvenirligi verisi toplanması uygun görülmektedir (Kırcaali-İftar ve Tekin, 2001).

Tek denekli araştırma modelleri kullanarak bir araştırma yürütüldüğünde, uygulama güvenirligi belirlemek son derece önemlidir; çünkü, araştırmacı davranışlarındaki değişiklikler araştırma bulgularını etkileyebilir (Elif-Tekin-İftar, 2012).

Araştırma uygulama güvenirligi verileri toplanırken; gözlemci, özel eğitim öğretmeni tarafından, uygulamacının öğretim ve yoklama (başlangıç düzeyi, günlük yoklama toplu yoklama, izleme ve genelleme) oturumlarını izleyerek uygulamanın ne ölçüde planlandığını gözlemlemiş ve verileri “Öğretim Oturumları Uygulama

Güvenirliği Veri Kayıt Formu” ve “Yoklama Oturumları Uygulama Güvenirliği Veri Kayıt Formu”na kayıt etmiştir.

“Öğretim Oturumları Uygulama Güvenirliği Veri Kayıt Formu”, (I) araç-gereçleri hazırlama, (II) video klibini hazırlama, (III) deneğin video klibi izleme ve davranışını pekiştirme, (IV) dikkat sağlama, (V) beceri yönergesini sunma, (VI) tepkilere uygun tepki verme, (VII) yanlış tepki durumunda video klibini 2. kez izleme ve uygulama sürecini tekrar etme (VIII) katılım davranışını pekiştirme bölümlerinden oluşturulmuştur.

“Yoklama Oturumları Uygulama Güvenirliği Veri Kayıt Formu”, (I) araç-gereçleri hazırlama, (II) dikkat sağlama, (III) beceri yönergesini sunma, (IV) tepkilere uygun tepki verme, (V) katılım davranışını pekiştirme bölümlerinden oluşturulmuştur.

3.11.3. Sosyal Geçerlilik Veri Toplama Aracı ve Uygulama Süreci

Araştırmada üç alanda sosyal geçerlilik formu kullanılmıştır.

3.11.3.1. Sınıf Öğretmenine Yönelik Sosyal Geçerlilik Formu (EK-9)

Öğretmen görüşlerini belirlemeye yönelik geliştirilen sosyal geçerlilik formu, “evet, düşünüyorum”, “hayır, düşünmüyorum” ve “kararsızım” cevap seçeneklerinden oluşan dokuz tane çoktan seçmeli, dört tanesi açık uçlu olmak üzere on üç sorudan oluşmaktadır. Sosyal geçerlilik formunun ilk dört sorusunda hedef becerilerin önemi ve işlevselliği ile ilgili görüşlerin belirlenmesi, çoktan seçmeli sorularda ise araştırmanın bağımsız değişkeni olan video ile model olma yönteminin uygunluğuna, işlevselliğine elde edilecek bulgulara ilişkin belirlemeye yönelik hazırlanmıştır. Hazırlanan açık uçlu dört soruda ise araştırma bulgularını ve araştırmayı değerlendirmeye ilişkin görüşlerin alınmasına yönelik hazırlanmıştır.

3.11.3.2. Ailelere Yönelik Sosyal Geçerlilik Formu (EK-10)

Ailelerin görüşlerini belirlemeye yönelik geliştirilen sosyal geçerlilik formu, “evet, düşünüyorum”, “hayır, düşünmüyorum” ve “kararsızım” cevap seçeneklerinden oluşan beş tane çoktan seçmeli, beş tanesi açık uçlu olmak üzere on sorudan oluşmaktadır. Hazırlanan sosyal geçerlilik formunu ilk üç sorusu hedef becerilerin önemini ve işlevselliğine diğer sorularda ise hedef becerilerin öğretiminde

kullanılan video ile model olma yönteminin uygunluğuna, işlevselliğine elde edilecek bulgulara ilişkin belirlemeye yönelik hazırlanmıştır. Hazırlanan açık uçlu sorularda ise araştırma bulgularını ve araştırmayı değerlendirmeye ilişkin görüşlerin alınmasına yönelik hazırlanmıştır.

3.11.3.3. Öğrenciye Yönelik Sosyal Geçerlilik Formu (Ek-11)

Katılımcı deneklerin görüşlerini belirlemeye yönelik geliştirilen sosyal geçerlilik formu beş adet açık uçlu sorulardan oluşmuştur. Hedef becerilerinin öğrenimine, işlevselliğine hedef becerilerinin öğretiminde kullanılan video ile model olma yönteminin uygunluğuna ve işlevselliğine son olarak araştırmanın bulgularını ve önemini değerlendirmeye ilişkin görüşlerin alınmasına yönelik hazırlanmıştır.

3.12. Uygulama Süreci

Araştırmada OSB'li bireylere günlük yaşam beceri öğretiminde video modelinin kullanılması denenmiştir. Bu nedenle üç ergen bireyle bire bir uygulama yürütölmüş, her bir öğrenci için yoklama (başlangıç düzeyi, günlük yoklama, toplu yoklama) oturumları ve izleme oturumları düzenlenmiştir. Tüm oturumlar araştırmacının mutfağında salı, çarşamba, perşembe, cuma, cumartesi ve pazar günleri 15:00-19:00 saatleri arasında bire bir öğretim düzenlemesiyle gerçekleştirilmiştir. Uygulama öncesi uygulamacı, deneklere her bir video klibin en az bir defa izleme fırsatı vermiştir. Denek basamağı yanlış sergilediğinde ya da tepkisiz kaldığında videonun tekrar izlenmesi fırsatı sağlanmıştır.

Araştırmanın uygulama sürecinde deneklerin her biri ile günde bir oturum ve her oturumda bir deneme olacak şekilde düzenlenmiştir. Araştırmanın tüm oturumlarında üç tür denek tepkisi kaydedilmiştir: **a)** Doğru tepkiler; deneğin video kaset başladıktan sonra beceri yönergesinin sözel olarak sunulduktan sonra doğru tepkide bulunması veya birinci izlemede doğru tepkide bulunmadığı takdirde deneğe ikinci kez izleme hakkı verilip, izlemenin sonunda doğru tepkide bulunması **b)** tepkisiz kalma; deneğin video kaset başladıktan sonra beceri yönergesinin sözel olarak sunulduktan sonra tepkisiz kalması **c)** yanlış tepkiler; deneğin video kaset başlamadan beceri yönergesinin sözel olarak sunulduktan sonra yanlış tepkide bulunmasıdır.

Araştırmada deneklerin göstermiş olduğu performans düzeylerine bakılmaksızın, katılımlarından dolayı çalışma davranışları (örnek = “Harikasın”; “Aferin”, “Teşekkür Ederim”) pekiştirilmiştir.

Araştırmada hedef beceri oturumlarının sona ermesinin ardından öğretim becerilerinin doğruluk düzeylerini değerlendirmek amacıyla izleme oturumları düzenlenmiştir.

Videoyla model olma yönteminin günlük yaşam becerilerinin ediniminde bu beceriler farklı ortam, kişi ve araç-gereçlerle kendi evlerinde ve rehabilitasyon merkezinde bulunan araç-gereçlerle uygulamacı olarak bulunduğu genelleme oturumları düzenlenmiştir.

3.12.1. Başlama Düzeyi Yoklama Oturumları

Araştırmanın yoklama oturumları; Başlama düzeyi yoklama oturumları, günlük yoklama oturumları ve toplu yoklama oturumları olmak üzere üç şekilde düzenlenmiştir.

Bu üç oturumda veriler toplanırken oturumlarda kullanılan araç-gereçler, ortam ve uygulamayı yürüten kişi Tablo-3’de gösterilmiştir.

Bu çalışmada; denekler arası çoklu yoklama modelinin uygulanmasında öncelikle, deneklerin makarna pişirme becerisine ilişkin performansını belirleyebilmek amacıyla başlama düzeyi verileri toplanmıştır. Veri Toplama Formu (EK-4) hazırlanmıştır. Başlama düzeyi verileri, her bir denek için bireysel oturumlarda toplanmıştır. Veri toplamak için beceri analizi kaydı kullanılmıştır. Beceri analizi kaydı denneğin zincirleme bir davranışın beceri analizi basamaklarından her birine gösterdiği tepkilerin kaydıdır. (Tekin ve Kırcaali-İftar, 2001).

Tablo.4. Başlama düzeyi, günlük yoklama ve toplu yoklama oturumlarında kullanılan araç-gereçler, ortam ve uygulamayı yürüten kişi.

Hedef Beceriler	Başlama düzeyi/Günlük Yoklama/ Toplu Yoklama’ da kullanılan araçlar	Başlama düzeyi/Günlük Yoklama/Toplu Yoklama’ nın sürdürüldüğü ortam ve uygulamayı yürüten kişi
Makarna	-Fırın	-Ev uygulama mutfağı
Piştirme Becerisi	-1 adet sürahi -1 adet tencere -1 adet tabak -2 adet kaşık -1 adet tuzluk -1 adet süzgeç -1 adet yağ şişesi	-Okul uygulama mutfağı -Öğrenci evi mutfağı -Araştırmacı
Sucuklu	-Fırın	
Yumurta	-1 adet sucuk	-Ev uygulama mutfağı
Piştirme Becerisi	-1 adet yumurta -1 adet ekmek tahtası -1 adet bıçak -1 adet tabak -1 adet kase -1 adet tuzluk -1 adet spatula -1 adet çatal -1 adet tava -1 adet yağ şişesi	-Okul uygulama mutfağı -Öğrenci evi mutfağı -Araştırmacı

3.12.1.1. Başlama Düzeyi Yoklama Oturumları Uygulama Süreci

Denekler arası yoklama evreli çoklu yoklama modelinin uygulanmasında öncelikle deneklerin sucuklu yumurta pişirme ve makarna pişirme becerisine ilişkin performanslarını belirleyebilmek amacıyla başlama düzeyi verileri toplanmıştır.

Başlama Düzeyi Verilerini Toplamak Amacıyla Veri Toplama Formu Sucuklu Yumurta Pişirme Becerisi (EK-4) Makarna Pişirme Becerisi (EK-5)'te hazırlanmış, veriler bireysel oturumlarda toplanmıştır. Veri toplamak için beceri analizi kaydı kullanılmıştır. Beceri analizi kaydı, deneyin zincirleme bir davranışın beceri analizi basamaklarından her birine gösterdiği tepkilerin kaydıdır (Tekin ve Kırcaali-İftar, 2001).

Başlama düzeyi yoklama oturumları uygulama süreci öncesinde, uygulamacı hedef beceriler için gerekli tüm araç-gereçleri ortamda hazır bulundurmuştur. Başlama düzeyi yoklama oturumları, uygulaması ve deneğin uygulamanın gerçekleştirileceği ortama gelmesinin ardından uygulamacı deneğe ne çalışacakların, söylemiş ve performansı alınacak hedef beceriye yönelik beceri yönergesi (Örnek, sucuklu yumurta pişir!) sunmuştur.

Başlama düzeyi verileri birinci denek için başlama düzeyi verisi art arda üç oturum yapılarak verisi üç ayrı oturumda toplanmıştır.

Başlama düzeyi verilerinde kararlı nokta elde edildikten sonra sucuklu yumurta pişirme ve makarna pişirme becerisinin öğretime geçilmiştir. Öğretim oturumları araştırmanın yürütüldüğü özel eğitim okulunun mutfağında ileri zincirleme yaklaşımı ve birebir öğretim düzenlemesi biçiminde gerçekleştirilmiştir.

Başlama düzeyi yoklama oturumları uygulama süreci öncesinde, uygulamacı hedef becerilerle ilgili tüm araç-gereçleri ortamda hazır bulundurmuştur. Başlama düzeyi yoklama oturumları deneyin uygulamanın gerçekleştireceği ortama gelmesinin ardından uygulamacı deneğe ne çalışacaklarını söyler ve performansı alınacak hedef beceriye yönelik beceri yönergesini (sucuklu yumurta pişir, makarna pişir) sunar. Uygulamacı, deneğe tanınan 5 sn. yanıt aralığı süresi içerisinde tepkide bulunmasını beklemiştir. Deneğin 5 sn. içerisinde beceri analizinde yer alan basamakları doğru olarak sergilemesi doğru tepki olarak kabul edilmiştir. Uygulamacı deneğin doğru tepkisini pekiştirmiştir.

Deneğin kendisine tanınan yanıt aralığı süresince tepkide bulunmaması ya da basamakları yanlış olarak sergilemesi yanlış tepki olarak değerlendirilmiştir. Deneğin yanlış tepki vermesi durumunda ise uygulamacı değerlendirmeyi sonlandırmıştır.

3.12.1.2. Günlük Yoklama Oturumları Uygulama Süresi

Günlük yoklama oturumları uygulama süreci öncesinde, uygulamacı hedef becerilerle ilgili tüm araç-gereçleri ortamda hazır bulunduracaktır. Uygulamacı ve deneyin uygulamanın gerçekleştireceği ortama gelmesi ile uygulamacı deneğe ne çalışacaklarını söyler performansı alınacak hedef beceriye yönelik beceri yönergesini (sucuklu yumurta pişir, makarna pişir) sunar.

Günlük yoklama oturumları sırasında deneğin doğru sergilediği basamaklar, “harika gidiyor aferin sana!” gibi sözel pekiştireçler ile pekiştirilir. Yoklama oturumlarında uygulamacı, deneyin her doğru tepkiyi basamak sonunda sürekli sözel olarak pekiştirilebilir.

Oturumun sonunda uygulamacı deneğin çalışmaya dikkatini yöneltme ve iş birliği içinde çalışma davranışlarını sözel olarak (bugün benimle çok güzel çalıştın teşekkür ederim sana) pekiştirir. Günlük yoklama oturumları, denek en az 3 oturum üst üste ölçütü karşılar düzeyde performans gösterinceye kadar düzenlenmiştir.

3.12.1.3. Öğretim Oturumları Uygulama Süreci

Başlama düzeyi verilerinde kararlı nokta elde edildikten sonra, sucuklu yumurta pişirme becerisi ve makarna pişirme becerisine geçilmiştir. Öğretim oturumları araştırmacının mutfağında ileri zincirleme yaklaşımı ve birebir öğretim düzenlemesi biçiminde gerçekleştirilmiştir.

Uygulamacı öğretim oturumuna başlamadan önce hedef beceri ile ilgili tüm araç-gereçleri ortamda hazır bulundurmuştur. Uygulamacı deneyin dikkatini çalışmaya yöneltmek amacıyla çalışılacak konuyu belirttikten sonra “bugün seninle sucuklu yumurta pişirmeyi öğreneceğiz. Öncesinde video izlememiz gerekiyor. Videoyu izleyelim mi?” şeklinde soru sorarak beceriyi sözel olarak sunmuştur. Deneğin videoyu izlemek istediğini sözlü olarak ifade etmesinin ardından uygulamacı deneyi bilgisayarın karşısına geçirerek öğretimi yapılacak becerinin normal akran bir model tarafından sergilendiği ve her bilgi beceri basamağında hiçbir

sözel yönergeye yer verilmeden kaydı yapılan beceri basamaklarını izlemişlerdir. Video klibin sona ermesinin ardından video durdurulmuştur. Deneğe “Şimdi sıra sende, videodaki gibi sucuklu yumurta pişir.” denilmiştir. Denek beceri basamağının doğru olarak gerçekleştirdiğinde “Aferin!” “Harikasın!” gibi sözel pekiştireç ile pekiştirilmiştir. Deneğin sergilediği bir sonraki basamakta yanlış tepkide bulunduğu ya da tepkisiz kaldığında, beceri basamağı tekrar izlettirilmiştir. Deneğin bu izleme işlemi bittikten sonra, basamağı tekrarlaması, uygulamacı tarafından istenmiştir. Denek hedef beceri basamağını doğru olarak gerçekleştirdiğinde uygulamacı formun doğru tepki sütununa (+) işareti konulmuştur. Tekrar basamağında denek, beceri basamağını yanlış olarak gerçekleştirdiğini ise formun yanlış sütununa (-) işareti konulmuştur. Denek tepkisiz kaldığında tepkide bulunmama sütununa (+) konulmuştur.

Deneklerin başlama düzeyi oturumlarının sonunda doğru tepkide bulunduğu basamak sayısı, beceri analizindeki toplam basamak sayısına bölünerek deneğin doğru tepki verdiği basamakların yüzdesi bulunmuş ve grafiğe kaydedilmiştir.

Başlama düzeyi verilerinin belirli bir kararlığa sahip olması gerekmektedir. Kararlı bir başlama düzeyi verisi oluştuğunda, araştırmacı seçtiği davranış değiştirme ya da öğretim yöntemini uygular ve bu uygulamanın etkililiğini ölçebilir. Verilerin kararlılığını belirleyebilmek için veri noktalarındaki değerler toplanarak oturum sayısına bölünmüştür.

Bu süreç beceri analizinin tüm basamakları tamamlanıncaya kadar devam edilmiştir. Çalışmaya katılım ve dikkati yöneltmeye ilişkin davranışları “Ege, çalışmaya katıldığın için sana teşekkür ederim.” denilerek sözel olarak pekiştirilmiştir. Denekler hedef becerinin günlük yoklama oturumlarında ölçüt karşılanıncaya kadar üç gün üst üste %100 ölçüt karşılandığında öğretim oturumlarına son verilmiştir.

3.12.1.4. İzleme Oturumları

İzleme oturumları deneğin kendisine öğretilen hedef becerinin 7, 14, 21 gün sonra yerine getirip getirmediğini görmek amacıyla yapılmıştır izleme oturumları, başlama düzeyi oturumları gibi düzenlenmiştir. Video olmadan rehabilitasyon merkezinde deneğe sadece sözel olarak beceri yönergesi “makarna pişir,” “sucuklu yumurta pişir” denilmiştir. Deneklerin tepkileri veri kayıt formuna işlemiştir.

Deneklerin izleme oturumlarında çalışmaya katılım davranışları da sözel olarak örneğin; “Ege, çalışmaya katıldığın için sana teşekkür ederim” denilerek pekiştirilmiştir.

3.12.1.5.Genelleme Oturumları Uygulama Süreci

İzleme oturumlarından sonra düzenlenen genelleme oturumları, deneğin kendisine öğretilen becerileri farklı ortam, farklı zaman, farklı araç-gereç ve malzemeler arasında yerine getirip getirmediğini görmek amacıyla yapılmıştır. Genelleme oturumu video olmadan ev ortamında deneğe sadece sözel olarak beceri yönergesi “sucuklu yumurta pişir”, “makarna pişir” denmiştir. Genelleme oturumları ev ortamında farklı malzemeler kullanarak düzenlenmiştir. Deneğin ev ortamında bulunan malzemeler ve araç-gereçler kullanılmıştır. Uygulamacı genelleme oturumlarını izlemiş süreci veri kayıt formuna işaretlemiştir. Deneklerin çalışmaya katılım davranışları da “sucuklu yumurtayı evinizde de pişirdin. Harikasin!” “makarnayı evinizde de pişirdin. Aferin!” gibi sözel olarak pekiştirilmiştir.

3.13.Verilerin Analizi

Bu araştırmada veri toplama yöntemi olarak beceri analiz kaydı tekniği kullanmıştır. Araştırmada veriler, uygulamacı tarafından (EK-4)’de ve (EK-5)’te gösterilen başlama düzeyi öğretim, izleme ve genelleme oturumları veri toplama formları kullanılarak toplanmıştır. Bu araştırmada araştırmanın güvenilirliğine ilişkin olarak gözlemciler arası güvenilirlik ve uygulama güvenilirliği verilerine gereksinim duyulmuştur. Araştırmanın veri toplama süreci şu şekilde gerçekleştirilmiştir.

(*) Araştırmanın hedef davranışı sucuklu yumurta ve makarna pişirme becerisidir. (*) Hedef davranışların beceri analizi hazırlanmıştır. (*) Çalışmanın her oturumunda birebir çalışılmıştır. (*) Çalışmanın her oturumunda deneğe yapılacak çalışma hakkında bilgi verilmiş ve öğretim oturumlarında hedef beceri yönergesi sözel ve yazılı olarak verildikten sonra basamağı gerçekleştiren normal akranın görüntüleri izlettirilmiştir. (*) Deneğin beceri analizinde yer alan basamaklara yönelik doğru tepkileri veri toplama formunun doğru sütununa (+) yanlış tepki veri toplama formunun yanlış sütununa (-) tepkide bulunmama durumu sergiledikleri ise veri toplama formundaki tepkide bulunmama sütununa (+) işareti konmuştur. Denek birinci izleme onunda doğru tepki vermemişse basamağı gerçekleştiren normal

akranın görüntüleri tekrar izlettirilir ve denek bu izlemenin sonunda doğru tepki verince veri toplama formunun doğru sütununa (+) kaydedilmiştir. Gözlem süreci sonucunda doğru tepkide bulunduğu basamak sayısı, beceri analizindeki toplam basamak sayısına bölünerek, deneğin doğru tepki verdiği basamakların yüzdesi bulunmuş ve grafiğe kaydedilmiştir. Tüm oturumlarda aynı veri toplama yöntemi kullanılmıştır.

3.13.1. Sosyal Geçerlilik Verileri

Araştırmaya yönelik sosyal geçerlilik verileri üç farklı alanda toplanmıştır. Bu amaçla üç farklı sosyal geçerlilik soru formu kullanılmıştır.

Birinci grup denekleri rehabilitasyondaki öğretmenleri oluşturulmuştur. Araştırmada hedef becerilerinin önemine ve işlevselliğine; video ile model olma yönteminin hedef becerilerin kazandırılmasında uygun yöntem olup olmadığına ilişkin görüşleri alınmıştır. Öğretmenlere yönelik hazırlanan sosyal geçerlilik formuna hedef becerinin önemi ve video ile model olma yönteminin işlevselliği ile ilgili soruların çoktan seçmeli, açık uçlu sorular son bölümde ise araştırmanın genel anlamda değerlendirilerek video ile model olma yönteminin farklı beceri çalışmalarda kullanılabilir mi? soruları oluşturmuştur.

İkinci grubu ise deneklerin anneleri oluşturmuştur. Üç annenin, hedef becerilerinin önemine ve işlevselliğine ilişkin görüşleri alınmıştır. Öğretmenlerde olduğu gibi çoktan seçmeli ve açık uçlu sorularla video ile model olma yönteminin uygunluğuna ve işlevselliğine yönelik görüşleri alınmıştır. Son olarak araştırmanın genel anlamda araştırmayı değerlendirmeye yönelik görüşleri almak için sorular hazırlanmıştır.

Üçüncü grubu ise deneklerin kendileri oluşturmaktadır. Üç deneğin çalışılan hedef becerilerin kendilerine kazanımları nelerdir. Bu kazanımla daha farklı ne tür yiyecekler hazırlayabileceklerini, video ile model olma yöntemini kullanarak günlük yaşam becerilerini çoğaltılmasında ne kadar etkili olacağı açık uçlu sorularla araştırmayı değerlendirmeye yönelik görüşlerinin alınması için sorular hazırlanmıştır.

3.13.2.Güvenirlik Verileri

3.13.2.1.Gözlemciler Arası Güvenirlik Verileri

Araştırmada iki güvenilirlik verisi toplanmıştır.

Bunlar;

- a) Gözlemciler arası güvenilirlik
- b) Uygulama güvenirliliğidir

Gözlemciler arası güvenilirlik iki bağımsız gözlemcinin birbirinden bağımsız ancak eş zamanlı olarak hedef davranışın olup olmadığına ilişkin değerlendirmenin karşılaştırılmasıdır. Tek-denekli araştırmalarda gözlemciler arası güvenirliliği en az %80 olması ön görülmektedir. (Elif Tekin-İftar ve Kırcaali (2012)). Araştırmanın gözlemciler arası güvenilirlik verileri Sezgi Cem Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi'nde görev yapan iki özel eğitim alan öğretmeni tarafından toplanmıştır. Araştırmacı gözlemciye günlük yaşam becerileri öğretim programı hakkında ve video ile model olma yöntemi, güvenilirlik verisi toplama konusunda bilgilendirmiştir. Gözlemci öğretim ve yoklama oturumlarına ilişkin verileri öğretim ve yoklama oturumları veri kayıt formuna işlemiştir. Bu araştırmada tüm oturumların %30'unda gözlemciler arası güvenilirlik verisi toplanmıştır. Gözlemciler arası güvenilirlik verileri “görüş birliği / (görüş ayrılığı + görüş birliği) x 100” formülü kullanılarak hesaplanmıştır. Deneklere ilişkin gözlemciler arası güvenilirlik bulguları aşağıda Tablo-4'te gösterilmektedir.

Tablo-5. Deneklerin Öğretim, Günlük Yoklama, Toplu Yoklama, İzleme ve Genelleme Oturumlarına İlişkin Gözlemciler Arası Güvenirlik Verileri Uygulama Güvenirliliği Verileri

Denek	Öğretim Oturumları	Günlük Yoklama Oturumları	Toplu Yoklama Oturumları	İzleme Oturumları	Genelleme Oturumları
1 Nolu Denek	%100	%100	%100	%100	%100
2 Nolu Denek	%100	%100	%100	%100	%100
3.Nolu Denek	%100	%100	%100	%100	%100

3.13.2.2. Uygulama Güvenirliği Verileri

Araştırmanın uygulama guvenirliği verileri gözlemcilerin kendisinin belirlediği ortamlara ait video kayıtları aracılığıyla uygulamacının yoklama, toplu yoklama, izleme ve genelleme oturumlarını uygulamacının bu davranışları yerine getirip getirmediğini,  ğretim oturumlarında oturumları planladığı gibi uygulayıp, uygulamadığını değerlendirmek amacıyla düzenlenmiştir. Uygulama guvenirliği uygulamacının gerçekleştirdiği uygulamanın hazırlanan planına ne ölçüde uygunluk gösterdiğini belirtmektedir. Uygulama guvenirliği verileri, “gözlenen uygulamacı davranış/planlanan uygulamacı davranış x100” formülü kullanılmıştır. Uygulama guvenirliği analizin sonuçları %100 çıkmıştır. Araştırmanın uygulama guvenirliği y zdelерinin yüksek olması uygulamacının Sucuklu Yumurta Pişirme ve Makarna Pişirme becerisi için hazırlanan  ğretim programını, araştırma öncesinde planladığı şekilde uyguladığı sonucuna varılmıştır. Uygulama guvenirliği verilerine tablo-5’te yer verilmiştir.

Tablo 6. Uygulama Güvenirliği Verileri

Davranışlar	Toplu Yoklama Oturumu	Günlük Yoklama Oturumu	İzleme Oturumu	Genelleme Oturumu	Davranışlar	Öğretim Oturumu
Araç-gereçleri hazırlama	%100	%100	%100	%100	Araç-gereçleri hazırlama	%100
Beceri yönergesini sunma	%100	%100	%100	%100	Video klibini hazırlama	%100
Tepkilerine uygun tepki verme	%100	%100	%100	%100	Dikkat sağlayıcı ipucunu sunma	%100
Katılımı pekiştirme	%100	%100	%100	%100	Deneğin video klibi izlemesini sağlama	%100
					Beceri yönergesini sunma	%100
					Tepkilerine uygun tepki verme	%100
					Video klibi yeniden sunarak öğretim sürecini tekrarlama	%100
					Katılımı pekiştirme	%100

BÖLÜM IV

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde OSB’ li bireylerin günlük yaşam becerilerinin öğretiminde video ile model olma yönteminin etkililiğine yönelik bulgulara yer verilmiştir.

Araştırmanın amaçlarından birisi, çalışmaya katılan üç deneğe “sucuklu yumurta pişirme ve makarna pişirme becerisini” öğretmektir. Video ile öğretim modeli yöntemine dayalı aracılığıyla bireyselleştirilmiş öğretim programı hazırlanmıştır. Sucuklu yumurta pişirme becerisi öğretimine katılan üç OSB’ li deneğin bu beceriler kazanım düzeylerine ilişkin veriler Şekil-3’ te yer almaktadır.

Araştırmaya katılan deneklerin günlük yaşam becerilerini oluşturan; makarna pişirme becerisi öğretimine katılan üç OSB’ li deneğin bu becerileri kazanım düzeylerine ilişkin veriler Şekil-4’ te yer almaktadır. Ayrıca bu bölümde video ile model olma yönteminin etkililiğine yönelik veriler; başlama düzeyi, öğretim izleme ve genelleme oturumlarında göstermiş oldukları performanslara yönelik bilgilere yer verilmiştir.

4.1. Ailelerin Görüşlerine Yönelik Sosyal Geçerlilik Bulguları

Araştırmada, hedeflenen becerilerin işlevselliğine, hedef becerilerin öğretilmesinde kullanılan videoyla model olma yönteminin uygunluğu ve işlevselliğine ilişkin iki anne bir babadan görüşleri alınmıştır. Araştırma sonlandırıldıktan sonra, iki anne bir babaya “Sosyal Geçerlilik Formu” uygulanmıştır. Veliler, formda yer alan beş sorunun hepsine olumlu yanıtını vererek olumlu görüş belirtmişlerdir. Veliler sucuklu yumurta ve makarna pişirme becerilerini kazanmaları çocuklarının ileriki yaşamlarında onları bağımsız kılacağı ve bu becerilerden sonra ergenlerin evdeki diğer becerilerin uygulanmasında kolaylık sağlayacaklarını ifade etmişlerdir. Bu durumun ergenleri olumlu yönde etkileyeceklerini belirtmişlerdir.

Üç aile videoyla model olma yönteminin çok etkili ve hedef becerilere uygun bir yöntem olup, evde okulda ve diğer ekranlarda kullanmaları için çok elverişli, çabuk ve pratik bir yöntem olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Ayrıca bu çalışmanın sonucunda çocuklarının çevreden ve birinci derecedeki aile bireylerinden çok olumlu ve övgü dolu sözler aldıklarını belirten aileler bu çalışmanın kendileriyle ve çocukları için büyük önem arz ettiği belirtmişlerdir.

4.2. Birinci Deneğe İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan 1nolu deneğin günlük yaşam becerilerinden sucuklu yumurta pişirme becerisi öğretilmesine katılan Aybars'ın başlama düzeyi, öğretim, izleme ve genelleme verilerine yer verilmiştir. Sucuklu yumurta pişirme becerisine yönelik veriler başlama düzeyi veri toplama aracılığıyla toplanmıştır. Aybars'ın başlama düzeyi evresinde sucuklu yumurta pişirme becerisini birinci günlük yoklama oturumunda %96,8, ikinci günlük yoklama oturumunda %93,5 ve üçüncü günlük yoklama oturumunda %98,2 doğrulukta beceriyi sergilerken dördüncü, beşinci, altıncı ve yedinci günlük yoklama oturumlarında beceriyi % 100 ölçütü karşılamıştır. Denek sucuklu yumurta becerisini toplam yedi öğretim oturumu sonunda ölçütü karşılar düzeyde (%100 doğru tepki) sergilemiştir. Öğretim oturumları sırasında tepkide bulunmama ve deneğin gösterdiği yanlış tepkilere karşı 2 oturumda video klip ikinci kez izlettirilmiştir. Bu çalışmadaki öğretim oturumları toplam 68 dakika sürmüştür.

Denek video ile model olma öğretim oturumları sonunda sucuklu yumurta pişirme becerisine yönelik %100 düzeyinde doğru tepkide bulunmuştur. Denek iki beceriye yönelik öğretim toplu yoklama oturumları sona erdikten sonra 7-14-21 gün sonra öğretilen becerinin %100 düzeyinde devam ettiğini; farklı ortam, farklı araç-gereçlerle ve farklı zamanda beceriyi genelleyerek gerçekleştirmiştir.(Bkz.Şekil-3).

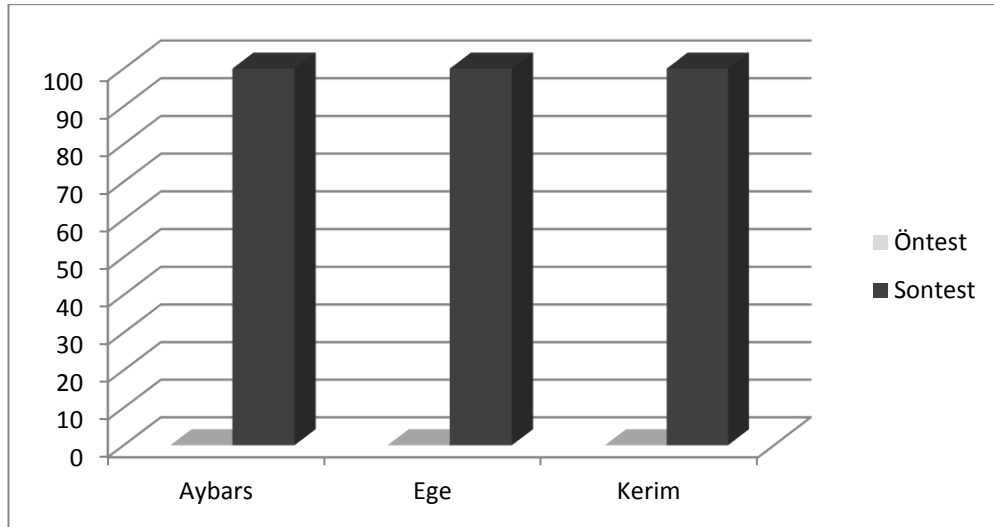
1Nolu denek Aybars'ın makarna pişirme becerisinde öğretim, yoklama, izleme ve genelleme verilerine yer verilmiştir. Makarna pişirme becerisine ilişkin veriler, veri kayıt formu aracılığıyla toplanmıştır. Aybars'ın birinci günlük yoklama evresinde makarna pişirme becerisini ilk günlük yoklama oturumunda %95,5, ikinci günlük yoklama oturumunda %97,7, üçüncü günlük yoklama oturumunda % 93,33, dördüncü günlük yoklama oturumunda 95,55, beşinci günlük yoklama oturumunda

%97,5, altıncı, yedinci, sekizinci ve dokuzuncu günlük yoklama oturumunda doğru tepki yüzdesini % 100 doğrulukta sergileyerek ölçütü karşılamıştır. Denekte öğretim oturumları sonucunda makarna pişirme becerisine yönelik ölçüt karşılandığından öğretim oturumları sona erdirilmiştir. Öğretim oturumları sırasında deneğin tepkide bulunmama becerisi için 4 oturum ve yanlış tepkide bulunması durumunda 2 oturum için video klip ikinci kez izlettirilmiştir. Bu öğretim oturumlarında suyun kaynama süresi 180 dakika, makarnanın pişme süresi için 108 dakika sürmüştür.

Denek iki beceriye yönelik öğretim, toplu yoklama oturumları sona erdikten sonra 7, 14, 21 gün sonunda düzenlenen izleme oturumlarında Aybars ölçütü %100 karşılar düzeyinde tepkide bulunmuştur. Bu bulgular doğrultusunda Aybars video ile model olma öğretim oturumları sonunda makarna pişirme becerisini %100 düzeyde gerçekleştirmiştir. Aybars'a öğretilen becerilerin farklı ortam, farklı zaman ve farklı araç-gereçlerle beceriyi genelleleyebildiği gözlenmiştir.(Bkz.Şekil-4)

Ön test-son test modeli kullanılarak gerçekleştirilen genelleme çalışması kişiler arasında yapılmıştır. Sucuklu yumurta pişirme ve makarna pişirme becerisine ilişkin genelleme oturumlarını uygulamacı yürütmüştür. 1nolu deneğin, tüm becerilere ilişkin öğretim, yoklama ve izleme oturumları sona erdikten sonra düzenlenen son test genelleme oturumlarında normal akran modelin sucuklu yumurta pişirme ve makarna pişirme becerilerinin öğretim öncesi ön testte %0 düzeyinde, öğretim sonrası son testte ise %100 düzeyinde ölçütü karşılar şekilde ortamlar arası, araçlar arası ve başka kişilere de genellemeyi gerçekleştirmişlerdir.

Kalıcılığı sağlanan davranışın öğretim ortamı dışındaki koşullara genelleleyebilme olasılığını arttırması nedeniyle önemlidir. (Tekin-İftar, 2012).

Şekil 1. Sucuklu yumurta pişirme becerisi genelleme oturumları doğru tepki yüzdeleri

4.3. İkinci Deneğe İlişkin Bulgular

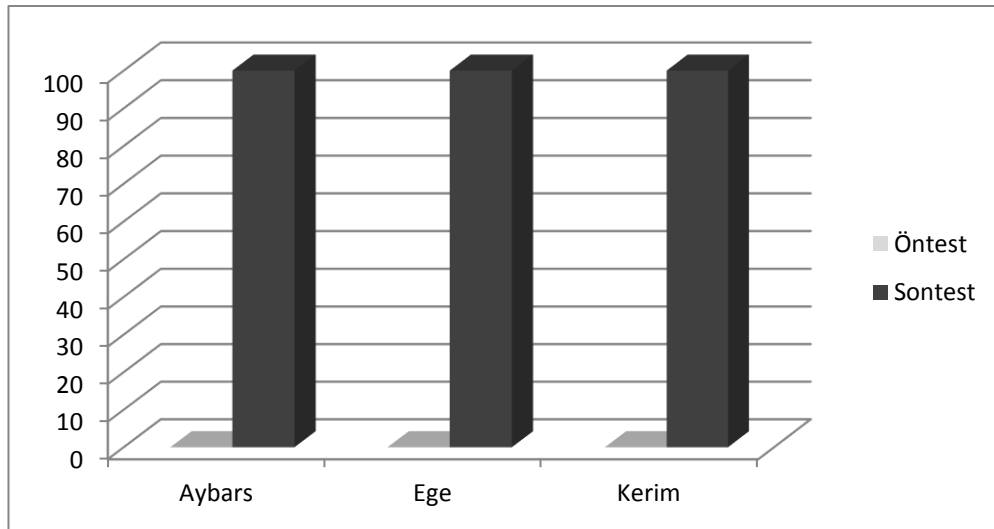
Araştırmaya katılan 2nolu deneğin yoklama, öğretim, izleme ve genelleme verilerine yer verilmiştir. Ege'nin sucuklu yumurta pişirme becerisine ilişkin veriler veri kayıt formu aracılığıyla toplanmıştır. Ege'nin birinci günlük yoklama evresinde sucuklu yumurta pişirme becerisinin ilk oturumunda, %93,5, ikinci günlük yoklama evresinde, %96,8, üçüncü günlük yoklama oturumunda, % 100 doğruluk sergileyerek altı oturum sonunda %100 ölçütü karşılamıştır. Denek öğretim oturumları sırasında tepkide bulunmama becerisi için 2 oturumda video ikinci kez izlettirilmiştir. Bu öğretim oturumları 43 dakika, 23 saniye sürmüştür.

Denek iki beceriye yönelik öğretim, toplu yoklama oturumları sona erdikten sonra 7-14-21 gün sonunda düzenlenen izleme oturumlarında Ege ölçütü %100 karşılar düzeyde tepkide bulunmuştur. Bu bulgular doğrultusunda Ege video ile model olma öğretim oturumları sonunda sucuklu yumurta pişirme becerisini %100 düzeyde gerçekleştirmiştir. Ege'ye öğretilen becerilerin farklı ortam, farklı zaman ve farklı araç-gereçlerle beceriyi genelledebildiği görülmüştür.(Bkz. Şekil-3)

Araştırmaya katılan 2nolu deneğin yoklama, öğretim, izleme ve genelleme verilerine yer verilmiştir. Ege'nin makarna pişirme becerisine ilişkin verilerde birinci günlük yoklama evresinde ilk oturumda %77,7, ikinci günlük yoklama oturumunda %95, üçüncü günlük yoklama oturumunda %97,7,dördüncü günlük yoklama

oturumunda %100 doğruluk sergileyerek dört oturum sonunda %100 doğruluk sergileyerek dört oturum sonunda %100 ölçütü karşılamıştır. Denek makarna pişirme becerisini toplam yedi oturum sonunda ölçütü karşılar düzeyde (%100 doğru tepki) gerçekleştirmiştir. Öğretim oturumları sırasında deneğin tepkide bulunmama becerisi için 3 oturumda video ikinci kez izlettirilmiştir. Bu öğretim oturumlarında suyun kaynama süresi 140 dakika, makarnanın pişme süresi için 84 dakika sürmüştür.

Denek iki beceriye yönelik öğretim, toplu yoklama oturumları sona erdikten sonra 7-14-21 gün sonunda düzenlenen izleme oturumlarında Ege ölçütü %100 karşılar düzeyde tepkide bulunmuştur. Bu bulgular doğrultusunda Ege video ile model olma öğretim oturumları sonunda makarna pişirme becerisini %100 düzeyde gerçekleştirmiştir. Ege'ye öğretilen becerilerin farklı ortam, farklı zaman ve farklı araç-gereçlerle beceriyi genelleyeabildiği görülmüştür.(Bkz. Şekil-4)

Şekil 2. Makarna pişirme becerisi genelleme oturumları doğru tepki yüzdeleri

4.4. Üçüncü Deneğe İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan 3 nolu deneğin günlük yaşam becerilerinin öğretim ve yoklama oturumlarında denek birinci gün sucuklu yumurta pişirme becerisinin günlük yoklama oturumunda %96'sı ikinci oturumda, üçüncü oturumda, dördüncü ve beşinci oturumda yoklama oturumlarında beceriyi %100 doğrulukta ölçütü karşılanmıştır. Ölçüt karşılandıktan sonra düzenlenen toplu yoklama oturumlarında beceri %100 karşılanmıştır. Denek sucuklu yumurta pişirme becerisini 5 oturumda ölçüt karşılar düzeyde gerçekleştirmiştir. Yapılan öğretim oturumları 42 dk. 42 sn.

sürmüştür. Deneğin oturumlarda yanlış tepkisine karşılık 1 öğretim oturumunda video klip ikinci kez izlettirilmiştir.

Denek iki beceriye yönelik öğretim, toplu yoklama oturumları bittikten sonra 7, 14, 21 gün sonunda düzenlenen izleme oturumlarında sucuklu yumurta pişirme becerisini (%100) gerçekleştirmiştir (Bkz. Şekil 3).

Makarna pişirme becerisi öğretim oturumuna katılan üçüncü denek Kerim'in yoklama öğretim, izleme ve genelleme verilerine yer verilmiştir. Öğretim ve tepki yüzdeleri aşağıda gösterilmiştir. 3 nolu denek makarna pişirme becerisi günlük yoklamasında %95, 55, ikinci günlük yoklama oturumunda %97, 07 üçüncü günlük yoklama oturumunda %98, 33, dördüncü, beşinci ve altıncı oturum sonunda beceriyi %100 doğru tepki yüzdesinin olduğu görülmüştür. Bu öğretim oturumları toplam suyun kaynama süresi, 140, makarnayı pişirme süresi ise 84 dakika sürmüştür. Öğretim oturumları süresinde tepkide bulunmama becerisi için 2 oturum sürecinde videonun ikinci kez izlettirilmesi sağlanmıştır.

3. Denek Kerim iki beceriyi öğretim, toplu yoklama oturumları sonrasında 7, 14, 21 gün sonra düzenlenen izleme ve genelleme oturumlarında Kerim'in makarna pişirme becerisinin doğruluk düzeyinde %100 gerçekleştirmiştir. Kerim'e öğretilen becerilerin farklı ortam, farklı araç-gereç ve farklı zaman da beceriyi genelledebildiği gözlenmiştir (Bkz. Şekil 4).

4.5. Araştırmanın Sosyal Geçerlilik Bulguları

Sosyal geçerlilik uygulamalı davranış analizindeki gerçekleştirilen bir araştırma veya uygulama çalışmasının sosyal anlamda önemini ve etkilerini değerlendirebilmek amacıyla bu alanda çalışan araştırmacılar sosyal geçerlilik kavramını ortaya koymuşlardır (Kazdin, 1997; Wolf, 1978).

Sosyal geçerlilik; uygulamalı davranış analizi davranışsal yaklaşıma dayalı kuramların öne sürüldüğü ilkeleri sistematik biçimde uygulayarak sosyal açıdan önemli davranışları değiştirmeyi amaçlayan disiplindir (Alberto ve Troutman, 2009; Baer, Wolf ve Risley, 1968; Kırcaali-İftar ve Tekin, 1997). Sosyal açıdan önemli olduğu düşünülen davranışları değiştirmek amacıyla planlanan uygulamaların bireyin kendisinin yanı sıra yakın çevresinde bulunan davranışın sonuçlarından haberdar

olan bireyler etkilenmektedir. Bu amaçla davranış değiştirme süreci ile ilişkili olan bireyler üzerinde bir takım sosyal etkiler yaratmaktadır. Bu sosyal etkilerin yöntemlerin ortaya koyduğu olumlu etkileri görüldükçe ve diğer kişilerde bu yöntemleri kullanmayı tercih edebilmektedir. Diğer yandan kazandırılan davranış değişikliği bireylerin yaşam kalitelerinin olumlu yönde etki etmesiyle gerçekleşmektedir.

Bireyin yaşamında işlevsel bir yere sahip olması nedeniyle önemli olan becerilerin sürdürülebilir; dolayısıyla, bu özellikteki davranışları öğretmeyi amaçlayan çalışmalarında sosyal olarak anlamlı bulunacağı düşünülebilir. Ayrıca sürdürülebilir olan bazı davranışlar daha karmaşık davranışların öğretilmesinde kolaylaştırabilir. Bu yönüyle de sürdürülebilirliğin sağlanabildiği uygulamaların sosyal açıdan önemli etkiler yaratması beklenebilir (Vuran ve Sönmez, 2008).

4.6. Ailelerin Görüşlerine Yönelik Sosyal Geçerlilik Bulguları

Araştırmada, iki anne bir babanın hedef becerilerin önemine ve işlevselliğine, hedef becerilerin öğretiminde kullanılan video ile model olma yönteminin uygunluğuna ve işlevselliğine elde edilen bulgulara yönelik görüşleri alınmıştır.

İki anne bir baba sucuklu yumurta pişirme ve makarna pişirme becerilerinin günlük yaşam becerileri arasında öncelikli beceriler olduğunu belirtmişlerdir.

Çocuklarının bu becerileri öğrenmelerinde ileriki yaşantılarında onları daha bağımsız birey yapacağını ve diğer mutfak becerilerinde olumlu gelişmelerle becerilerini destekleyeceği görüşüne yer vermişlerdir.

Videoyla model olma yönteminin elverişli, pratik ve kısa ürede başarı sağlayan bir yöntem olduğunu ve ailelerin bu yöntemi kullanarak evde daha farklı becerilerin öğretimini yapabileceklerini belirtmişlerdir.

İki anne bir babanın çocuklarında davranışları üzerindeki değişikliği şöyle belirtmişlerdir.

Aile bireyleri ve çevrelerindeki çok olumlu tepkiler ve övgüler aldıklarını ve bunun sonucunda kendine güvenlerinin arttığı günlük yaşam becerilerinin ve öz bakım becerilerinde sergilerken daha dikkatli davrandıklarını belirtmişlerdir.

Aileler video ile model olma yönteminin hızlı, etkili ve güvenli bir yöntem olduğunu bu yöntemi kullanarak farklı becerilerin öğretimi hazırlanarak çocuklarına kazandırılabilceği görüşlerine yer vermişlerdir. Bu çalışmanın hem kendilerini hem de çocuklarını çok mutlu ettiğini çalışmanın hoşla gitmeyen bir tarafı olmadığını olumuz hiçbir durum sergilenmediğini belirtmişlerdir (EK-10).

4.7. Sınıf Öğretmeninin Görüşlerine Yönelik Sosyal Geçerlilik Bulguları

Araştırmada, üç öğretmenin hedef becerilerin önemine, işlevselliğine, video ile model olma yönteminin uygunluğuna ve işlevselliğine yönelik görüşleri alınmıştır.

Sınıf öğretmenleri sucuklu yumurta pişirme ve makarna pişirme becerilerinin öncelikli beceriler olduğunu ve bu becerilerin kazandırılmasında ergenlerin ileriki yaşantısında kendilerini daha bağımsız kılacağını belirtmişlerdir. Ergen bireylerin farklı zamanlarda, farklı becerileri kazanabileceklerini, edindikleri bu becerileri ev ortamında sergilediklerinde, aile bireylerinden ve çevrelerinden gelen olumlu tutumlar, övgüler kendilerinin günlük yaşam becerileri ve öz bakım becerilerini de geliştirmede etkili olacağını ifade etmişlerdir. Bireylerin yaşam kalitesini arttıracaklarını ve bireyler için videoyla model olma yönteminin hedef becerilere uygun, beceriyi kazandırmada etkili, hızlı ve kalıcı bir yöntem olduğunu belirtmişlerdir. Bu pratik ve elverişli yöntemi kullanarak okullarda beceri öğretimi ve davranış problemi üzerinde öğretim yapabileceklerini ifade etmişlerdir.

Deneklerin sucuklu yumurta ve makarna pişirme becerilerini öğrenmeleri ergenlerin kendilerine güvenlerini arttığını, kendileriyle gurur duyduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca yemek pişirme becerileri diğer akran arkadaşları için iyi bir model olmuştur. Diğer öğretmenleri de (MEB okullarında) deneklerin beceri öğretimi için övgü ile bahsetmişlerdir.

Yapılan bu çalışmada sistemli ve kurallı beceri öğretiminin öğrenciler üzerinde çok etkili olduğunu, öğrencilerinin sucuklu yumurta ve makarna pişirme becerilerini yerine getirmenin verdiği öz güven duygusu ile farklı türde günlük yaşam becerilerini hazırlayabilecekleri cesaretini kazandırmıştır. Kazandıkları becerileri kendi mutfaklarında ve rehabilitasyon merkezinde sergilemekten mutlu olduklarını ifade etmişlerdir (EK-9).

4.8. Deneklerin Görüşlerine Yönelik Sosyal Geçerlilik Bulguları

Araştırmada üç bireyin hedef becerilerin önemine, işlevselliğine ve kazandıkları hedef becerilerin öğretiminde kullanılan video ile model olma yönteminin kendilerine uygunluğuna ve uygulanabilirliğine ilişkin elde edilen bulgular doğrultusunda görüşleri alınmıştır. Araştırmanın sona ermesinden sonra “Sosyal Geçerlilik Formu” uygulanmıştır. Deneklere yöneltilen açık uçlu sorularda verdikleri yanıtlar ile bu çalışmanın sonucunda günlük yaşam becerilerinde farklı ne tür yiyecekler hazırlayabileceklerini belirtmişlerdir. Deneklerin hazırlanan sorulara verdikleri cevaplar aşağıda belirtilmiştir.

- ❖ Makarna pişirme becerisini kazandıktan sonra farklı ne tür yiyecekler pişirebilirsin?

Denek 1: Pilav, tarhana çorbası, paket çorba pişirebilirim.

Denek 2: Ezogelin çorbası, tarhana çorbası, mercimek çorbası pişirebilirim.

Denek 3: Kuskus, tarhana çorbası ve paket çorba pişirebilirim. Tam tersi işlem yaparak (pirinci yağda kavurarak) makarna gibi pilav pişirebilirim.

- ❖ Sucuklu yumurta pişirme becerisini kazandıktan sonra farklı ne tür yiyecekler pişirebilirsin?

Denek 1: Sucuk, sade yumurta pişirebilirim.

Denek 2: Sade yumurta pişirebilirim.

Denek 3: Pastırmalı sucuk, kaşarlı yumurta, sade yumurta pişirebilirim. Yumurta haşlayabilirim.

- ❖ Video ile model olma yöntemini kullanmak sana başka ne tür yiyecekler pişirme becerisi kazandırabilir?

Denek 1: Haşlama tavuk, but pişirebilirim.

Denek 2: Pilav, bezelyeli patates yemeği pişirebilirim.

Denek 3: Sebze yemeği (Konserveden oluşan) pişirebilirim.

Deneklerin video ile model olma yöntemini kullanarak uygulanabilir olduğunu görmeleri, ergen deneklerin kazandıkları güven ile farklı türde günlük yaşam

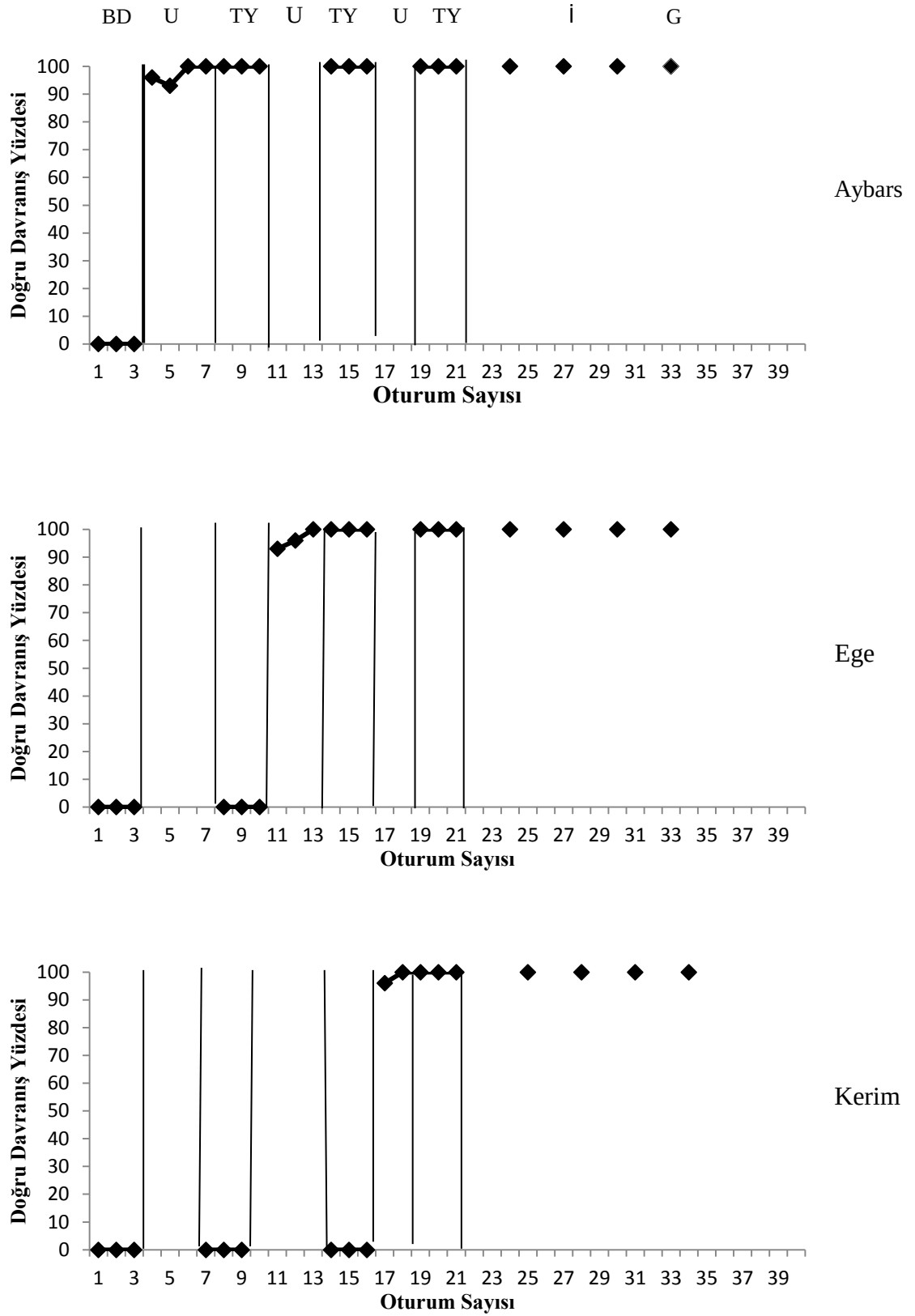
becerilerini uygulayabilme cesaretini arttırmıştır. Bağımsız olarak sucuklu yumurta ve makarna pişirme becerileri kazanmaları kendilerine daha çok güvenmelerini, kendileriyle gurur duymalarını ve bu becerileri başardıkları için çok mutlu olduklarını ifade etmişlerdir.

Bu formun amacı araştırmaya katılan öğrencilerin öğrenmiş oldukları becerileri farklı yiyecekler hazırlayarak genelleyebildiklerine ilişkin görüşlerini belirtmişlerdir (EK-11).

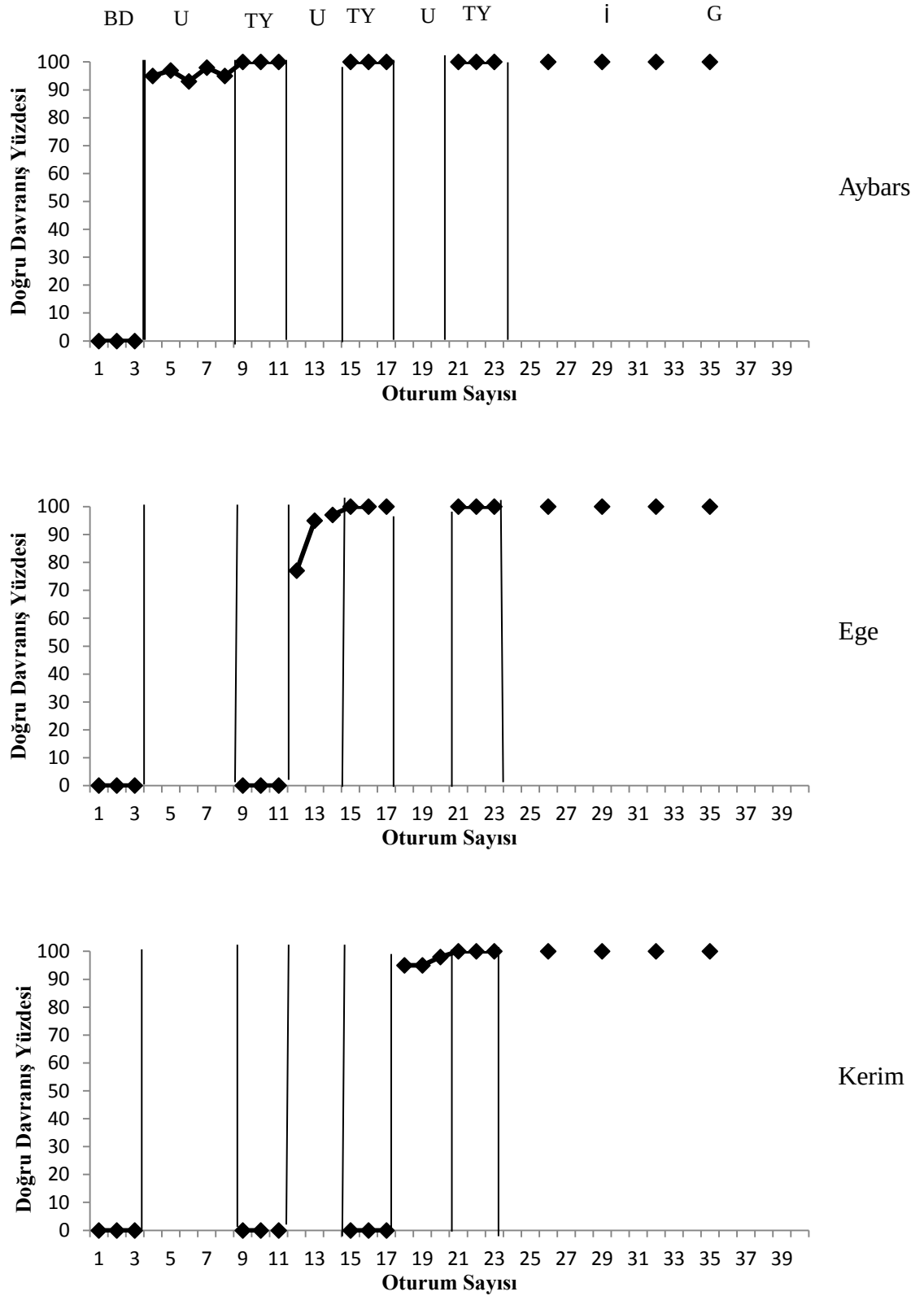
Hedef Belirleme: Video modelle öğretim uygulaması öncesinde OSB'li bireylere öğretilecek becerinin belirlenmesi için bireyin güçlü ve zayıf yönleri hakkında çevresel değerlendirmelere başvurulmuştur. Okul, rehabilitasyon öğretmeni ve ailesinden elde edilen verilere dayalı olarak birey için belirlenen hedef becerisi için beceri analizi oluşturulmuştur.

Hedef becerilerin nesnel, gözlenebilir ve ölçülebilir bir biçimde tanımlanması gerekir (Heflin ve Alaima, 2007). Hazırlanan video klipte OSB'li bireyin çalışacağı becerinin ortamı, model akranın çekim yapıldığı ortamla aynı olmasına özel gösterilmiştir. Videonun çekim süreleri deneklerin erkek OSB'li bireyler olması sebebiyle akran model, öğretim beceri basamakları hızını dikkate alarak beceri basamaklarını normal öğretim hızından daha yavaş yapmaya özen göstermiştir.

Uygulama öncesi uygulamacı deneklere her bir video klibin en az bir kez izleme fırsatı vermiştir. Denekler basamağı yanlış sergilediğinde ya da tepkisiz kaldığında videonun tekrar izlenmesi fırsatı sağlanmıştır.

Şekil 3: Aybars, Ege ve Kerim'in sucuklu yumurta pişirme becerisini öğrenme düzeylerine ilişkin başlama düzeyi (BD), uygulama (U), izleme (İ) ve genelleme (G) verileri

Şekil 4: Aybars, Ege ve Kerim'in makarna pişirme becerisini öğrenme düzeylerine ilişkin başlama düzeyi (BD), uygulama (U), izleme (İ) ve genelleme (G) verileri

BÖLÜM V

SONUÇ ve TARTIŞMA

Bu araştırmada, OSB’li bireylere günlük yaşam becerilerinin (sucuklu yumurta pişirme, makarna pişirme) öğretiminde video ile model olma öğretim yöntemine dayalı olarak hazırlanan öğretim programının, etkililiği incelenmiştir. OSB’li bireylerin sucuklu yumurta pişirme ve makarna pişirme becerilerini kazanmalarında ve bu becerileri koruyabilmelerinde etkili olup olmadığı incelenmiştir.

Araştırmada günlük yaşam beceri öğretim programının hazırlanmasında video ile model olma yöntemi temel alınmıştır. Bu modelin tercih edilmesinin sebebi deneklerin, ailelerinin, öğretmenlerinin ve kendilerine kazandırılacak hedef becerilerinin önemine dikkat çekilerek bilgi alınmıştır.

Araştırmaya özel eğitim ve rehabilitasyon merkezine devam eden 17-20 yaş arasında değişen OSB’li bireyler katılmıştır. Video modeli ile öğretim programı görsel ve işitsel duyulara dayalı olması, görsel ve işitsel açıdan etkinliğe kendini yöneltebilen, verilen 5-6 kelimelik yönergeyi yerine getirebilen, ev, araç-gereçleri tanıyıp tanımlayan ve kullanabilen bireylerin bu araştırmada denekler için ön koşul beceriler olarak belirlenmiştir.

Çocukların sadece küçük bir ekrana bakarak izledikleri becerileri dikkatlerinin dağılmasının en aza indiği görülmüştür. (Pierce ve Schreibman, 1994). Bireylerin kendilerinin yaptığı bir yemeği yiyerek kendi kendilerine ödül vermeleri ağırlanmış böylece kendilerini değerlendirme ve ödüllendirme yönünden gelişmeleri de sağlanmıştır. (Schreibman ve diğerleri, 2000).

Ailelerin çocuklarını korumacı tutumlarından dolayı deneklerin mutfakta herhangi bir yemek pişirmelerine fırsat verilmemesi sonucunda deneklerin sucuklu yumurta ve makarna pişirme becerisine büyük ilgi göstermişlerdir. İzledikleri videodan normal akran modelin sergilediği basamağı, akranından önce yapılması deneklerin motivasyonlarını yüksek tutmaları sebebiyle hızlı ve kalıcı bir öğretim oturumu gerçekleştirmişlerdir.

Bandura sosyal ve öğrenme modelinde bireylerin kendi yaş ve kendi cinsiyetindeki akranlarında öğrenmelerinin motivasyonu arttırdığını, öğrenmeyi kolaylaştırdığını ifade etmiştir.

Sucuklu yumurta ve makarna pişirme becerileri gibi ev içi becerilerin toplumda annelerin ve bayanların yapması gerekir düşüncesinin etkisini azaltmak amacıyla erkek öğrenci denekleri yer almıştır. Araştırmaya katılan erkek deneklerin kendi cinsiyetindeki bir bireyinde sucuklu yumurta ve makarna pişirme becerisini izleyerek bu becerileri kazanabileceklerini kanıtlamışlardır.

Günlük yaşam becerileri, kişinin içinde yaşadığı toplumsal yerleşim alanında başarılı olması için gereklidir. Bu becerilerin büyük çoğunluğu kendini geçindirebilecek bir iş bulması için de gerekli becerilerdir. Günlük yaşam becerileri ev içi becerileri (yemek hazırlama, yiyecek depolama, temizlik, giysi yıkama, ütü yapma, giysileri tamir etme, görünüşü düzeltme, yatak yapma, giyinme becerisi, telefon etme ve misafir ağırlama) olarak sınıflandırılmıştır (Varol, 2006), (Varol, 2010).

OSB’li bireylerin yetersiz olduğu günlük yaşam becerileri bireylere bağımsız yaşamı geçişte gerekli görülen toplumsal uyumlu, üretken kendine güvenen bireyler olmaları için sucuklu yumurta ve makarna pişirme becerilerini kazanmaları deneklerin ileriki yaşamlarında bağımsız kılacağı, bu becerilerden sonra, ergenlerin evdeki diğer becerilerin uygulanmasında kolaylık sağlayacağını bu durumun ergenleri olumlu yönde etkilediği görülmüştür.

Araştırmada, öğretimi gerçekleştirilen günlük yaşam becerilerinin zincirleme beceriler olduğu göz önüne alındığında araştırma zincirleme becerilerin öğretiminin video ile model olmayla gerçekleştirildiği araştırma bulguları ile tutarlılık göstermiştir (Tekin-İftar, Kapan ve Akmanoğlu, 2010; Ergenekon, 2012; Avcıoğlu, 2013; Young, Cherry ve Davis, 2003; Lutzker ve Taubman, 2002).

Araştırmada kullanılan video kayıtları normal akranın sucuklu yumurta ve makarna pişirmesi OSB’li bireylerin kendisiyle aynı yaşta olan yaşıtını model almışlardır. Bandura sosyal öğrenme modelinde çocukların kendi yaş ve cinsiyetindeki akranlarından öğrenmelerinin motivasyon arttırarak öğrenmeyi kolaylaştırdığını ifade etmiştir.

Video ile model olma yöntemi kullanılarak OSB'li bireylerin günlük yaşam beceri öğretiminde ergenlerin ihtiyaç duyduğu bir beceri olmasına dikkat edilerek sucuklu yumurta pişirme ve makarna pişirme becerileri seçilerek kazandırılmıştır.

Video modeliyle yapılan öğretim yöntemi OSB'li bireylerin görsel algıya dayalı becerileriyle bütünleşerek görsel bir öğrenim olduğu için dikkatli ve çabuk sonuçlarla çalışan becerileri doğru bir şekilde sergilemişlerdir.

Video ile model olma, öğretimi doğal ortam içinde hazırlanan video programlarının sistemli şekilde, tekrarları sağlanarak öğrencinin sadece görsel veya işitsel uyarıcıya odaklanmasını sağlamaktır (Morgan ve Salzberg, 1992). Video ile öğretim modeli öğretim, öğretim sınıflarında, toplumsal yaşam alanlarında farklı ortamlarda uygulanmış ve becerilerin genellenmesinde çok etkin bulunmaktadır (Mechling ve diğerleri, 2003; Schreibman ve diğerleri, 2000).

Araştırmada; OSB'li üç ergen bireyin video ile model olma öğretim yöntemine dayalı günlük yaşam beceri öğretim programından yararlandıkları sucuklu yumurta ve makarna pişirme becerisini öğrendikleri ve koruyabildikleri görülmüştür. Uygulanan günlük yaşam beceri öğretim programının etkili olmasının önemli bir nedeni, öğretilen becerilerin öğrencilerin günlük hayatlarında bu becerilerden yoksun olması sebebiyle bağımsız yaşama geçişte gerekli görülen beceri alanlarında önemli bir yere sahip olan sucuklu yumurta ve makarna pişirme becerisi öğretilmeye çalışılmıştır.

OSB'li bireylerin çevreleri ve toplum içinde uyumlu üretken birey olarak bağımsız yaşamların sürdürebilmeleri nedeniyle her bireye toplumsal çevrede olumlu sonuçlar getirecek günlük yaşam becerileri için hazırlanan beceri öğretim programının etkili olduğu düşünülmektedir.

Video modeli ile öğretim programının görsel ve işitsel açıdan duylara dayalı olması ülkemizde farklı öğretim yöntemlerinin kullanılarak yapılan günlük yaşam becerilerinin öğretim yöntemlerinin dışında videoyla model olma yöntemi kullanılarak OSB'li bireylere günlük yaşam becerilerinin öğretiminde uygulanmıştır (Halisküçük, 2007; Öncül-Yücesoy-Özkan, 2010). Ancak bu araştırmaların sayısı sınırlıdır.

Video modeliyle öğretim yöntemi görsel algıya dayalı olduğu için ilgi ve dikkati arttırarak beceri basamaklarını tek tek izleyip yerine getirildiği için motivasyonu arttırdığı ve bundan dolayı öğrencilerin hoşuna giden bir yöntem olduğu düşünülmüştür. OSB’li ergenlerin kendilerinin yaptığı bir yemeği yiyerek kendi kendilerine ödül vermeleri sağlamış, böylelikle kendilerini değerlendirme ve ödüllendirme yönünden gelişmelerde sağlanmıştır (Schreibman ve diğerleri, 2000).

Yapılan araştırmaya benzer çalışmalarda farklı tanıda olan zihinsel yetersizlik, down sendromu ve hafif mental retardasyon gibi farklı yetersizlik türünden olan özel gereksinimli bireylerle çalışılmıştır (Cavkaytar, 1998; Doğan, 2010; Çankaya, 2013; Saygın, 2009).

Ailelerin zihinsel yetersizliği ya da diğer ergenlere sahip olan çocukların çok korumacı yaklaşımlarından dolayı mutfak ortamına girmelerine izin vermedikleri gibi OSB’li bireylerde bu duruma maruz kalmaktadır. Bu çalışma ile öğrencilerin ev işlerini ve mutfaktaki yiyecek-içecek hazırlama becerilerini kazanmaları hem aile hem de çevrede diğer öğrencilere rol model olması nedeniyle öğrencilerin mutfaktaki ev işlerini yapmaya istekli oldukları düşünülebilir. Bunun için OSB’li bireylerinde normal bireylere tanınan fırsatlara sahip olmamaktadır (Vuran, 1989).

Deneklerin “suyun kaynama” basamağında beklerken mutfakta bulunan temiz mutfak araç-gereçlerini yerine yerleştirmeleri önemli görülmektedir. OSB’li bireylerin toplumda üretken, uyumlu ve yaratıcı insan olmaları için eğitimcileri ve ailelerin programları hazırlarken günlük yaşam becerilerinin eğitimi ve öğretimine öncelikli yer vermeleri gerektiği önemli görülmektedir.

Bu araştırma ve daha önceki araştırmalar dikkate alındığında şu sonuçlara varılmıştır. Video ile model olma, kolay ve maliyeti düşük bir öğretim yöntemidir. Bireysel eğitimde rahatlıkla kullanılabilecek niteliktedir. Bu öğretim yönteminin uygulanması sırasında ergen ya da yetişkin bireylerin hata yapma olasılıkları düşük olduğu için bireyde öz güven sağlayacaktır. Günlük yaşam becerileri ve öz bakım becerileri kazanımı = öz güveni sağlamasıdır. Bu bireylerin sosyal becerilerin gelişimi açısından her iki akran grubu içinde (normal gelişim gösteren bireyler) iletişim kurmayı sağlayıcı cesareti kazandırması bakımından önemli bulunmuştur.

Deneklerin video ile model olma yöntemini kullanarak uygulanabilir olduğunu görmeleri, ergen deneklerin kendilerine olan güveni ile farklı türde günlük yaşam becerilerini kazanabilecekleri cesaretini arttırmıştır. Bağımsız olarak sucuklu yumurta ve makarna pişirme becerileri kazanmaları deneklerin kendilerine daha çok güvenmelerini kendileriyle gurur duymalarını ve bu becerileri başardıkları için çok mutlu olduklarını ifade etmişlerdir.

Video ile model olma yönteminin çok etkili ve hedef becerilere uygun bir yöntem olup, evde, okulda ve diğer mekânlarda kullanılması için çok elverişli, çabuk ve pratik bir yöntem olarak görülmektedir.

Video ile model olma yönteminin yapılan benzer çalışmalara (Charlop-Christy ve diğerleri, 2000; Normen, Schuster, 2001; D'Anteno ve diğerleri, 2003) katılan deneklerin video modeli yönteminin kullanılması, benzer yaşlar ve ön koşul özelliklere sahip olan deneklerle video modeli ile öğretim programının beceriler üzerinde etkililiğini inceleyen araştırma bulgularıyla paralellik göstermişlerdir.

BÖLÜM VI

ÖNERİLER

6.1.Uygulamaya Yönelik Öneriler

1. Videoyla model olma yöntemi kolay bir yöntem olup, hızlı ve etkili öğretim için iyi bir yöntemdir. Videoyla model olma yönteminin öğretim, yöntem ve tekniklerini ayrıntılarıyla bilgi sahibi olmasını gerektirmemektedir. Bu nedenle öğretmen, öğretmen yardımcısı, anne-baba, gölge öğretmen ve bakıcı gibi kişilerin OSB’li bireylerin okullarında, rehabilitasyon merkezlerinde, OÇEM’lerde bulunan personel tarafından rahatlıkla kullanılabilir (Rehfeldt ve diğerleri, 2003).

OSB’li bireylere öğretim yapmak için tüm gelişim alanlarındaki yetersizlikleri (öz bakım, günlük yaşam becerileri, toplumsal yaşam davranışa yönelik eğitimi öğretim görüntüleri problemleri) hazırlanarak eğitime destek programlar geliştirilmesi önerilebilir.

2. Videoyla model olma yöntemi görsel ve yazılı materyallerin hazırlanmasıyla özel alt sınıflarda, rehabilitasyon merkezlerinde, özel eğitim okullarında çalışan öğretmenlerin kullanımına sunulabilir.

3. Günlük yaşam becerilerinin kazandırılmasında, davranış değiştirmek için becerinin yerine getirilme ve uygulamasını kameraya kaydedilerek uygulamacının bu kasetleri izleyerek öğretim yapması sağlanabilir.

4. Video modeliyle öğretim programının nasıl yapıldığı ve nasıl uygulanacağına ilişkin özel eğitim okullarında, OÇEM’lerde, alt sınıflarda ve rehabilitasyon merkezlerinde görev yapan öğretmenlere bilgilendirme semineri düzenlenebilir.

6.2.İleri Uygulamalara Yönelik Öneriler

1. Bu araştırmada ergen OSB’li bireylerle çalışılmıştır. Aynı çalışma küçük yaş grubu OSB’li çocuklarla yapılabilir.

2. Benzeri çalışma farklı ortamlarda ve farklı ortamlarda ve farklı günlük yaşam becerilerinin öğretimi ve genellenebilirliği için çalışılabilir.

3. Bu çalışmada elde edilen bulgulara hızlı ve çabuk öğretim yapılmasının olumlu olduğu düşünüldüğünde OSB'li bireylerde ikinci bir tanısı bulunan dikkat eksikliği ve hiperaktivitesi bulunan bireylerde farklı ortamlarda farklı becerilerin öğretimi yapılabilir.

4. Videoyla model olma yönteminin kazandırılacak olan becerinin uzmanlık gerektirmeden beceriyi her ortamda kolaylıkla çalışılması bu öğretim modelinin verimliliği arttıran bir yöntem olarak ifade edilmiştir. Videoyla model olma yöntemine dayalı günlük yaşam beceri öğretimi ile karşılaştırılması, etkililik ve verimlilik açısından daha bilimsel bulgular elde edilecektir.

Bu nedenle videoyla model olma yönteminin diğer öğretim yöntemleriyle karşılaştırılarak tasarlanacak çok yeni araştırmalara öncülük etmesi önerilebilir.

KAYNAKÇA

- American Psychiatric Association (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders Fifth Edition (DSM-5)*. American Psychiatric Publishing. Washington DC, London England.
- Amerika Psikiyatri Birliği (2001). *Psikiyatride Hastalıkların Tanımlaması ve Sınıflandırılması El Kitabı. Gözden geçirilmiş 4. baskı (DSM-IV-TR) E. Köroğlu (2000'den çev.)* Ankara Hekimler Yayın Birliği.
- Arthur L. Beaudet (2011) Known and possible roles of epigenetics in autism. Amaral, Dawson ve Geshwind (Ed.) *Autism spectrum disorders*. Oxford University Press.
- Baron-Cohen S, Wheelwright S, Skinner, R, Martin, J& Clubley, E (2001). The autism-spectrum quotient (AQ): evidence from Asperger syndrome/high-functioning autism, males and females, scientists and mathematicians. *Journal of Autism and Developmental Disorders*. 31 (1):5-17.
- Baron-Cohen S., Campbell R., Karmiloff-Smith A., Grant J., Walker J. (1995) Are children with autism blind to the mentalistic significance of the eyes? *British Journal of Developmental Psychology*. 1995;13:379–398.
- Beeci, T. Z, (2013). *Sembol Temelli İletişim Programı*.(B.Özyet, Uyr). Buz Çocuk, İstanbul.
- Cavkaytar, A, (1998). Zihin Engellilere Özbakım ve Ev İçi Becerilerinin Öğretiminde Bir Aile Eğitimi Programının Etkililiği, Yayınlanmamış Doktora Tezi. *Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Cavkaytar, A., Ardıç, A., Özbey, F., Sönmez Kartal, M., Özdemir, O., Aksoy, V., (2015). *Özel Eğitimde Aile Eğitimi ve Rehberliği*, (Ed.) Atilla Cavkaytar. Vize Yayıncılık.

- Charlop-Christy, M. H, Loc, L, Freeman, K, A. (2000). A comparison of video modeling with in vivo modeling for teaching children with autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 30 (6), 2000, 537-552.
- Charlop-Christy, Marjorie H ve Milstein Janice P. (1989). Teaching autistic children conversational speech using video modeling. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 22 (3), 275-285.
- Cihak, D., Fahrenkroq, C., Ayres, K. M., & Smith, C. (2009). The use of video modeling via a video iPod and a system of least prompts to improve transitional behavior for students with autism spectrum disorders in the general education classroom. *Journal of Positive Behavior Interventions*, 19,1-13.
- Ergenekon, Y. (2012). Otizmli Çocuklara Videoyla Model Olma Kullanılarak Ev Kazalarında Basit İlk Yardım Becerilerinin Öğretimi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12 (4) 2739-2766.
- Halisküçük, E. S. (2007). Zihinsel Yetersizliği Olan Öğrencilere Makarna Pişirme Becerisinin Öğretiminde Video Modelin Etkililiği. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). *Abant İzzet Baysal Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Bolu.
- Kanner L (1943) Autistic disturbance of affective contact. *Nervous Child* 2 :217-250.
- Kırcaali-İftar, G. (2007). *Otizm Spektrum Bozukluğu*. İstanbul: Daktylos Yayınları.
- Nikopoulos, C. K., & Kenan, M. (2003). Promoting social initiation in children with autism using video modeling. *Behavioral Interventions*, 18, 87-108.
- Rapin I, (2011) Autism Turns 65: A neurobiologist's bird's eye view. Amaral, Dawson ve Geschwind (Ed.) *Autism spectrum disorders*. Oxford University Press.
- Resmi Gazete, (2000). *MEB. 23937 sayılı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği*, 18 Ocak 2000.

- Sucuoğlu, B. & Kuloğlu-Aksaz, N, (1992). Otistik çocuklara bağımsız yaşam becerilerinin kazandırılması. *Psikoloji Dergisi*, 7, (27), 15-26.
- Tekin-İftar, E. (2012). Eğitim ve Davranış Bilimlerinde Tek-Denekli Araştırmalar. *Türk Psikologlar Derneği Yayınları*. Ankara.
- Varol, N., (2005) Beceri Öğretimi ve Özbakım Becerilerinin Kazandırılması. *Kök Yayıncılık, Ankara*.
- Varol, N. (2004). Öz bakım Becerilerinin Öğretimi. *Ankara: Kök Yayıncılık*
- Alter, M. Ve Gottielo, J. (1987). "Educating for social skills." *Advences inspecial Education*.
- Vol. 6, 1-61. Akt. Sucuoğlu, Bülbin ve Aksazkuloğlu, Neslihan. "Otistik Çocuklara Bağımsız.
- Yaşam Becerilerinin Kazandırılması" *Psikoloji Dergisi*, Cilt: 7, sayı: 27, 1992 Birinci Basım. *Ankara: Nobel Yayınları*, 2001.
- Maino, Liana ve Minenda, pat. "Effects of video modeling and video feed back on peer directed social language skills of a child with autism," *Journal of peritime Behavior Interventions*, 8 (2), 2006, 106-118.
- McCoy, K, & Hermansen, E. (2007). Video modeling for individuals with autism: A review of model types and effects. *Education and Treatment of children*, 30(4). 183-213.
- Öncül, N., Yücesoy-Özkan, Ş. (2010). Orta ve İleri Düzeyde Zihinsel Yetersizliği Olan Yetişkinlere Videoyla Model Olma Kullanılarak Günlük Yaşam Becerilerinin Öğretilmesi.
- Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 10, (3), 143-156.
- Sani-Bozkurt, S. (2011). Otizmli Çocuklara Rol Oyun Becerilerinin Öğretiminde Akran ve Yetişkin Modelin Kullanıldığı Video Modelin Etkililiği ve Verimliliği. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). *Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Eskişehir*.

- Sucuoğlu, B. (2010). Zihinsel Engelliler ve Eğitimleri. (3. baskı). B. Sucuoğlu (Ed.), Zihin Engelli Bireylerin Özellikleri İçinde (S.120-168). *Ankara: Kök Yayıncılık*.
- Bandura, A., & Watters, R. H (1963), social learning and imitation, New York, NY: Holt, Rine hort and Winston.
- Bellini, S., Akullion, J., & Hopf, A. (2007). Increasing social engagement in young children with autism spectrum disorders using video self-modeling. *School Psychology Review*, 36 (1), 80-90.
- Corbett, A. B. (2003). Video modeling: A window into the world autism, *The Behavior Analyst Today*, 4 (3), 367-377
- Çiftçi Tekinarslan, İ. (2010). Özel Eğitim Gereksinimi olan öğrenciler ve Özel Eğitim (2. baskı). İbrahim Diken (Ed.), zihinsel yetersizliği olan öğrenciler içinde (s11-28). *Ankara; Pegem Akademi*.
- Mac Donald, Rebecca, clark, Michelle, Garrigan Elizabeth ve Vangala, Madhuri. “using video modeling with autism”, 20 (4), 2005, 225-238.
- Corbett, A. B. (2003). Video modeling: A window into the world autism, *The Behavior Analyst Today*, 4 (3), 367-377.
- Göç, V. (2014). Özel Gereksinimli Öğrencilere Günlük Yaşam Becerilerinin Kazandırılmasında Video ile Model Olma Yönteminin Etkililiği. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) *KKTC Yakın Doğu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Lefkoşa*.
- Joshi G, Biederman J, Wozniak J ve ark. (2012) Response to second generation antipsychotics in youth with comorbid bipolar disorder and autism spectrum disorder. *CNS Neurosci Ther*. Jan; 18 .(1): 28-33.
- Huke V, Turk J. Saeidi ve ark. (2013) Autism spectrum disorders in eating disorder populations; a systematic review. *Eur Eat Disord Rev*. Sep; 21 (5): 345-51.
- Kelly E, (2011) Language in ADS. *The Neuropsychology of Autism* (ed: Deborah Fein) Oxford University press.

- Person R, Zhang X, Kims ve ark. (2011) Know and possible roles of epigenetics in autism. Autism spectrum disorders (ed: Amaral, Dawson ve Geshwind) Oxford University press.
- Kanner L. (1943) Autistic disturbance of affective contact. *Nervous child* 2; 217-250.
- İncekaş S, Baykara B, Demiral Y. ve ark. (2009) Çocukluk Otizmini Derecelendirme Ölçeği Türkçe Formunun geçerlik ve güvenirlik çalışması 19. Ulusal Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Kongresi Özet Kitabı, 14-17 Nisan 2009, Antakya, 2009.
- Goodlin-Jones BL, Tank, K, Liu J (2008) Sleep patterns in preschool-age children with autism, developmental delay, and typical development. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*. Aug; 47 (8): 930-8.
- Smith T. (2011). Applied Behavior Analysis and Early Intensive Behavioral Intervention Autism Spectrum disorders (ed: Amaral, Dawson, Geshwind) Oxford University press.)
- Bellini S, Akullian J (2007) A meta analysis of video modeling and video self-modeling intervention for children and adolescents with autism spectrum disorders. *Exception and children* 73, 264-287.
- Schreibman L. Ingersol B (2011). Naturalistic Approaches to early behavioral intervention. Autism spectrum disorders (ed: Amaral, Dawson, Geshwind) Oxford University press.
- Kishi da, Y., & Kemp, C (2009) The engagement and interaction of children with autism spectrum disorders in segregated and inclusive early childhood center-based settings. *Top; CS in Early childhood. Special Education*, 29, 105-118.
- Cheng, Y. & Ye, J. (2010) *Exploring The Social Competence of Students Autism Spectrum Conditions. Computers & Education* 54, 10 68-10 77.
- Stichter, J. P., Laffey J.Y Galyen, K & Herzog M. (2013) Social Delivering the social competence Intervention for Adolescents (SCK-A) in a 3D virtual

Learning Environment for Youth with High Functioning Autism. *Autism Dev Disord.* 44; 417-430 DOI | 10.1007 / S 10 803-013-1881-0.

Yanardağ, M., Akmanoğlu, V., Yılmaz, I. (2013). The Effectiveness of video prompting on teaching aquatic play skills for children with autism. *Disability & Rehabilitation*, 35 (1), 47-56.

Randell, T., Hall, M., Bizo, L. & Remington B. (2007). *DT Kid; interactive simulation software for The Journal of Autism and Developmental Disorders* 37 (4); 637-47.

Batu, S., & Kırcaali-İftar, 6. (2005). *Kaynaştırma*. Ankara: Kök Yayıncılık.

Oldershaw A, Hambrook D, Tchanturia K. ve ark. (2010) Emotional theory of mind and emotional awareness in recovered anorexia nervosa patients. *Psychosom Med* 72(1):73-9.

Walker VM, Vaz PC (2010) Recent studies on feeding problems in children with autism. *J Appl. Behav Anal.* Mar, 43 (1):155-9.

Lugnegard T, Hallerback MU, Gillberg C (2011) personality disorders and autism spectrum disorders; what are the connections? *Compr psychiatry*. May; 53 (4):333-40.

Hall, L, J. (2009). *Autism Spectrum Disorders from theory to practice*. New Jersey: Pearson Education Inc. Rogers, S.) , ve Dawson, G. (2010). *Early start Denver model for young children with autism; promoting language, learning and engagement* NY: The Guilford Press.

Koegel, L. K., ve Lazebnik. C. (2004) *Overcoming autism* New York: Penguin Group USA American Psychiatric Association (2012a). Proposed revisions,, APA DSM-5;A 05 Autism Spectrum Disorder [<http://www-dsm5.org/proposedrevisions/pages/proposedrevisions.aspx?rid=94>]

American Psychiatric Association (2012a). Proposed revisions,, APA DSM-5;A 05 Autism Spectrum Disorder, Severity [www.dsm5.org/proposedrevisionspages/proposedrevision.aspx?rid=94]

- Odom.S.L., Body, B., Hall, L, J., ve Hume, K. (2010). Evaluation of comprehensive tretment models for. *Journal of Autism and Developemental Disabilities*, 40, 425-437.
- Tekin-İftar. E. (2010) Sistematik öğretim. E, Tekin İftar (Editör). *Davranış ve öğrenme sorunu olan çocukların eğitimi* (3. baskı) Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.
- Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklar ve Eğitimleri (Ed.). Elif Tekin-İftar. 2. Bakı Vize Yayıncılık (Sayfa, 303-312).
- Darıca N, Pişkin Ü, Gümüşçü Ş. (1994) Otizm ve Otistik Çocuklar. Ankara: Basım.
- Grafik Kishida, Y., & Kemp, C (2009) The engagement and interaction of children with autism spectrum disorder in segregated and inclusive early child hood center-based settings. *Topics in Early childhood Special Education*, 29, 105-118.

EKLER DİZİNİ

EKLER

EK	<u>Sayfa No</u>
1. Anne-Baba İzin Formu.....	97
2. Öğretmen Görüşme Formu.....	99
3. Aile Görüşme Formu.....	105
4. Sucuklu Yumurta Pişirme Becerisi Yoklama, İzleme ve Genelleme Oturumları Veri Kayıt Formu.....	111
5. Makarna Pişirme Becerisi Yoklama, İzleme ve Genelleme Oturumları Veri Kayıt Formu.....	113
6. Makarna Pişirme Becerisi Öğretim Oturumu Veri Kayıt Formu.....	115
7. Sucuklu Yumurta Pişirme Becerisi Öğretim Oturumu Veri Kayıt Formu.....	117
8. Uygulama Güvenirliği Veri Kayıt Formu.....	119
9. Sınıf Öğretmenlerine Yönelik Sosyal Geçerlilik Formu.....	121
10. Ailelere Yönelik Sosyal Geçerlilik Formu.....	124
11. Öğrencilerin Kendilerine Yönelik Sosyal Geçerlilik Formu.....	126

ANNE-BABA İZİN FORMU

Fatma Merdan tarafından sürdürülen “**Otizm Spektrum Bozukluğu olan Bireylere Günlük Yaşam Becerilerinin Öğretilmesinde Video ile Model Olma Yönteminin Etkililiği**” konulu yüksek lisans tezinde;

Video ile model olma yöntemini kullanılarak çocuğuma makarna pişirme ve sucuklu yumurta pişirme becerilerinin kazandırılmasına, bu becerilerin öğretim ve izletim oturumlarının Sezgicem Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi’nde ve ev ortamında sürdürülmesine, araştırmanın güvenilirliğinin ortaya koyulabilmesi için çocuğumla yapılan tüm çalışma oturumlarının gizlilik esasına uyulması koşulu ile videoya çekilmesine, beceri öğretimi sonrasında genelleme oturumunun ise evimde gerçekleştirilmesine; araştırmayı sürdüren Fatma Merdan’ın tüm sorularıma yanıt vermesi koşulu ile bu çalışmanın çocuğum ile yukarıda belirtilen maddeler çerçevesinde sürdürülmesine **izin veriyorum.**

Bu çalışma, Yakın Doğu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Üstün Zekalılar Öğretmenliği Bölüm Başkanı Yrd. Doç. Dr. Deniz Özcan danışmanlığında sürdürülecektir.

Okul Müdürü:

Veli

İsim:

İsim:

İmza:

İmza:

**SEZGİCEM ÖZEL EĞİTİM VE REHABİLİTASYON MERKEZİ MÜDÜRLÜĞÜ İZİN
FORMU**

Fatma Merdan tarafından sürdürülen **“Otizm Spektrum Bozukluğu olan Bireylere Günlük Yaşam Becerilerinin Öğretilmesinde Video ile Model Olma Yönteminin Etkililiği”** konulu yüksek lisans tezinde;

Video ile model olma yöntemini kullanılarak öğrencilere makarna pişirme ve sucuklu yumurta pişirme becerilerinin kazandırılmasında, bu becerilerin öğretim ve izletim oturumlarının Sezgicem Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi’nde öğrencilerle sürdürülmesine, araştırmanın güvenilirliğinin ortaya koyulabilmesi için öğrencilerle yapılan tüm çalışma oturumlarının gizlilik esasına uyulması koşulu ile videoya çekilmesine, beceri öğretimi sonrasında genelleme oturumunun ise kurumumuzda gerçekleştirilmesine; araştırmayı sürdüren Fatma Merdan’ın bu çalışmanın öğrencileri ile yukarıda belirtilen maddeler çerçevesinde sürdürülmesine **izin veriyorum.**

Bu çalışma, Yakın Doğu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Üstün Zekalılar Öğretmenliği Bölüm Başkanı Yrd. Doç. Dr. Deniz Özcan danışmanlığında sürdürülecektir.

Okul Müdürü: İsim:

İmza:

Öğretmen Görüşme Formu

Öğrencinin Adı-Soyadı:

Tarih:../...../.....

Formu Uygulayanın Adı-Soyadı:

Öğretmenin Adı-Soyadı:

Formun Uygulama Amacı: Bu form öğrencinin öz bakım, günlük yaşam becerileri ve sosyal beceriler ile ilgili gereksinimlerini belirlemek amacıyla öğretmen görüşleri almak için uygulanacaktır.

Uygulama Yönergesi:

- Formun uygulama amacı uygulamacı tarafından öğretmene anlatılacaktır.
- Form maddeleri öğrencinin öğretmenine uygulamacı tarafından sorulacaktır.
- Öğretmenin her madde için verdiği cevaplar(+/-) olarak forma uygulamacı tarafından işlenecektir.
- Öğretmenin becerilerle ilgili verdiği bilgiler ise açıklamalar kısmına kaydedilecektir.

ÖZ BAKIM BECERİLERİ

Açıklama: Öz bakım becerileri, yemek yeme, kişisel bakım ve temizlik, giyinme gibi başlıklar altında toplanmıştır. Her bir beceri kendi içerisinde kolaydan zora doğru beceri basamaklarından oluşmaktadır. Bu yüzden öğretmen her bir başlıkta yer alan beceri basamaklarını öğrencisi bağımsız yapıyorsa ‘evet’, yapamadığını ifade ediyorsa ‘hayır’ sütununa işleyerek soruları cevaplayacaktır. Öğretmenin görüş belirtmesi durumunda açıklama kısmına yazılacaktır.

Çocuğunuzun giyinme becerilerindeki kazanımları verilmiştir. Bu kazanımlardan bağımsız yapabildiklerini işaretleyiniz. Yapamadıkları hakkında ne söyleyebilirsiniz?

Giyinme Becerileri	Evet/Hayır	Açıklama
1-Çıkarma		
Şapka		
Atkı		
Eldiven		
Pantolon		
Kazak		
Mont		
Ceket		
Soket çorap		
Ayakkabı		
Kemer		
Fermuar açar		
Düğme açar		
Çıtçıt açar		
Bağcıklı ayakkabı		
2-Giyinme		
Şapka		
Atkı		
Eldiven		
Pantolon		
Kazak		
Mont		
Ceket		
Soket çorap		
Ayakkabı		
Kemer		
Fermuar takar		
Düğme ilikler		
Çıtçıt kapatır		

Öğrencinizin yemek yeme becerilerindeki kazanımları verilmiştir.Bu kazanımlardan bağımsız olarak yaptıklarını işaretleyiniz.Yapamadıkları hakkında ne söyleyebilirsiniz?

Yemek Yeme Becerileri	Evet/Hayır	Açıklama
Eliyle yemek yer		
Bardakla sıvı içer		
Pipetle sıvı içer		
Kaşık kullanarak yemek yer		
Çatal kullanarak yemek yar		
Çatal ve bıçak kullanarak yemek yer		
Bıçak kullanarak ekmeğin üzerine yağ-peynir-bal-reçel sürer		

Öğrencinizin kişisel bakım ve temizlik becerilerindeki kazanımları verilmiştir.Bu kazanımlardan bağımsız olarak yaptıklarını işaretleyiniz.Yapamadıkları hakkında ne söyleyebilirsiniz?

Kişisel Bakım ve Temizlik Becerileri	Evet/Hayır	Açıklama
Elini yıkar		
Yüzünü yıkar		
Burnunu mendille temizler		
Ayağını yıkar		
Saçlarını tarar		
Dişlerini fırçalar		
Tırnağını keser		
Sakal traşı olur		
Banyo yapar		
Vücut kıllarını temizler		

SOSYAL BECERİLER

Açıklama: Sosyal beceriler, kendini tanıtır, sorulan sorulara yanıt verir. Günlük yaşamın gerektirdiği durumlarda teşekkür ve özür dileme kalıplarını kullanır. Gerekli durumlarda başkalarından yardım ister. Grup çalışmalarında sorumluluğunu yerine getirir. Zamanını verimli kullanır. Günlük yaşamda karşılaştığı probleme çözüm önerisi getirir. Günlük yaşamdaki tehlikelerin farkına varır. Başlıkları altında toplanmıştır. **Öğretmen** her bir başlıkta yer alan becerileri değerlendirirken öğrencinin bir beceriyi bağımsız yaptığını belirttiğinde “evet” yapmadığı beceriyi “hayır” olarak işaretlemelidir. Öğretmenin görüş belirttiği durumlarda açıklama kısmına yazılacaktır.

Öğrenciniz kendini tanıtma becerisini nasıl yapıyor?

Kendini Tanıtma Becerileri	Evet/Hayır	Açıklama
Adını söyler		
Soyadını söyler		
Yaşını söyler		
Kendini gösterir		
Kendisinin belli başlı özelliklerini söyler(saç-göz rengi-cinsiyeti)		
Annesinin adını söyler		
Babasının adını söyler		
Kardeşlerinin adlarını söyler		
Annesinin mesleğini söyler		
Babasının mesleğini söyler		
Adresini söyler		

Öğrenciniz kendisine sorulan sorulara cevap verme becerilerini nasıl yapıyor?

Sorulan Sorulara Cevap Verme Becerileri	Evet/Hayır	Açıklama
Soruları anlamaya çalışır		
Sorulara uygun cevaplar verir		
Konu dışı cevap vermekten kaçınır		

Öğrenciniz günlük yaşamın gerektiği durumlarda teşekkür ve özür dileme kalıplarını kullanmayı ifade eder mi?

Günlük Yaşamın Gerektiği Durumlarda Teşekkür ve Özür Dileme Kalıplarını Kullanır	Evet/Hayır	Açıklama
Kendisi için yapılanlara ve verilenlere teşekkürle karşılık verir		
Yaptığı yanlışlıklar için özür dilemeyi öğrenir		

Öğrenciniz gerektiği durumlarda başkalarından yardım isteme becerisini nasıl gerçekleştirir?

Gerektiği Durumlarda Başkalarından Yardım İster	Evet/Hayır	Açıklama
Yardıma ihtiyacı olduğunda öğretmenlerinden yardım ister		
Yardıma ihtiyacı olduğunda yetişkinlerden yardım ister		
Yardıma ihtiyacı olduğunda arkadaşlarından yardım ister		

Öğrenciniz zamanını verimli kullanır becerisini nasıl gerçekleştirir?

Zamanını Verimli Kullanır	Evet/Hayır	Açıklama
Boş zamanlarını doğru biçimde değerlendirir		
Boş zamanlarında ilgi, yetenek ve ihtiyaçlarına uygun sosyal etkinlikler yapar		
Zaman cetveli kullanır		

Öğrenciniz günlük yaşamda karşılaştığı problemlere çözüm önerisi getirir becerisini nasıl gerçekleştirir?

Günlük Yaşamda Karşılaştığı Probleme Çözüm Önerisi Getirir	Evet/Hayır	Açıklama
Problemin farkına varır		
Problemin nedenini araştırır		
Yetişkinlerden gerekli bilgi/bilgileri alır		
Kendisi çözüm önerileri üretir		
Ürettiklerini çevresiyle tartışır, paylaşır		

Öğrenciniz günlük yaşamdaki tehlikelerin farkına varır mı? Siz nasıl değerlendirirsiniz?

Günlük Yaşamdaki Tehlikelerin Farkına Varır	Evet/Hayır	Açıklama
Okuldaki tehlikelerin farkına varır		
Evdeki tehlikeleri bilir(elektrik-doğalgaz vb)		
Sokaktaki ve yoldaki tehlikeleri bilir		
Hayvanlardan gelecek tehlikeleri sezer		

Aile Görüşme Formu

Öğrencinin Adı-Soyadı:

Tarih:../../...

Formu Uygulayanın Adı-Soyadı:

Velinin Adı-Soyadı:

Formun Uygulama Amacı: Bu form öğrencinin öz bakım, günlük yaşam becerileri ve sosyal beceriler ile ilgili gereksinimlerini belirlemek amacıyla anne/baba görüşleri almak için uygulanacaktır.

Uygulama Yönergesi:

- Formun uygulama amacı uygulamacı tarafından anne/babaya anlatılacaktır.
- Form maddeleri öğrencinin anne/babasına uygulamacı tarafından sorulacaktır.
- Anne/babanın her madde için verdiği cevaplar(+/-) olarak forma uygulamacı tarafından işlenecektir.
- Anne/babanın becerilerle ilgili verdiği bilgiler ise açıklamalar kısmına kaydedilecektir.

ÖZ BAKIM BECERİLERİ

Açıklama: Öz bakım becerileri, yemek yeme, kişisel bakım ve temizlik, giyinme gibi başlıklar altında toplanmıştır. Her bir beceri kendi içerisinde kolaydan zora doğru beceri basamaklarından oluşmaktadır. Bu yüzden aile her bir başlıkta yer alan beceri basamaklarını değerlendirirken öğrenci beceriyi bağımsız yapıyorsa ‘evet’, yapamadığını ifade ediyorsa ‘hayır’ sütununa işleyerek soruları cevaplayacaktır. Ailenin görüş belirtmesi durumunda açıklama kısmına yazılacaktır.

Çocuğunuzun giyinme becerilerindeki kazanımları verilmiştir. Bu kazanımlardan bağımsız yapabildiklerini işaretleyiniz. Yapamadıkları hakkında ne söyleyebilirsiniz?

Giyinme Becerileri	Evet/Hayır	Açıklama
1-Çıkarma		
Şapka		
Atkı		
Eldiven		
Pantolon		
Kazak		
Mont		
Ceket		
Soket çorap		
Ayakkabı		
Kemer		
Fermuar açar		
Düğme açar		
Çıtçıt açar		
Bağcıklı ayakkabı		
2-Giyinme		
Şapka		
Atkı		
Eldiven		
Pantolon		
Kazak		
Mont		
Ceket		
Soket çorap		
Ayakkabı		
Kemer		
Fermuar takar		
Düğme ilikler		
Çıtçıt kapatır		

Çocuğunuzun yemek yeme becerilerindeki kazanımları verilmiştir.Bu kazanımlardan bağımsız olarak yaptıklarını işaretleyiniz.Yapamadıkları hakkında ne söyleyebilirsiniz?

Yemek Yeme Becerileri	Evet/Hayır	Açıklama
Eliyle yemek yer		
Bardakla sıvı içer		
Pipetle sıvı içer		
Kaşık kullanarak yemek yer		
Çatal kullanarak yemek yer		
Çatal ve bıçak kullanarak yemek yer		
Bıçak kullanarak ekmeğin üzerine yağ-peynir-bal-reçel sürer		

Çocuğunuzun kişisel bakım ve temizlik becerilerindeki kazanımları verilmiştir.Bu kazanımlardan bağımsız olarak yaptıklarını işaretleyiniz.Yapamadıkları hakkında ne söyleyebilirsiniz?

Kişisel Bakım ve Temizlik Becerileri	Evet/Hayır	Açıklama
Elini yıkar		
Yüzünü yıkar		
Burnunu mendille temizler		
Ayağını yıkar		
Saçlarını tarar		
Dişlerini fırçalar		
Tırnağını keser		
Sakal traşı olur		
Banyo yapar		
Vücut kıllarını temizler		

SOSYAL BECERİLER

Açıklama: Sosyal beceriler, kendini tanıtır, sorulan sorulara yanıt verir. Günlük yaşamın gerektirdiği durumlarda teşekkür ve özür dileme kalıplarını kullanır. Gerekli durumlarda başkalarından yardım ister. Grup çalışmalarında sorumluluğunu yerine getirir. Zamanını verimli kullanır. Günlük yaşamda karşılaştığı probleme çözüm önerisi getirir. Günlük yaşamdaki tehlikelerin farkına varır. Başlıkları altında toplanmıştır. **Aile** her bir başlıkta yer alan becerileri değerlendirirken öğrencinin bir beceriyi bağımsız yaptığını belirttiğinde “’evet” yapamadığı beceriyi “’hayır” olarak işaretlemelidir. Aile görüş belirttiği durumlarda açıklama kısmına yazılacaktır.

Çocuğunuz kendini tanıtmaya becerisini nasıl yapıyor?

Kendini Tanıtma Becerileri	Evet/Hayır	Açıklama
Adını söyler		
Soyadını söyler		
Yaşını söyler		
Kendini gösterir		
Kendisinin belli başlı özelliklerini söyler(saç-göz rengi-cinsiyeti)		
Annesinin adını söyler		
Babasının adını söyler		
Kardeşlerinin adlarını söyler		
Annesinin mesleğini söyler		
Babasının mesleğini söyler		
Adresini söyler		

Çocuğunuz kendisine sorulan sorulara cevap verme becerilerini nasıl cevaplıyor?

Sorulan Sorulara Cevap Verme Becerileri	Evet/Hayır	Açıklama
Soruları anlamaya çalışır		
Sorulara uygun cevaplar verir		
Konu dışı cevap vermekten kaçınır		

Çocuğunuz günlük yaşamın gerektiği durumlarda teşekkür ve özür dileme kalıplarını kullanmayı ifade eder mi?

Günlük Yaşamın Gerektiği Durumlarda Teşekkür ve Özür Dileme Kalıplarını Kullanır	Evet/Hayır	Açıklama
Kendisi için yapılanlara ve verilenlere teşekkürle karşılık verir		
Yaptığı yanlışlıklar için özür dilemeyi öğrenir		

Çocuğunuz gerektiği durumlarda başkalarından yardım isteme becerisini nasıl gerçekleştirir?

Gerektiği Durumlarda Başkalarından Yardım İster	Evet/Hayır	Açıklama
Yardıma ihtiyacı olduğunda öğretmenlerinden yardım ister		
Yardıma ihtiyacı olduğunda yetişkinlerden yardım ister		
Yardıma ihtiyacı olduğunda arkadaşlarından yardım ister		

Çocuğunuz zamanını verimli kullanır becerisini nasıl gerçekleştirir?

Zamanını Verimli Kullanır	Evet/Hayır	Açıklama
Boş zamanlarını doğru biçimde değerlendirir		
Boş zamanlarında ilgi,yetenek ve ihtiyaçlarına uygun sosyal etkinlikler yapar		
Zaman cetveli kullanır		

Çocuğunuz günlük yaşamda karşılaştığı problemlere çözüm önerisi getirir becerisini nasıl gerçekleştirir?

Günlük Yaşamda Karşılaştığı Probleme Çözüm Önerisi Getirir	Evet/Hayır	Açıklama
Problemin farkına varır		
Problemin nedenini araştırır		
Yetişkinlerden gerekli bilgi/bilgileri alır		
Kendisi çözüm önerileri üretir		
Ürettiklerini çevresiyle tartışır, paylaşır		

Çocuğunuz günlük yaşamdaki tehlikelerin farkına varır mı? Siz nasıl değerlendirirsiniz?

Günlük Yaşamdaki Tehlikelerin Farkına Varır	Evet/Hayır	Açıklama
Okuldaki tehlikelerin farkına varır		
Evdeki tehlikeleri bilir(elektrik-doğalgaz vb.)		
Sokaktaki ve yoldaki tehlikeleri bilir		
Hayvanlardan gelecek tehlikeleri sezer		

MAKARNA PİŞİRME BECERİSİ

Başlangıç Düzeyi, Günlük Yoklama, Toplu Yoklama, Genelleme ve İzleme Oturumu Veri Kayıt Formu

Öğrencinin Adı-Soyadı:

Tarih:

Becerinin Adı: Makarna Pişirme Becerisi

Hedef: Öğrenci beceri analizi listesindeki tüm adımları (%100) en az üç gün (üç oturum) üst üste bağımsız olarak yerine getirerek makarna pişirecektir.

Çalışma Yeri: Mutfak

Kullanılan araç-gereçler: Sürahi, tencere, tuzluk, tahta kaşık, tabak, süzgeç, yağ şişesi, ocak, makarna

Uygulamacı:

Oturum:

Beceri Basamakları	Doğru Tepki	Yanlış Tepki	Tepkide Bulunmama
1.a) Sürahiyi tut.			
1.b)Diğer elinle musluğu tut.			
1.c)Musluğu aç.			
1.d)Sürahi suyla dolana kadar musluğun altında tut.			
1.e)Musluğu kapat.			
1.f)Sürahideki suyu tencereye boşalt.			
1.g)Sürahiyi tezgahın üzerine koy.			
2.a)Ocağın düğmesini tut.			
2.b) Ocağın düğmesini bastırarak çevir.			
2.c)Elini ocağın düğmesinden çek.			
3.a)Tencereyi sapından tut.			
3.b)Tencereyi yanan ocağın üzerine koy.			
4)Su kaynayana kadar bekle.			
5.a)Tuzluğun içindeki kaşığı al.			
5.b) Kaşığı tuzluğun içine daldır.			
5.c) Kaşığı tuzla doldur.			
5.d) Kaşıktaki tuzu tencereye boşalt.			
5.e) Kaşığı tuzluğun içine koy.			
6.a) Makarna dolu tabağı eline al.			
6.b) Makarnayı tencerenin içine boşalt.			
6.c) Tabağı tezgâhın üzerine koy.			
7.a)Kaşığı eline al.			
7.b)Tenceredeki makarnayı karıştır.			
7.c) Kaşığı tezgâhın üzerine bırak.			
7.d) Makarna pişinceye kadar bekle.			
8.a) Kaşığı al.			
8.b) Tencereden bir kaşık makarna al.			

8.c) Aldığın makarnayı tabağa koy.			
8.d) Kaşıkla makarnayı kes.			
9.a) Tencereyi saplarından tut.			
9.b) Tencereyi süzgece doğru bir miktar çevir.			
9.c) Tenceredeki makarnayı süzgece dök.			
10) Tencereyi yanan ocağın üzerine koy.			
11.a) Yağ şişesini tut.			
11.b) Bir miktar yağ koy.			
12.a) Süzgeci saplarından tut.			
12.b) Süzgeci tencerenin üzerine getir.			
12.c) Süzgeçteki makarnayı tencerenin içine dök.			
12.d) Süzgeci tezgâhın üzerine bırak.			
13.a) Tezgâhın üzerindeki kaşığı al.			
13.b) Diğer elinde tencerenin sapından tut.			
13.c) Tenceredeki makarnayı karıştır.			
14.a) Ocağın düğmesini tut.			
14.b) Ocağın düğmesini çevir.			
14.c) Elini ocağın düğmesinden çek.			
Doğru tepki sayısı			
Doğru tepki yüzdesi			
Yanlış tepki sayısı			
Yanlış tepki yüzdesi			
Tepkide bulunmama sayısı			
Tepkide bulunmama yüzdesi			

SUCUKLU YUMURTA PIŞİRME BECERİSİ ÖĞRETİM OTURUMU VERİ KAYIT FORMU

Başlangıç Düzeyi, Günlük Yoklama, Toplu Yoklama, Genelleme ve İzleme Oturumu Veri Kayıt Formu

Öğrencinin Adı-Soyadı:

Tarih:

Becerinin Adı: Sucuklu Yumurta Pişirme Becerisi

Hedef: Öğrenci beceri analizi listesindeki tüm adımları (%100) en az üç gün (üç oturum) üst üste bağımsız olarak yerine getirerek sucuklu yumurta pişirecektir.

Çalışma Yeri: Mutfak

Kullanılan araç-gereçler: Tava, Kesme Tahtası, Bıçak, Tuzluk, Tabak, Kase, Spatula, Yağ, Yumurta, Sucuk

Uygulamacı:

Oturum:

Beceri Basamakları	Doğru Tepki	Yanlış Tepki	Tepkide Bulunmama
1.a-Kesme tahtasını al.			
2.a-Bıçağı al.			
3.a-Sucuğu al.			
3.b-Sucuğu kes.			
3.c-Sucukları tabağa koy.			
4.a-Kaseyi al.			
5.a-Yumurtayı al.			
5.b-Yumurtayı kır.			
5.c-Yumurtayı kaseye koy.			
5.d-Yumurtanın kabuğunu çöpe at.			
6.a-Tuzluğu al.			
6.b-Yumurtaya bir miktar tuz dök.			
7.a-Tavanın sapından tut.			
7.b-Tavayı al.			
7.c-Tavayı ocağa koy.			
8.a-Yağı al.			
8.b-Tavaya bir miktar yağ koy.			
8.c-Tavaya sucukları koy.			
9.a-Ocağın düğmesini tut.			
9.b-Ocağın düğmesine bas ve çevir.			
10.a-Spatulayı al.			
10.b-Sucukları karıştır.			
10.c-Kasedeki yumurtayı tavaya dök.			
11.a-Tavadaki yumurtanın pişmesini bekle.			
12.a-Ocağın düğmesini tut.			

12.b-Ocağın düğmesini kapat.			
13.a-Tabağı al.			
14.a-Spatulayı al.			
14.b-Tavadaki sucuklu yumurtayı al.			
14.c-Sucuklu yumurtayı tabağa koy.			
14.c-Tabağı masaya al.			
Doğru tepki sayısı			
Doğru tepki yüzdesi			
Yanlış tepki sayısı			
Yanlış tepki yüzdesi			
Tepkide bulunmama sayısı			
Tepkide bulunmama yüzdesi			

MAKARNA PİŞİRME BECERİSİ ÖĞRETİM OTURUMU VERİ KAYIT FORMU

Öğrencinin Adı-Soyadı:

Tarih:

Becerinin Adı: Makarna Pişirme Becerisi

Hedef: Öğrenci beceri analizi listesindeki tüm adımları (%100) en az üç gün (üç oturum) üst üste bağımsız olarak yerine getirerek makarna pişirecektir.

Çalışma Yeri: Mutfak

Kullanılan araç-gereçler: Sürahi, tencere, tuzluk, tahta kaşık, tabak, süzgeç, yağ şişesi, ocak, makarna

Uygulamacı:

Oturum:

Beceri Basamakları	Doğru Tepki	Yanlış Tepki	Tepkide Bulunmama	Videonun ikinci kez izletilmesi		
				Doğru Tepki	Yanlış Tepki	Tepkide Bulunmama
1.a) Sürahiyi tut.						
1.b)Diğer elinle musluğu tut.						
1.c)Musluğu aç.						
1.d)Sürahi suyla dolana kadar musluğun altında tut.						
1.e)Musluğu kapat.						
1.f)Sürahideki suyu tencereye boşalt.						
1.g)Sürahiyi tezgahın üzerine koy.						
2.a)Ocağın düğmesini tut.						
2.b) Ocağın düğmesini bastırarak çevir.						
2.c)Elini ocağın düğmesinden çek.						
3.a)Tencereyi sapından tut.						
3.b)Tencereyi yanan ocağın üzerine koy.						
4)Su kaynayana kadar bekle.						
5.a)Tuzluğun içindeki kaşığı al.						
5.b) Kaşığı tuzluğun içine daldır.						
5.c) Kaşığı tuzla doldur.						
5.d) Kaşıktaki tuzu tencereye boşalt.						
5.e) Kaşığı tuzluğun içine koy.						
6.a) Makarna dolu tabağı eline al.						
6.b) Makarnayı tencerenin içine boşalt.						

6.c) Tabağı tezgâhın üzerine koy.						
7.a)Kaşığı eline al.						
7.b)Tenceredeki makarnayı karıştır.						
7.c) Kaşığı tezgâhın üzerine bırak.						
7.d) Makarna pişinceye kadar bekle.						
8.a) Kaşığı al.						
8.b) Tencereden bir kaşık makarna al.						
8.c) Aldığın makarnayı tabağa koy.						
8.d) Kaşıkla makarnayı kes.						
9.a) Tencereyi saplarından tut.						
9.b) Tencereyi süzgece doğru bir miktar çevir.						
9.c) Tenceredeki makarnayı süzgece dök.						
10) Tencereyi yanan ocağın üzerine koy.						
11.a) Yağ şişesini tut.						
11.b) Bir miktar yağ koy.						
12.a) Süzgeci saplarından tut.						
12.b) Süzgeci tencerenin üzerine getir.						
12.c) Süzgeçteki makarnayı tencerenin içine dök.						
12.d) Süzgeci tezgâhın üzerine bırak.						
13.a) Tezgâhın üzerindeki kaşığı al.						
13.b) Diğer elinde tencerenin sapından tut.						
13.c) Tenceredeki makarnayı karıştır.						
14.a) Ocağın düğmesini tut.						
14.b) Ocağın düğmesini çevir.						
14.c) Elini ocağın düğmesinden çek.						
Doğru tepki sayısı						
Doğru tepki yüzdesi						
Yanlış tepki sayısı						
Yanlış tepki yüzdesi						
Tepkide bulunmama sayısı						
Tepkide bulunmama yüzdesi						

SUCUKLU YUMURTA PIŞİRME BECERİSİ ÖĞRETİM OTURUMU VERİ KAYIT FORMU

Öğrencinin Adı-Soyadı:

Tarih:

Becerinin Adı: Sucuklu Yumurta Pişirme Becerisi

Hedef: Öğrenci beceri analizi listesindeki tüm adımları (%100) en az üç gün (üç oturum) üst üste bağımsız olarak yerine getirerek sucuklu yumurta pişirecektir.

Çalışma Yeri: Mutfak

Kullanılan araç-gereçler: Tava, Kesme Tahtası, Bıçak, Tuzluk, Tabak, Kase, Spatula, Yağ, Yumurta, Sucuk

Uygulamacı:

Oturum:

				Videonun ikinci kez izletilmesi		
Beceri Basamakları	Doğru Tepki	Yanlış Tepki	Tepkide Bulunmama	Doğru Tepki	Yanlış Tepki	Tepkide Bulunmama
1.a-Kesme tahtasını al.						
2.a-Bıçağı al.						
3.a-Sucuğu al.						
3.b-Sucuğu kes.						
3.c-Sucukları tabağa koy.						
4.a-Kaseyi al.						
5.a-Yumurtayı al.						
5.b-Yumurtayı kır.						
5.c-Yumurtayı kaseye koy.						
5.d-Yumurtanın kabuğunu çöpe at.						
6.a-Tuzluğu al.						
6.b-Yumurtaya bir miktar tuz dök.						
7.a-Tavanın sapından tut.						
7.b-Tavayı al.						
7.c-Tavayı ocağa koy.						
8.a-Yağı al.						
8.b-Tavaya bir miktar yağ koy.						
8.c-Tavaya sucukları koy.						
9.a-Ocağın düğmesini tut.						
9.b-Ocağın düğmesine bas ve çevir.						
10.a-Spatulayı al.						
10.b-Sucukları karıştır.						
10.c-Kasedeki yumurtayı tavaya dök.						

11.a-Tavadaki yumurtanın pişmesini bekle.						
12.a-Ocağın düğmesini tut.						
12.b-Ocağın düğmesini kapat.						
13.a-Tabağı al.						
14.a-Spatulayı al.						
14.b-Tavadaki sucuklu yumurtayı al.						
14.c-Sucuklu yumurtayı tabağa koy.						
14.c-Tabağı masaya al.						
Doğru tepki sayısı						
Doğru tepki yüzdesi						
Yanlış tepki sayısı						
Yanlış tepki yüzdesi						
Tepkide bulunmama sayısı						
Tepkide bulunmama yüzdesi						

Videoyla Model Olma Öğretim Oturumları Uygulama Güvenirliği Veri Kayıt Formu

Gözlemci:

Oturum:

Denek Adı-Soyadı:

Beceri:

Oturum	Araç-Gereçleri Hazırlama	Video Klibi Hazırlama	Video Klibini İzletme ve İzleme Davranışını Pekiştirme	Dikkat Sağlama	Beceri Yönergesini Sunma	Tepkilere Uygun Tepki Verme	Video Klibi 2. Kez İzletme ve Uygulama Sürecini Tekrar Etme	Katılım Davranışını Pekiştirme
1.								
2.								
3.								
4.								
5.								
6.								
7.								
8.								
9.								
10.								
11.								
12.								
13.								
14.								

**Videoyla Model Olma Yoklama Oturumları (Günlük Y., Toplu Y., İzleme ve Genelleme) Uygulama
Güvenirliği Veri Kayıt Formu**

Gözlemci:

Oturum:

Denek Adı-Soyadı:

Beceri:

Oturum	Araç-Gereçleri Hazırlama	Dikkat Sağlama	Beceri Yönergesini Sunma	Tepkilere Uygun Tepki Verme	Katılım Davranışlarını Pekiştirme
1.					
2.					
3.					
4.					
5.					
6.					
7.					
8.					
9.					
10.					
11.					
12.					
13.					
14.					

ÖZEL EĞİTİM ÖĞRETMENİNE YÖNELİK SOSYAL GEÇERLİK FORMU

Amaç: Bu formun amacı araştırmaya katılan öğrencilerin uygulama sürecine dair özel eğitim öğretmeninin görüşlerini almaktır.

1-Öğrencilerinizin bu becerileri kazandıktan sonra ileriki yaşantısında bu becerilerin (sucuklu yumurta pişirme ve makarna pişirme) onun daha bağımsız yaşamasına hizmet edeceğini düşünüyor musunuz?

Evet, düşünüyorum

Hayır, düşünmüyorum

Kararsızım

()

()

()

2-Sucuklu yumurta ve makarna pişirme becerilerinin, günlük yaşam becerileri arasında öncelikli beceriler olduğunu düşünüyor musunuz?

Evet, düşünüyorum

Hayır, düşünmüyorum

Kararsızım

()

()

()

3-Öğrencinizin kazanmış olduğu bu beceriler, diğer günlük yaşam becerilerinin kazanılmasına olumlu yönde etkileyeceğini düşünüyor musunuz?

Evet, düşünüyorum

Hayır, düşünmüyorum

Kararsızım

()

()

()

4-Öğrenciniz bu becerileri kazandıktan sonra evde kullanmaya başladığında, ailesinin ve çevresinin ona karşı olumlu tutumlar geliştireceğini düşünüyor musunuz?

Evet, düşünüyorum

Hayır, düşünmüyorum

Kararsızım

()

()

()

5-İzlediğiniz video görüntülerinde öğrencilerimizin günlük yaşam becerilerini istenilen düzeyde yerine getirdiğini ve bu becerilerin öğretiminde kullanılan videoyla model olma yönteminin etkililiği olduğunu düşünüyor musunuz?

Evet, düşünüyorum

Hayır, düşünmüyorum

Kararsızım

()

()

()

6-Video ile model olma yönteminin sucuklu yumurta pişirme ve makarna pişirme becerilerini kazandırmak için uygun bir yöntem olduğunu düşünüyor musunuz?

Evet, düşünüyorum

Hayır, düşünmüyorum

Kararsızım

()

()

()

7-Video ile model olma yöntemiyle düzenlenen öğretim sürecinde uygulamacının ortam ve araç-gereç hazırlanmasına çok zaman ayırmadan öğrenciye öğretim sunulabilmesi aynı videoların benzer gereksinimleri olan diğer öğrencilere tekrar eğitimle öğretim yapılabilmesi açısından video ile model olmanın pratik bir uygulama olduğunu düşünüyor musunuz?

Evet, düşünüyorum

Hayır, düşünmüyorum

Kararsızım

()

()

()

8-Okulunuzda video ile model olma yöntemini kullanarak farklı günlük yaşam becerilerinin öğretimini yapmak mümkün mü?

Evet, mümkün

Hayır, mümkün değil

Kararsızım

()

()

()

9-Okulunuzda video ile model olma yöntemini diğer öğretmenlere kazandırarak onların da beceri öğretiminde kullanmalarını sağlamak mümkün mü?

Evet, mümkün

Hayır, mümkün değil

Kararsızım

()

()

()

10-Bu çalışmanın sonucunda öğrencinizde gördüğünüz farklılıkları birkaç cümle ile yazar mısınız?

11-Bu çalışmanın sonucunda sizde yarattığı değişik düşünceleri birkaç cümleyle açıklar mısınız?

12-Video ile model olma yönteminin hoşunuza giden tarafını birkaç cümle ile açıkla mısınız?

13-Video ile model olma yönteminin hoşunuza gitmeyen tarafını birkaç cümle ile açıkla mısınız?

AİLEYE YÖNELİK SOSYAL GEÇERLİK FORMU

Amaç: Bu formun amacı araştırmaya katılan öğrencilerin uygulama sürecine dair ailelerin görüşlerini almaktır.

1-Çocuğunuzun bu becerileri kazandıktan sonra ileriki yaşantısında bu becerilerin (sucuklu yumurta pişirme ve makarna pişirme) onun daha bağımsız yaşamasına hizmet edeceğini düşünüyor musunuz?

Evet, düşünüyorum

Hayır, düşünmüyorum

Kararsızım

()

()

()

2-Sucuklu yumurta ve makarna pişirme becerilerinin, günlük yaşam becerileri arasında öncelikli beceriler olduğunu düşünüyor musunuz?

Evet, düşünüyorum

Hayır, düşünmüyorum

Kararsızım

()

()

()

3-Çocuğunuzun kazanmış olduğu bu beceriler, diğer günlük yaşam becerilerinin kazanılmasına olumlu yönde etkileyeceğini düşünüyor musunuz?

Evet, düşünüyorum

Hayır, düşünmüyorum

Kararsızım

()

()

()

4-Çocuğunuzun bu becerileri kazandıktan sonra evde kullanmaya başladığında, diğer aile bireylerinin ve çevresinin ona karşı olumlu tutumlar geliştireceğini düşünüyor musunuz?

Evet, düşünüyorum

Hayır, düşünmüyorum

Kararsızım

()

()

()

5-İzlediğiniz video görüntülerinde çocuğunuzun günlük yaşam becerilerini istenilen düzeyde yerine getirdiğini ve bu becerilerin öğretiminde kullanılan videoyla model olma yönteminin etkililiği olduğunu düşünüyor musunuz?

Evet, düşünüyorum

Hayır, düşünmüyorum

Kararsızım

()

()

()

6-Video ile model olma yönteminin sucuklu yumurta pişirme ve makarna pişirme becerilerini kazandırmak için uygun bir yöntem olduğunu düşünüyor musunuz?

Evet, düşünüyorum

Hayır, düşünmüyorum

Kararsızım

()

()

()

7-Okullarda video ile model olma yöntemini diğer öğretmenlere kazandırarak onların da beceri öğretiminde kullanmalarını sağlamanın mümkün olduğunu düşünüyor musunuz?

Evet, mümkün

Hayır, mümkün değil

Kararsızım

()

()

()

8-Bu çalışmanın sonucunda çocuğunuzda gördüğünüz farklılıkları birkaç cümle ile yazar mısınız?

9-Bu çalışmanın sonucunda sizde yarattığı değişik düşünceleri birkaç cümleyle açıkla mısınız?

10-Video ile model olma yönteminin hoşunuza giden tarafını birkaç cümle ile açıkla mısınız?

11-Video ile model olma yönteminin hoşunuza gitmeyen tarafını birkaç cümle ile açıkla mısınız?

ÖĞRENCİYE YÖNELİK SOSYAL GEÇERLİK FORMU

Amaç: Bu formun amacı araştırmaya katılan öğrencilerin öğrenmiş oldukları becerileri farklı yiyecekler hazırlayarak genelleyebildiklerine ilişkin görüşlerini almaktır.

1-Bağımsız olarak makarna pişirme ve sucuklu yumurta pişirme becerisini kazanman sana ne hissettirdi?

2-Makarna pişirme becerisini kazandıktan sonra farklı ne tür yiyecekler pişirebilirsin?

3-Sucuku yumurta pişirme becerisini kazandıktan sonra farklı ne tür yiyecekler pişirebilirsin?

4-Video ile model olma yöntemini kullanmak sana başka ne tür yiyecekler pişirme becerisi kazandırabilir?